

**Vaikų ir jaunimo
kultūrinės edukacijos
Lietuvos scenos
meno organizacijose
būklės tyrimas**

Tyrimo ataskaita

Vilnius, 2018

Tyrimą inicijavo:

VšĮ Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras

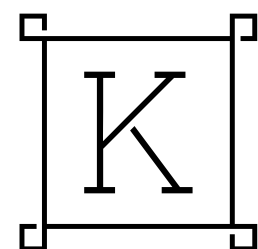
Tyrimą vykdė:

Dr. Ramunė Balevičiūtė

Dr. Andrius Juškys

Nomeda Sindaravičienė

ISBN 978-609-475-297-1

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

© Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras, 2018

ĮVADAS	5
1. VAIKŲ IR JAUNIMO KULTŪRINĖS EDUKACIJOS PROFESIONALIOJO SCENOS MENO ORGANIZACIJOSE TEORINĖS PRIELAIDOS	6
1.1. Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos samprata ir reikšmė	6
1.2. Švietimo ir kultūros sąsajos kultūrinėje edukacijoje	7
1.3. Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos infrastruktūra	8
1.4. Kultūrinės edukacijos kokybės vertinimo teorinės prielaidos	9
1.5. Kultūros edukacija strateginių kultūros politikos gairių kontekste	10
1.6. Apibendrinimas	12
2. VAIKŲ IR JAUNIMO KULTŪRINĖS EDUKACIJOS PROFESIONALIOJO SCENOS MENO ORGANIZACIJOSE TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS	13
3. VAIKŲ IR JAUNIMO KULTŪRINĖS EDUKACIJOS PROFESIONALIOJO SCENOS MENO ORGANIZACIJOSE BŪKLĖS TYRIMAS	15
3.1. Profesionaliojo scenos meno organizacijų apklausos rezultatai	15
3.2. Apibendrinimas	21
3.3. Ikmokyklinio ugdymo įstaigų Vilniaus mieste apklausos rezultatai	22
3.4. Apibendrinimas	24
3.5. Kultūrinės edukacijos profesionaliojo scenos meno organizacijose kokybinio tyrimo rezultatų analizė	26
3.6. Apibendrinimas	35
3.7. Užsienio scenos meno įstaigų gerosios patirties kultūrinės edukacijos srityje aptarimas	37
3.7.1. Estijos gerosios praktikos pavyzdžiai	37
3.7.2. Danijos gerosios praktikos pavyzdžiai	38
3.7.3. Vokietijos gerosios praktikos pavyzdžiai	39
3.7.4. Apibendrinimas	40
IŠVADOS	42
REKOMENDACIJOS LIETUVOS SCENOS MENO ORGANIZACIJOMS	43
REKOMENDACIJOS KULTŪROS POLITIKOS LAUKUI	44
LITERATŪRA	45
PRIEDAI	46

Pastaraisiais metais kultūrinė edukacija tapo aktualia tema ne tik kultūros plėtros, bet ir švietimo politikos kontekste. Vaikų ir jaunimo kultūrinė edukacija prisideda prie vaikų ir jaunimo asmeninio tobulėjimo, žinių perdavimo ir įsitraukimo į visuomenines veiklas. Ji padeda jauniausiems visuomenės nariams ugdyti savo talenus, supažindina juos su skirtingomis meno ir kultūros sritimis, ugdo bendravimo įgūdžius, kūrybiškumą. Daugybė neurobiologijos, psichologijos ir pedagogikos tyrimų yra atskleidę, kad tiek pasyvus, tiek aktyvus dalyvavimas muzikos, teatro, šokio ir vaizduojamojo meno

veiklose teigiamai veikia žmogaus smegenų sistemą, stimuliuoja neuroplastiškumą, padeda geriau apdoroti ir perdirbti gaunamą informaciją, aktyvina kūrybiškumą. Kultūrinė edukacija ypatingai svarbi formuojant vaikų ir jaunimo gebėjimus ir įgūdžius, kurie yra neatsiejami nuo asmenybės formavimosi. Pasitelkiant kultūrinės edukacijos priemones, galima daug paprasčiau formuoti vaikų ir jaunimo komandinio darbo įgūdžius, lankstumą, saviraišką, taip pat ugdyti jų supratimą apie skirtingas kultūras, toleranciją, atvirumą. Be to, meninėje veikloje ugdomi suvokimo (analizės, lyginimo, apibendrinimo, vertinimo), kritinio mąstymo, problemų sprendimo bei kiti protiniai gebėjimai, turtinama emocinė patirtis, ugdoma jausmų raiškos kultūra, skatinamas asmenybės individualumo ir savarankiškumo atsiskleidimas (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003).

Kultūrinės edukacijos įgyvendinimo procese dalyvauja skirtingi suinteresuoti asmenys ir ji vyksta skirtingose aplinkose. Pirmiausia ji prasideda neformalioje aplinkoje – šeimoje, bendruomenėje, ugdant kūrybiškumą, mokantis meninių idėjų perteikimo būdų, improvizacijos. Be tėvų, kurie pirmiausia yra atsakingi už savo vaikų mokymąsi, kultūrinės edukacijos procesuose dalyvauja ir kiti subjektai: politikos formuotojai, švietimo įstaigos, kultūros ir meno organizacijos.

Įgyvendinant vaikų ir jaunimo kultūrinę edukaciją, scenos meno organizacijoms tenka ypatingas vaidmuo: dėl turimų meninių kompetencijų teatro, šokio, muzikos srityse, infrastruktūros profesionaliai meninei produkcijai kurti ir rodyti, per meninius pasirodymus, kūrybines dirbtuves, seminarus, ekskursijas ir kitas edukacijos formas jos turi galimybę ne tik efektyviai ugdyti vaikų ir jaunimo profesionalaus meno supratimą, estetinį pajautimą, lavinti meninį skonį, tačiau taip pat šiai visuomenės grupei patrauklia forma perteikti socialinės įtraukties, lygiateisiškumo, diskriminacijos, patyčių ir kitas aktualias socialines problemas. Nors kultūrinė edukacija, kaip auditorijos plėtros dedamoji, dažnai įtraukiama į scenos meno organizacijų strateginius tikslus, vis tik toks šių veiklų tikslo susiaurinimas neatliepia teisės

aktuose, politinėse ir kultūrinės edukacijos finansavimo gairėse pateikiamos jos apibrėžties. Todėl svarbu išsiaiškinti ne tik, kaip scenos meno organizacijos supranta kultūrinę edukaciją, su kokiais iššūkiais susiduria įgyvendindamos jos veiklas, tačiau ir kokius tokių veiklų sėkmės kriterijus jos identifikuoja.

Tyrimo tikslas – atlikti vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos Lietuvos scenos meno organizacijose būklės tyrimą ir pateikti jos tobulinimo gaires.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos Lietuvos scenos meno organizacijose aplinką ir veiklos prielaidas;
- 2) įvertinti kultūros edukacijos sampratą ir įgyvendinimo modelius iš skirtingų suinteresuotų šalių perspektyvos;
- 3) atlikus kiekybinį ir kokybinį tyrimus, įvertinti profesionaliojo scenos meno organizacijų kultūrinės edukacijos projektų tendencijas;
- 4) identifikuoti kultūros edukacijos gerosios praktikos pavyzdžius Lietuvoje;
- 5) išanalizuoti kultūrinės edukacijos gerosios praktikos pavyzdžius užsienyje ir įvertinti jų pritaikomumą Lietuvoje.

Tyrimo apribojimai. Atsižvelgiant į Lietuvos scenos meno organizacijų fragmentaciją, jų nehomogeniškumą, įgyvendinamų kultūrinės edukacijos veiklų ir joms keliamos meninės kokybės skirtumus, šiame tyrime nagrinėjama tik profesionalaus scenos meno organizacijų vykdomos kultūrinės edukacijos būklė. Šiame tyrime švietimo srities teisinė bazė ir taikoma kultūrinės edukacijos praktika analizuojama tik tiek, kiek tai susiję su tyrimo tikslo įgyvendinimu – t.y. atskleisti vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos scenos meno organizacijose būklę.

1. VAIKŲ IR JAUNIMO KULTŪRINĖS EDUKACIJOS PROFESIONALIOJO SCENOS MENO ORGANIZACIJOSE TEORINĖS PRIELAIDOS

1.1. Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos samprata ir reikšmė

Kultūrinė edukacija yra daugialypė, jos turinį ir formą lemia ne tik išoriniai veiksniai, tačiau ir ją įgyvendinančių institucijų veiklos specifika, tikslai ir forma. Kultūrinė edukacija apima skirtingus procesus ir veiklas, integruojančias edukaciją ir kultūrą. UNESCO (2001) kultūrą apibrėžia kaip įvairių visuomenės ar jos grupių dvasinių, materialinių, intelektinių ir emocinių ypatybių visumą. Ji aprėpia ne tik meną ir literatūrą, bet ir gyvenimo būdą, mokėjimą sugyventi, vertybių sistemas, tradicijas ir tikėjimus. Tuo tarpu edukacija gali būti suprantama kaip auklėjimas, lavinimas, švietimas. Kultūrinė edukacija neapsiriboja vien tik teoriniais meno ir individo santykiu klausimais, jos ribos vis labiau plečiasi, įtraukiant tokias sritis kaip pilietinė edukacija, tarpkultūrinė komunikacija, todėl jos sąvokos apibrėžimui įtakos turi ne tik nagrinėjamas kontekstas, tačiau ir atitinkamas veiklas vykdančio subjekto veiklos sritis bei kompetencijos. Praktikoje dažnai kyla klausimų, ar kultūrinė edukacija apima tik aktyvų dalyvavimą atitinkamose veiklose, ar tai taip pat ir pasyvų dalyvavimą kultūros reiškiniuose (pvz., spektaklio stebėjimas). Kultūrinė edukacija praktiškai sujungia meninę, kūrybinę ir švietimo sritis. Jos poveikis pasireiškia tokiose veiklose dalyvaujančiam individui, kultūrai, menininkams, kultūros įstaigoms, nes edukacija prisideda prie augančios kartos auditorijos plėtos. Ne mažiau svarbu, kad kultūrinė edukacija padeda ugdyti dalyvių kūrybiškumą, bendravimo įgūdžius, gali padėti spręsti socialinės įtraukties ir kitas visuomenei aktualias problemas. Ji taip pat apima skirtingo pobūdžio edukacines veiklas, kurios padeda pažinti skirtingas meno formas, kultūrinius procesus, ugdo estetinį supratimą, todėl dažnai siejama su estetiniu ugdymu (Bockhorst, Reinwand, Zacharias 2012).

Kultūrinės edukacijos veikėjai yra kultūros, bendrojo ugdymo įstaigos, jaunimo organizacijos, politikos formuotojai. Profesionaliojo scenos meno organizacijoms kultūrinė edukacija nėra nauja sritis: vien per 2016 metus Lietuvoje valstybiniai teatrai įgyvendino 330 vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektų. Tačiau praktikoje dažnai kyla klausimų, kokios gi scenos meno organizacijų veiklos vertintinos kaip edukacinės. Plačiąja prasme visas scenos menas, jei jis kokybiškas, profesionalus, gali būti vertinamas kaip edukacija. Pasak Anthony Jacksono (2013), teatras atlieka edukacinę funkciją, kai jis žadina publikos sąmoningumą, kai skatina kitaip pažvelgti į pasaulį, kai praplečia mūsų suvokimą apie mus pačius ir mūsų sąsajas su kitų žmonių gyvenimais (Jackson, Vine, 2013). Siauresne prasme edukaciniu būtų galima laikyti tokį meno kūrinį, kuris formuoja pagrindines kompetencijas, reikalingas bręstančiai asmenybei: 1) sąmoningumą, 2) kritinį mąstymą, 3) bendruomeniškumą, 4) kūrybiškumą, 5) padeda suvokti meno vaidmenį ir svarbą visuomenėje. Taigi pats meno kūrinys gali būti edukacinio pobūdžio arba meno kūrinį gali papildyti tam tikros edukacinės veiklos. Atkreiptinas dėmesys, kad didžioji dalis scenos meno edukacijai skirtos literatūros analizuoja dramos, teatro ir šokio edukatorių, dirbančių ugdymo įstaigose, darbo pobūdį ir reikšmę. Taigi tai suponuoja pirmąją problemą – profesionalaus scenos meno ir edukacijos atskyrimą. Edukacija, kurią sėkmingai papildė ir mokymasis per meną, visų pirma vyksta ugdymo įstaigose (ypač minėtinas Didžiojoje Britanijoje jau daugiau kaip pusę amžiaus besitęsiantis „teatro ugdymo procese“ (*Theatre in Education*) judėjimas). Mokyklose vykstanti edukacija turi aiškiai apibrėžtus tikslus ir rezultatų vertinimo kriterijus. Tuo metu edukacija, kurią gali pasiūlyti profesionalaus scenos meno įstaigos, siekdamas panašių tikslų (kurių svarbiausieji yra socialiniai ir asmeniniai pokyčiai), naudoja kitas formas ir metodus, o svarbiausia – leidžia sujungti profesionalaus meno patyrimo patirtį ir mokymąsi.

Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcijoje (2008) išskiriamas kultūrinis ugdymas (apibrėžiamas kaip asmens vertybinių nuostatų, plataus kultūrinio akiračio formavimas, komunikacinių, meninių gebėjimų, kūrybinės saviraiškos ugdymas, prigimtinės vaiko kultūros plėtra) ir meninis ugdymas (apibrėžiamas kaip kultūrinis ir estetiškas lavinimas, asmens kultūrinės raiškos ir įvairių meninių gebėjimų, prigimtinių talentų ir gabumų, asmens kūrybinių galių ugdymas). Kultūros paso koncepcijoje (2018) kultūrinė edukacija apibrėžiama kaip kultūros ar meno įstaigos kryptinga veikla, kuria skatinami asmens kultūros ir švietimo poreikiai, ugdoma kūrybinga asmenybė, stiprinant kultūros pažinimo ir patyrimo įpročius, lavinant meninius gebėjimus ir kompetencijas. Šis sąvokos apibrėžimas iš esmės atitinka Lietuvos Respublikos profesionaliojo scenos meno įstatyme pateiktą definiciją, kuri profesionaliojo scenos meno įstaigos kultūrinę edukaciją apibrėžia kaip profesionaliojo scenos meno įstaigos kryptingą kultūrinę veiklą, skatinančią asmens kultūros ir švietimo poreikius, ugdančią kūrybingą asmenybę – kultūros ir meno vartotoją – ir lavinančią jo meninius gebėjimus ir kompetencijas. Pagrindinis skirtumas tarp šių apibrėžimų yra tas, kad Profesionaliojo scenos meno įstatymas ją susiaurina iki kultūros meno vartotojo plėtos, tuo tarpu Kultūros paso koncepcijoje akcentuojamas bendrasis kultūros pažinimo ir patyrimo įpročių ugdymas. Kadangi šiame tyrime nagrinėjama profesionaliojo scenos meno organizacijų vykdoma kultūrinė edukacija, vadovaujamosi Profesionaliojo scenos meno įstatyme pateikiama definicija.

Kalbant apie kultūrinės edukacijos svarbą, verta minėti Darren Henley (2012) atliktą tyrimą „Kultūrinė edukacija Anglijoje“. Čia tyrimo autorė išskiria tokius vaikų kultūrinės edukacijos naudos aspektus:

- 1) tiesioginė edukacinė nauda vaikams, suteikiant jiems kultūros žinių ir kompetencijų;

- 2) papildoma nauda kultūros ir kūrybinėms industrijoms ir visai ekonomikai, formuojant būsimos darbo jėgos įgūdžius;

- 3) platesnė nauda visuomenei, plėtojant supratimą apie kultūros paveldą.

Kultūrinė edukacija kelia vaikų ir jaunimo mokymosi motyvaciją, gerina psichologinę mokymosi aplinką, stiprina bendruomeninius ryšius (Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija, 2008), o gebant stebėti, išgyventi ir suvokti meno kūrinius, tenkinami vaikų ir jaunimo meninio pažinimo interesai, didinamas sąmoningumas, išplečiamos objektyviojo ir ypač subjektyviojo pasaulio pažinimo ribos (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003). Kultūrinės edukacijos reikšmė bendrajam išsilavinimui taip pat niekam nekelia abejonių: ji sudaro sąlygas formuoti asmeninėms ir socialinėms mokymosi patirtims, kognityvinėms ir nekognityvinėms kompetencijoms (Weishaupt, Zimmer, 2013).

1.2. Švietimo ir kultūros sąsajos kultūrinėje edukacijoje

Vaikų ir jaunimo kultūrinė edukacija negali vykti vakuume, atsieta nuo pagrindinių kultūros ir meno institucijų vykdomos veiklos, todėl pastarųjų bendradarbiavimas su ugdymo įstaigomis ir įsitraukimas į jų vykdomas veiklas atrodo savaime suprantamas. Dažnai išskiriamos trys kultūrinės edukacijos sritys:

- 1) bendrasis ugdymas (muzikos, dramos, dailės pamokos);

- 2) neformalusis ugdymas (meno mokyklose vykdomos programos ir kultūros centruose organizuojami būreliai);

- 3) meno edukacijos programos, organizuojamos kultūros įstaigose (muziejuose, teatruose, galerijose, bibliotekose).

Dar 2007 m. atliktas „Mokinių kultūrinės edukacijos poreikių tenkinimas švietimo sistemoje“ tyrimas (2007), atskleidė, kad sąveika tarp bendrojo lavinimo mokyklos meninio ugdymo ir profesionaliojo meno įstaigų bei atskirų menininkų edukacinės veiklos, orientotos artinti mokinius prie meno, puoselėjant ir rengiant meno suvokėjus, yra ypač svarbi. Kultūrinė edukacija gali būti ir formalioji, ir neformalioji. Formalioji kultūrinė edukacija turi atitikti bendrojo ugdymo arba studijų programų reikalavimus, tuo tarpu neformalioji kultūrinė edukacija yra gerokai laisvesnė ir jai institucinius ir struktūrinius veiklos rėmus gali nustatyti tik pati kultūros sritis arba joje veikiančios institucijos.

Mokiniui, kuris mokosi pagal pradinio, pagrindinio ir vidurio ugdymo programas, pažintinė, kultūrinė, meninė, kūrybinė veikla yra privaloma, o mokyklos ugdymo turinys formuojamas pagal mokyklos tikslus, konkrečius mokinių ugdymo(si) poreikius (Kultūros paso koncepcija, 2018). Dar 2002 m. buvo patvirtinta Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, o 2003 m. – priešmokyklinio, pradinio ir pagrindinio ugdymo standartai, kuriais nustatomi ir meninio ugdymo standartai. Juose kaip pagrindinis meninio ugdymo tikslas įvardinamas siekis atskleisti ir išplėtoti moksleivių kūrybines galias, išugdyti pradinę meninę ir estetinę kompetenciją, kūrybos ir harmonijos pomėgį, suteikti dorinės brandos pradmenis, per meną padėti įsitraukti į kultūrinį bendruomenės ir visuomenės gyvenimą. Kultūros kompetencija švietimo srities dokumentuose apibrėžiama kaip integralus ugdymo(si) rezultatas su kitomis kompetencijomis, akcentuojant, kad mokymasis

vyksta ne tik mokyklose, bet ir gamtoje, kultūros įstaigose, įmonėse, valdžios, mokslo ir studijų institucijose ir kt., t. y. kultūros kompetencijos ugdomos mokyklai tinkama forma. Mokykla priima sprendimą dėl šios veiklos organizavimo mokyklai tinkamu būdu: nuosekliai organizuodama per mokslo metus ar koncentruodama veiklą į tam tikrus laikotarpius. Bendrojo ugdymo planai 2017–2019 mokslo metams, patvirtinti Švietimo ir mokslo ministro įsakymu, mokyklas įpareigoja ne tik suteikti dalykų žinių, ugdyti jų taikymo gebėjimus, bet ir tikslingai organizuoti mokiniams pažintines, kultūrinės, socialines ir pilietines veiklas.

Kultūros turinio pasirinkimą dažnai lemia tėvai ir socialinė aplinka, o švietimo įstaigos, įgyvendindamos kultūrinės edukacijos veiklas, retai diferencijuoja ar ypatingą dėmesį skiria vaikų ir jaunuolių jau turimiems meniniams įgūdžiams ar kultūros srities žinioms. Idealiu atveju, pabaigę ugdymo įstaigas, tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tiek vėliau mokyklas, jaunuoliai jau turėtų būti pažinę pagrindines kultūros sritis, kontekstą, operuoti pagrindinėmis kultūros ir meno sąvokomis. Kaip nurodoma Kultūros paso koncepcijoje (2018), kultūrinės edukacijos paslaugos, kurias teikia kultūros ir meno įstaigos visoje Lietuvoje, daugiau yra skirtos jaunesnio amžiaus mokiniams, o didžioji dalis kultūros ir meno įstaigų savo paslaugas teikia didžio-

siuose Lietuvos miestuose. Trūksta tinkamai parengtų ar pritaikytų kultūrinės edukacijos užsiėmimų ir kvalifikuotų specialistų, kurie vykdytų kultūrinės edukacijos užsiėmimus pagal iš anksto paruoštą edukacinę programą kultūros ir meno įstaigose. Kultūros paso koncepcijos (2018) pateikiamoje apžvalgoje nurodoma, kad šiuo metu jokia priemonė neužtikrina kultūrinio ugdymo tolygumo, nes Lietuvos miestų mokiniai turi daugiau galimybių formuoti kultūrinius įpročius lyginant su regionuose besimokančiais mokiniais.

Sėkmingam švietimo ir kultūros institucijų bendradarbiavimui, įgyvendinant kultūrinės edukacijos veiklas, dažnai didelės įtakos turi individualus mokymo personalo įsitraukimas į veiklas ir motyvacija. Patirties mainus tarp šių skirtingų sričių subjektų riboja ne tik žmogiškųjų išteklių trūkumas, bet ir susijusių kompetencijų ir žinių stoka. Kultūros ir meno organizacijos dažnai nežino formaliųjų kultūrinės edukacijos vykdymo ugdymo įstaigose reikalavimų ir poreikių, taip pat yra ribojamos ir kitų formaliųjų sąlygų, į kurias būtina atsižvelgti, įgyvendinant kultūrinės edukacijos veiklas – ugdymo/pamokų planą, tvarkaraštį, veiklų laiką. Paminėtini ir kiti skirtumai, kurie taip pat yra dažna kliūtis glaudesniajam bendradarbiavimui ir kultūrinės edukacijos veiklų tęstinumui – tai skirtingas meninės vertės suvokimas, skirtingi kultūrinės edukacijos tikslai ir poreikiai.

1.3. Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos infrastruktūra

Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos procese dalyvauja ne tik subjektai, kurių steigėjas yra Vyriausybė, tačiau ir savivaldybės, jų valdomos mokyklos, kultūros įstaigos, bibliotekos, nevyriausybinių organizacijos.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu (6 str. 13 p.), gyventojų bendrosios kultūros ugdymas ir etnokultūros puoselėjimas (dalyvavimas kultūros plėtros projektuose, muziejų, teatrų, kultūros centrų ir kitų kultūros įstaigų steigimas, reorganizavimas, pertvarkymas, likvidavimas ir jų veiklos priežiūra) yra priskiriama prie savarankiškų savivaldybių funkcijų.

Neformaliajame švietime kultūrinis ir meninis ugdymas plėtojamas meno mokyklose, kultūros įstaigose, centruose, klubuose, neformaliojo švietimo veikloje, o kultūrinio ir meninio ugdymo sąlygas praplečia ir įvairios neformaliojo švietimo formos, nevyriausybinių organizacijų veikla, platesnės kultūrinių ryšių galimybės (Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija, 2008). 2018 m. neformaliojo meninio vaikų švietimo srityje veikė per 100 muzikos ir meno mokyklų, 16 dailės mokyklų, kuriose kasmet ugdėsi per 30 000 vaikų (Kultūros paso koncepcija, 2018). Nuo 2015 m. spalio mėnesio neformalųjį vaikų švietimą (toliau – NVŠ) pradėjus finansuoti tikslinėmis valstybės ar Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, ugdymo paslaugas pradėjo teikti ir kultūros ir meno įstaigos – muziejai, bibliotekos, teatrai, menininkai–laisvieji mokytojai, – o tokie paslaugomis pasinaudojo per 80 000 mokinių arba kas 4 mokiny (Kultūros paso koncepcija, 2018). Kadangi kultūra yra visuomeninis gėris, jos plėtrai reikalingos infrastruktūros sukūrimas arba užtikrinimas yra valstybės ir savivaldybių prievolė. Kultūrinės edukacijos projektai ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas įgyvendinant tokias veiklas turėtų būti orientuoti į ilgalaikę perspektyvą. Tik planuojant tokias veiklas ilgalaikėje perspektyvoje, galimas tikslus kultūrinei edukacijai reikalingos infrastruktūros poreikių identifikavimas ir atitinkamų finansinių išteklių jos plėtrai planavimas. Vis tik šiandien tarpinstitucinis ir tarpsritis bendradarbiavimas ribotai formalizuotas, tokiam bendradarbiavimui skatinti ir jo tęstinumui užtikrinti finansinės priemonės taip pat nėra pakankamos. Finansavimas kultūrinės edukacijos projektams dažniausiai skiriamas vieneriems metams be aiškesnių perspek-

- Kaip reta išimtis paminėtinas finansavimas pagal priemonę „Modernizuoti viešąją ir privačią kultūros infrastruktūrą“.

Daugiau informacijos:

<https://lrkm.lrv.lt/lt/skelbimai/kvietimas-atnaujinkime-kulturos-infrastruktura>

tyvų vykdomų veiklų finansavimui ateityje. Kultūrinės edukacijos veiklų vykdytojams, siekiantiems gauti Kultūros rėmimo fondo finansavimą, keliami reikalavimai, kad projektu būtų skatinama partnerystė ir bendradarbiavimas tarp skirtingų visuomenės sektorių ir institucijų, taip pat kad veiklos būtų tęstinės, tačiau finansavimas skiriamas tik vieneriems metams. Projektų finansavimas pagal tokį modelį savivaldybėms nėra įtikinamas argumentas planuoti ilgalaikes investicijas į infrastruktūros, skirtos kultūros edukacijai plėtrą ar jos atnaujinimą. Taigi visiškai akivaizdu, kad dėl skirtingų finansinių tokių veiklų įgyvendinimo galimybių, natūralios kultūros institucijų sanklodos, ribotos kultūros plėtrai būtinos infrastruktūros regionuose pasiūlos, kultūrinei edukacijai reikalingos infrastruktūros planavimas negali būti paliktas tik atskirų savivaldybių diskrecijai. Tokia infrastruktūra turi būti planuojama centralizuotai valstybės lygiu, atsižvelgiant į atskirų regionų poreikius. Tik centralizuotas planavimas, numatant ilgalaikes investicijas į kultūrinės edukacijos infrastruktūros plėtrą nacionaliniu mastu, sudarytų sąlygas pasiekti, kad būtų sukurti kultūrinės edukacijos centrai, kuriuose būtų galima sutelkti profesionaliojo scenos meno organizacijų ir ugdymo įstaigų turimus išteklius. Tai galėtų padėti užtikrinti ne tik centralizuotą kultūrinės edukacijos koordinavimą, bet ir kokybišką kultūrinės edukacijos priemonių prieinamumą integruotai kiekvienam Lietuvos vaikui ir jaunuoliui pagal nacionalinius kultūrinės edukacijos prioritetus.

1.4. Kultūrinės edukacijos kokybės vertinimo teorinės prielaidos

Kultūrinės edukacijos kokybės vertinimas dažniausiai yra paremtas rodikliais, kurie atitinka sėkmingai įgyvendintų projektų ir procesų požymius. Kultūrinės edukacijos kokybę būtų galima vertinti pagal tris pagrindinius rodiklius: veiklos (veiklų pasiekimo laipsnį), rezultato (veiklų atitiktį veiklų adresato poreikiams ir lūkesčiams laipsnį) ir poveikio (rezultato ilgalaikis socialinis, ekonominis ir kt. poveikis) (plg. Viešojo sektoriaus kultūros įstaigų, 2012). Vis tik kultūrinėje edukacijoje edukacija persipina su meniniais procesais, o estetiški procesai visuomet yra subjektyvūs, kūrybinių veiklų kokybės vertinimas dažnai ypač sudėtingas. Kultūrinės edukacijos poveikis dažnai pasireiškia ilgalaikėje perspektyvoje ir jam didelę įtaką daro išoriniai veiksniai. Kultūrinės edukacijos kokybė priklauso nuo daugybės skirtingų dedamųjų bei vertinamo konteksto ir ji negali būti atsietai nagrinėjama nuo kultūros politikos, pilietinės visuomenės, pedagoginės ir kultūros plėtros praktikos. Dėl ribotų finansinių išteklių, skiriamų kultūrinei edukacijai, vis svarbesnis tampa žinių panaudojimas ir mokymasis vieniems iš kitų (Wimmer et al., 2013). Nepaisant skirtingų iššūkių, mokslinėje diskusijoje išryškėja pagrindiniai kokybės vertinimo principai kultūrinės edukacijos projektų planavimo, valdymo, įgyvendinimo ir plėtros srityse. Tokių projektų kokybė pirmiausia priklauso nuo veiklas įgyvendinančių asmenų profesinės kompetencijos – jų pasirengimo įgyvendinti tokias veiklas kokybės. Nepakankama mokymo kokybė daro ne tik neigiamą įtaką vaikų kūrybiškumui, tačiau ir sukuria klaidingą meno rezultatų suvokimą (Banford, 2006). Kokybiška kultūrinė edukacija ugdo kultūrinį identitetą, teigiama linkme keičia nuostatas apie mokyklą, kultūrą ir meną bei daro teigiamą poveikį vaikų akademiniam pasiekimams (Bamford, 2006). Nuo mokymo personalo kultūrinės edukacijos supratimo ir sprendimų priklauso, kokia apimtimi ir su koku menu ir kultūros reiškiniiais bus supažindinami vaikai ir jaunimas, kokios meninės kokybės jis bus. Todėl kaip kokybės determinantes taip pat būtų galima išskirti personalo kompetencijas ir entuziazmą (Bamford, 2010).

Kokybiška kultūrinė edukacija taip pat yra struktūros ir metodo interakcija, todėl Bamford (2010) išskiria tokius pagrindinius kokybės indikatorius, kurie aktualūs ir profesionaliojo scenos meno organizacijoms, įgyvendinančioms kultūrinės edukacijos veiklas:

- 1) aktyvi partnerystė tarp mokyklų ir meno organizacijų, tarp mokytojų, menininkų ir bendruomenės;
- 2) atsakomybės už planavimą, įgyvendinimą ir vertinimą pasiskirstymas;
- 3) viešo atlikimo, rodymo ir/ar pristatymo galimybės;
- 4) meno edukacijos ir edukacijos per meną derinimo plėtra;
- 5) kritinės refleksijos, problemų sprendimo ir rizikos priėmimo užtikrinimas;
- 6) bendradarbiavimo akcentavimas;
- 7) lanksčios mokyklos struktūros ir nykstančios ribos tarp mokyklos ir bendruomenės;
- 8) prieinamumas visiems vaikams;
- 9) detalizuota strategija vertinant ir teikiant ataskaitas apie vaikų mokymąsi, patirtį ir pažangą;
- 10) nuolatinis mokytojų, menininkų ir bendruomenės kvalifikacijos kėlimas.

Apibendrinant išskirtinos tokios vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos kokybės sąlygos: veiklas įgyvendinančio personalo kompetencijos (svarbi kvalifikacija, praktinė patirtis, atitinkanti kultūrinės edukacijos

tikslus, vaikų ir jaunimo poreikius), bendradarbiavimo ir tinklaveikos kokybė (bendradarbiavimas su skirtingais suinteresuotais asmenimis), tarpininkavimo ir pedagoginė kokybė (ilgalaikiai projekto tikslai, tęstinumo užtikrinimas, taikomi metodai). Idealiu atveju kultūrinės edukacijos veiklose dalyvaujantys edukatoriai turėtų turėti papildomą kvalifikaciją muzikos, teatro, šokio, dailės srityse arba tokias kompetencijas kompensuoti, bendradarbiaujant su tokias kompetencijas turinčiais profesionalais. Profesionaliojo scenos meno organizacijos galėtų spręsti tokias kompetencijos spragas, teikdamos meninių kompetencijų kvalifikacijos kėlimo veiklas. Savaimė suprantama, kad tokios veiklos turėtų būti formalizuotos, o joms vykdyti turėtų būti sudarytos tinkamos teisinės prielaidos. Tai ne tik stiprintų tarpinstitucinį bendradarbiavimą, tačiau ir sudarytų galimybes efektyviau pasiekti tikslines auditorijas ir joms pasiūlyti geriausias praktikas atitinkančias edukacijos priemones.

1.5. Kultūros edukacija strateginių kultūros politikos gairių kontekste

Kultūrinės edukacijos reikšmė ir jos plėtros prielaidos įtvirtintos ir Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, ir Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracijoje. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (27 str.) įtvirtinta, kad kiekvienas turi teisę laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime, gerėtis menu, dalytis mokslo pažangos laimėjimais ir jų teikiama nauda. Tuo tarpu Vaiko teisių konvencijoje (31 str.) nustatoma, kad „valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti žaidynėse ir jo amžių atitin-

kančiuose pramoginiuose renginiuose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir kurti meno kūrinus“. Jos taip pat „gerbia ir skatina vaiko teisę visapusiškai dalyvauti kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime ir prisideda prie to, kad jam būtų suteiktos atitinkamos ir vienodos galimybės dalyvauti kultūrinėje ir kūrybinėje veikloje, praleisti laisvalaikį ir poilsiauti“.

Kultūrinės edukacijos poreikis ir svarba dažnai minimi ir Europos Sąjungos strateginėse švietimo politikos gairėse. 2006 metais priimtose Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijose Dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų vienas iš aštuonių įvardinamų bendrųjų gebėjimų yra kultūrinis sąmoningumas, kuris apibrėžiamas kaip „įvairių kūrybinių idėjų, patirties ir emocijų išraiškų skirtingose terpėse, įskaitant muziką, scenos meną, literatūrą ir vizualinį meną, svarbos suvokimas“. Kultūrinės žinios apima suvokimą apie vietos, nacionalinį ir Europos kultūros paveldą ir jo vietą pasaulyje, svarbiausius kultūros kūrinius, įskaitant populiariąją šiuolaikinę kultūrą. Įgūdžiai yra susiję su meno kūrinių ir spektaklių vertinimu bei gėrėjimusi jais, saviraiška įvairiomis raiškos priemonėmis panaudojant žmogaus įgimtus gebėjimus. Be to, tai yra gebėjimas susieti savo kūrybišką ir išraiškingą požiūrį su kitų žmonių nuomone ir nustatyti kultūrinės veiklos socialines ir ekonomines galimybes bei jas įgyvendinti. Geras savo kultūros išmanymas ir tapatumo jausmas gali būti atviro požiūrio į kultūrinės raiškos įvairovę bei pagarbos jai pagrindas. Teigiamas požiūris taip pat reiškia kūrybiškumą ir norą lavinti estetinį gebėjimą, pasitelkiant meninę saviraišką ir dalyvaujant kultūriniame gyvenime.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ kaip strateginiai tikslai įvardinti aukštos kokybės kultūros paslaugų visoje šalyje plėtra, siekiant užtikrinti kultūros įvairovę ir jos prieinamumą; kultūros ir įvairių gyvenimo sričių partnerystės skatinimas, panaudojant kūrybos produktus ir kultūros paslaugas. Strategijoje taip pat akcentuojamas siekis stiprinti piliečių istorinę savimonę ir savigarbą, skatinant įvairių rūšių kultūrinę ir

meninę raišką, atnaujinant nacionalines kultūros, švietimo programas ir viešų valstybinių renginių repertuarą bei simboliką ir užtikrinant kultūros paveldo, tautinio paveldo objektų išsaugojimą, kartu jį sumaniai pritaikant visuomenės reikmėms. Strategijoje taip pat numatoma skatinti jaunimo kūrybingumą ir atvirą priėjimą prie kultūros procesų, didinti bendruomenių įsitraukimą į tautinių mažumų kultūros paveldo išsaugojimą, pabrėžiant, kad sėkmingas šių sričių įgyvendinimas priklauso ne tik nuo formalaus ir neformalaus švietimo, bet ir kultūros edukacijos sąvokos išplėtimo, įtraukiant kultūros srities specialistus, kuriant sąlygas verslo, švietimo, mokslo ir kultūros integracijai.

Strategijoje išskelti tikslai buvo integruoti į 2012 – 2016 m. Vyriausybės programą. Joje pagrindiniais Vyriausybės prioritetais kultūros srityje buvo įvardinti Lietuvos kultūros plėtra, kultūros produktų prieinamumo ir įvairovės skatinimas, kultūros paveldo išsaugojimas, lietuvių kalbos puoselėjimas. Vyriausybės programoje buvo akcentuojami planai kurti daugiafunkčius centrus, kuriuose būtų vykdomos ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio ir kitas neformaliojo vaikų švietimo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo programos, sudarytos sąlygos teikti vietos bendruomenei reikalingas kultūros, socialines ir kitas paslaugas.

2012 – 2016 m. Vyriausybės programoje buvo numatyta sukurti Lietuvos kultūros plėtros ilgalaikę strategiją ir sudaryti jos įgyvendinimo priemonių planą. Nors šis tikslas, kaip ir siekis, kad kultūra, daranti tiesioginę įtaką ekonomikai ir valstybės politikai, būtų deramai finansuojama, taip ir nebuvo pasiekti, vis tik pavyko užtikrinti nepriklausomą kultūros ir meno projektų finansavimo administravimą, įsteigiant Kultūros tarybą ir nustatant jos veiklos principus. Nors Vyriausybės programoje numatytų tikslų užtikrinti kultūros prieinamumą visiems, remti didžiuosiuose miestuose gyvenančius profesionalius menininkus, įgyvendinančius programas atokiausiuose regionuose, skatinti vaikų ir jaunimo kūrybines iniciatyvas, centrų ir klubų steigimą bei nemokamą socialiai remtinių šeimų vaikų lankymąsi šiose įstaigose

įgyvendinimą sunku pamatuoti, vis tik neabejotinai Vyriausybės programoje buvo padėtas politinis pagrindas tolimesnei kultūrinės edukacijos plėtrai.

2016 – 2020 metų Vyriausybės programoje vienu iš pamatinių Vyriausybės programos tikslų išskiriamas darnus švietimas ir kultūra. Jis apibūdinamas kaip siekis „ugdyti dorą ir išsilavinusį valstybės pilietį, norintį gyventi ir kurti Lietuvoje; turintį reikalingų profesinių žinių ir gebėjimų, tačiau visų pirma – vertybinius pamatus, leidžiančius pritaikyti žinias ir kompetencijas savo gyvenime“. Darnus švietimas neatsiejamas ir nuo tautinę tapatybę bei kultūrinio sąmoningumo gebėjimus atskleidžiančios kultūros politikos, kuri turi tapti viena prioritetinių viešosios politikos sričių. Programoje įtvirtinta, kad kultūra yra individo ir bendruomenės savykos, jų vertybių, gyvenimo būdo ir kokybės pamatas; kultūra atskleidžia žmogui jo paties gyvenimo teikiamas galimybes, užmezga ir palaiko jo ryšį su artimaisiais, visuomene, Tėvyne, jos istorija ir likimu. Ugdydama kūrybišką ir pilietišką visuomenę, kultūra tampa darnios visuomenės ir valstybės pamatu. Žmogaus gyvenimą ir aplinką įprasminanti kultūra savo prigimtimi yra darnos kultūra, todėl programoje numatoma, kad jai turi būti skiriamas prioritetinis valstybės dėmesys. Vyriausybės programoje numatyti kultūrinės edukacijos plėtrai aktualūs strateginiai tikslai, tarp jų – mažinti kultūrinę atskirtį tarp didžiųjų miestų ir periferijos, stiprinant daugiafunkčius bendruomenių centrus kaimo vietovėse. Taip pat viešąsias erdves (muziejus, meno centrus, teatrus, bibliotekas) planuojama kreipti į kultūrinių ir kūrybinių kompetencijų ugdymą, inicijuojant edukacines programas, įtraukiančias regionų vaikus ir jaunimą.

Kalbant apie vaikų ir jaunimo kultūrinę edukaciją profesionaliojo scenos meno organizacijose, paminėtinos ir švietimo politikos gairės, darančios tiesioginį poveikį šios srities plėtrai. Valstybinėje švietimo 2013 – 2022 metų strategijoje viena iš strateginių kryptių įvardinamas Lietuvos tapatybės ir kultūros ugdymas. Joje taip pat akcentuojama, kad į neformalųjį švietimą menkai įtraukiami arba neįsitraukia kultūros,

meno įstaigos ir kiti potencialūs neformaliojo švietimo teikėjai, pernelyg menkas dėmesys kreipiamas į esamų ir potencialių neformaliojo švietimo teikėjų pedagoginę kvalifikaciją, neišplėtotos neformalaus akademinio bendravimo bei lavinimosi formos ir infrastruktūra. Strategijos priemonių plane numatoma suteikti galimybių mokytojams ir dėstytojams nuolat tobulinti kvalifikaciją plečiant kultūrinį akiratį.

Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija buvo patvirtinta 2008 m. sausio 9 d. Joje taip pat akcentuojamas menininkų profesionalų, jų kolektyvų, visuomeninės organizacijų vaidmuo vykdant kultūrinį ugdymą ir kultūrinių nuostatų formavimą, o bendradarbiavimas kultūriniame ir meniniame ugdyme galimas įvairiais lygmenimis, įvairiose šalies kultūrinio gyvenimo srityse, skatinant vykdyti edukacinius projektus su kultūrinėmis įstaigomis, profesionaliais meno kolektyvais. Nors koncepcijoje buvo numatytos konkrečios priemonės kultūrinės edukacijos plėtrai užtikrinti, pavyzdžiui, buvo siekiama sudaryti palankias sąlygas valstybės, savivaldybių kultūros, švietimo įstaigoms, nevyriausybinėms organizacijoms, kultūros ir meno kūrėjams aktyviai dalyvauti vaikų ir jaunimo kultūrinio ir meninio ugdymo procese; parengti kultūrinio ir meninio ugdymo gerosios patirties žemėlapią ir vykdyti tos patirties sklaidą; gerinti vaikų ir jaunimo kultūrinę ir meninę veiklą, ypač regionuose, kaime, stiprinant formaliojo ugdymo ir neformaliojo švietimo sričių, kultūros įstaigų bendradarbiavimą, pasitelkiant neformaliojo švietimo pedagogų ir kultūros darbuotojų patirtį ir jų mokymo bazę, vis tik, praėjus dešimčiai metų nuo koncepcijos patvirtinimo, pažanga įvardintose srityse išlieka minimali, o numatytos priemonės įgyvendintos tik iš dalies.

2018 m. buvo patvirtinta Kultūros paso koncepcija, kuri reglamentuoja kultūros paso įgyvendinimo principus, tikslus, uždavinius, laukiamus rezultatus, kultūros paso paslaugų rinkinio sudarymą, kultūros paso įgyvendinimą, administravimą ir finansavimą. Kultūros paso strateginis tikslas yra ugdyti mokinių savarankiško kultūros pažinimo ir patyrimo įpročius, užtikrinant koky-

biškų kultūros ir meno paslaugų prieinamumą visiems Lietuvos mokiniams, besimokantiems pagal bendrojo ugdymo programas. Laikomasi nuostatos, kad mokinių kultūrinių įpročių formavimas turi būti nuoseklus ir sisteminis, pritaikant kultūros ir meno paslaugas prie kiekvienos amžiaus grupės poreikių, žinių, galimybių priimti ir suvokti informaciją. Kultūros paso laukiami rezultatai mokiniui:

- 1) skatinamas kultūrinis mokinių sąmoningumas, ugdomos kūrybingos asmenybės, stiprinamos bendrosios meninės / kultūrinės kompetencijos, reikalingos savarankiškai ir aktyviai dalyvauti meninėje kūryboje ir šiuolaikiniame kultūriniame gyvenime;
- 2) formuojami mokinių kultūros vartojimo įpročiai bei stiprinamos mokinių nuostatos, kad kultūros vartojimas yra prasminga veikla;
- 3) mokinių patirtis, įgyta dalyvaujant kultūriniuose renginiuose ir (ar) kultūrinės edukacijos užsiėmimuose, padeda jiems ugdytis procesuose.

Kultūros paso laukiami rezultatai kultūros ir meno įstaigoms:

- 1) skatinama siekti aukštesnės paslaugų kokybės;
- 2) padidėja kultūros ir meno įstaigų teikiamų paslaugų vartotojų skaičius;
- 3) išauga kultūros ir meno įstaigų įsitraukimas į mokinių kultūrinį ugdymą(si).

Atrenkant kultūros paso paslaugas ypatingas dėmesys skiriamas paslaugos meninei ir kultūrinei vertei, paslaugos turinio aktualumui, taikomiems metodams, pritaikymui tikslinei mokinių amžiaus grupei,

ilgalaikiškumui. Taip pat atsižvelgiama, ar siūloma paslauga siekiama ugdyti dalyvių kūrybingumą ir kritinį mąstymą, stiprinamas kultūrinis identitetas ir sąmoningumas.

Kultūros pasas nėra naujas reiškinys ir ši koncepcija jau sėkmingai taikoma Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje ir kitose šalyse. Kultūros paso koncepcija Lietuvoje – tai svarbus žingsnis, skatinantis švietimo ir kultūros institucijų partnerystę, sukuriant tam reikalingų finansinių paskatų sistemą bei nustatant kokybinius kriterijus, kurie vertintini kaip baziniai kokybiškoms kultūrinės edukacijos veikloms įgyvendinti.

Paminėtina ir dar viena priemonė, kuria siekiama kultūrinės edukacijos plėtros: nuo 2007 m. Kultūros ministerija kasmet skiria 3 premijas kultūros kūrėjams, rengiantiems ir vykdančioms vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektus. Premijomis siekiama skatinti kultūros įstaigas ir kultūros kūrėjus, įvertinti jų veiklą vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos srityje. Pagrindiniai kriterijai, pagal kuriuos atrenkami kandidatai yra:

- 1) kultūros įstaiga vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektus vykdo ne mažiau kaip dvejus metus;
- 2) į kultūros įstaigos vykdomą kultūrinę edukaciją įtraukta iki 50 proc. vaikų ir jaunimo, nedalyvaujančių meno kolektyvuose;
- 3) kultūros kūrėjo parengtos kultūrinės edukacijos programos vykdomos ne mažiau kaip dvejus metus;
- 4) kultūros kūrėjo kultūrinės edukacijos patirtis apibendrinta leidinyje, parengta ir išleista mokymo priemonė.

Kultūros ministerijai pateiktus dokumentus vertina ekspertų komisija, o premijų dydis – 46 bazinės socialinės išmokos.

1.6. Apibendrinimas

1) Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos apibrėžimui įtakos turi ne tik nagrinėjamas kontekstas, tačiau ir šias veiklas vykdančio subjekto veiklos sritis ir kompetencijos. Kultūrinė edukacija taip pat skirtingai apibrėžiama kultūros ir švietimo sričių teisės aktuose ir politinėse gairėse, todėl šiame tyrime vadovaujamosi Profesionaliojo scenos meno įstatyme pateikiama definicija, kuri profesionaliojo scenos meno įstaigos kultūrinę edukaciją apibrėžia kaip profesionaliojo scenos meno įstaigos kryptingą kultūrinę veiklą, skatinančią asmens kultūros ir švietimo poreikius, ugdančią kūrybingą asmenybę – kultūros ir meno vartotoją – ir lavinanti jo meninius gebėjimus ir kompetencijas.

2) Kultūrinė edukacija – kompleksinė ir ilgalaikė veikla, kurios sėkmė priklauso nuo skirtingų kultūros ir švietimo subjektų bendradarbiavimo. Patirties mainus tarp šių skirtingų sričių subjektų riboja ne tik žmogiškųjų išteklių trūkumas, bet ir susijusių kompetencijų ir žinių apie proceso organizavimą stoka.

3) Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos kokybei didelę įtaką daro keturios dedamosios: veiklas įgyvendinančio personalo kompetencijos (svarbi kvalifikacija, praktinė patirtis, atitinkanti kultūrinės edukacijos tikslus, vaikų ir jaunimo poreikius), bendradarbiavimo ir tinklaveikos kokybė (bendradarbiavimas su skirtingais suinteresuotais asmenimis), tarpininkavimo ir pedagoginė kokybė (ilgalaikiai projekto tikslai, tęstinumo užtikrinimas, taikomi metodai).

4) Kultūrinės edukacijos svarba ir poreikis akcentuojami ne tik Europos Sąjungos, bet ir Lietuvos politinėse gairėse. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ numatyta skatinti jaunimo kūrybingumą ir atvirą priėjimą prie kultūros procesų, didinti bendruomenių

įsitraukimą į tautinių mažumų kultūros paveldo išsaugojimą, pabrėžiant, kad sėkmingas šių sričių įgyvendinimas priklauso ne tik nuo formalaus ir neformalaus švietimo, bet ir nuo kultūros edukacijos sąvokos išplėtimo. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ įvardintų kultūros plėtros principų įgyvendinimas numatytas ir 2016 – 2020 metų Vyriausybės programoje. Viena iš strateginius tikslus įgyvendinančių priemonių, patvirtintų 2018 m., – Kultūros paso koncepcija. Ja siekiama ugdyti mokinių savarankiško kultūros pažinimo ir patyrimo įpročius, užtikrinant kokybiškų kultūros ir meno paslaugų prieinamumą visiems Lietuvos mokiniams, besimokantiems pagal bendrojo ugdymo programas.

2. VAIKŲ IR JAUNIMO KULTŪRINĖS EDUKACIJOS PROFESIONALIOJO SCENOS MENO ORGANIZACIJOSE TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

Tyrimo tikslui pasiekti – atlikti vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos Lietuvos scenos meno organizacijose būklės tyrimą ir pateikti jos tobulinimo gaires – buvo pasirinkta mišrių tyrimo metodų strategija, apimanti kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus: anketinę apklausą ir pusiau struktūrizuotą interviu.

Anketinė apklausa, kaip kiekybinis duomenų rinkimo metodas, sudaro galimybę greitai surinkti didelį kiekį informacijos išsaugant tyrimo dalyvių anonimiškumą, nešališkai sisteminti ir analizuoti duomenis, tyrimo rezultatus generalizuoti pagal pasirinktą populiaciją. Tyrime buvo atliktos dvi anketinės apklausos – profesionaliojo scenos meno organizacijų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų Vilniaus mieste atstovų apklausa. Profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovų anketinė apklausa tyrime naudojama, norint išsiaiškinti, kaip profesionaliojo scenos meno organizacijos supranta kultūrinę edukaciją, kokias vykdo kultūrinės edukacijos veiklas, kas atsakingas už tokių veiklų įgyvendinimą organizacijoje, kur jos vykdomos ir pan. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų Vilniaus mieste atstovų apklausa buvo pasirinkta, siekiant įvertinti, kaip mieste, kuriame yra didžiausia profesionaliojo scenos meno organizacijų koncentracija ir didžiausia kultūrinės edukacijos veiklų pasiūla, vyksta bendradarbiavimas tarp ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir meno organizacijų/menininkų, kokios kultūrinės edukacijos veiklos įgyvendinamos, kokie yra ikimokyklinio ugdymo institucijų poreikiai, bendradarbiavimo partnerių pasirinkimo motyvai, kriterijai ir pan.

Pusiau struktūrizuotas profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovų interviu buvo atliktas siekiant atkleisti tyrimo dalyvių – kultūrinės edukacijos veiklas vykdančių ir/ar jas koordinuojančių asmenų požiūrį į vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos profesionaliojo scenos meno organizacijose situaciją bei nuomonę apie įgyvendintų veiklų sėkmės kriterijus, iššūkius ir tobulintinas sritis. Tuo tarpu pusiau struktūrizuotas interviu su pasirinktų šalių – Estijos, Vokietijos ir Danijos kultūros scenos meno organizacijų atstovais, vykdančiais kultūrinės edukacijos projektus šiose šalyse buvo

atliktas, siekiant išsiaiškinti tyrimo dalyvių nuomonę apie šių šalių kultūrinės edukacijos gerosios praktikos pavyzdžius ir tokių projektų įgyvendinimo ypatumus. Kokybinio tyrimo – interviu metodas pasirinktas, kadangi šis metodas leidžia surinkti giluminius, su kontekstu susietus, atvirus tyrimo dalyvių atsakymus, išreiškiančius jų požiūrius, nuomones, jausmus, žinias, patirtį (Creswell, 2009).

Atliekant kokybinį tyrimą, buvo atsižvelgta į šio metodo ypatumus (Bryman, 2008):

- 1) atliekant kokybinį tyrimą, dominuoja indukcinė logika: teorija yra generuojama iš surenkamų tyrimo duomenų;
- 2) kokybinio tyrimo metu laikomasi interpretatyviosios pozicijos – siekiama suprasti socialinį pasaulį tiriant, kaip jį interpretuoja tyrimo dalyviai;
- 3) atliekant kokybinį tyrimą laikomasi konstrukcionistinio požiūrio – teigiama, kad socialinė realybė yra sąveikų tarp individų rezultatas, o ne atskira, socialinės sąveikos dalyviams atskira duotybė.

Vadovaujantis atliktos dokumentų analizės rezultatais, buvo parengti kiekybinio ir kokybinio tyrimo instrumentai:

- 1) anketa, skirta profesionaliojo scenos meno organizacijoms (anketa viešai prieinama internetu: <https://apklausa.lt/f/vaiku-ir-jaunimo-kulturines-edukacijos-lietuvos-scenos-meno-organizacijose-bu-h3k14zl.fullpage>);
- 2) anketa, skirta ikimokyklinio ugdymo institucijoms Vilniaus mieste (anketa viešai prieinama internetu: <https://www.apklausk.lt/s/5a39696bae532>);

3) pusiau struktūrizuoto interviu klausimynas profesionaliojo scenos meno organizacijoms;

4) pusiau struktūrizuotas interviu klausimynas scenos meno organizacijų atstovams Estijoje, Vokietijoje ir Danijoje (anglų kalba).

Atliekant profesionaliojo scenos meno organizacijų apklausą, anketos buvo išsiųstos visų profesionaliojo scenos meno organizacijų vadovams (2017 m. liepos 1 d. duomenimis – tokių organizacijų buvo 72). Ši anketinė apklausa vykdėta 2017 m. rugpjūčio – spalio mėnesiais elektroniniu būdu. Pasibaigus anketų pateikimo terminui, anketos buvo pakartotinai išsiųstos jų neužpildžiusioms organizacijoms, telefonu buvo susisiekiama su organizacijų atstovais ir papildomai prašoma atsakyti į anketos klausimus. Iš viso apklausoje dalyvavo 37 skirtingų profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovų, vadovaujančių organizacijoms, vykdančių ir (arba) koordinuojančių kultūrinės edukacijos veiklas organizacijoje.

Atliekant ikimokyklinio ugdymo įstaigų apklausą, anketa el. paštu buvo išsiųsta 105 ikimokyklinio ugdymo įstaigoms Vilniaus mieste. Apklausoje, kuri vyko 2018 m. vasario – kovo mėnesiais, dalyvavo ir į anketos klausimus atsakė 43 Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų atstovai.

Kokybinio profesionaliojo scenos meno organizacijų tyrimui dalyviais pasirinkti su kultūrinės edukacijos projektais šiose organizacijose dirbantys asmenys. Kokybinio tyrimo imtis buvo sudaroma kiekybinio tyrimo rezultatų pagrindu. Tyrimui atrinkti 9 respondentai, apklausti 6, kadangi atliekant interviu, pasiektas duomenų prisistotinimas, kuris leidžia tyrėjams duomenų rinkimą nutraukti, kai apklausiant respondentus pastebima, kad informacija pradeda kartotis. Šiam tyrimui buvo pasirinktas pusiau struktūrizuotas interviu, kurio metu buvo suformuluoti septyni pagrindiniai klausimai, pateikiami

kiekvienam respondentui. Kokybinis profesionaliojo scenos meno organizacijų tyrimas vyko 2018 m. gegužės – birželio mėn.

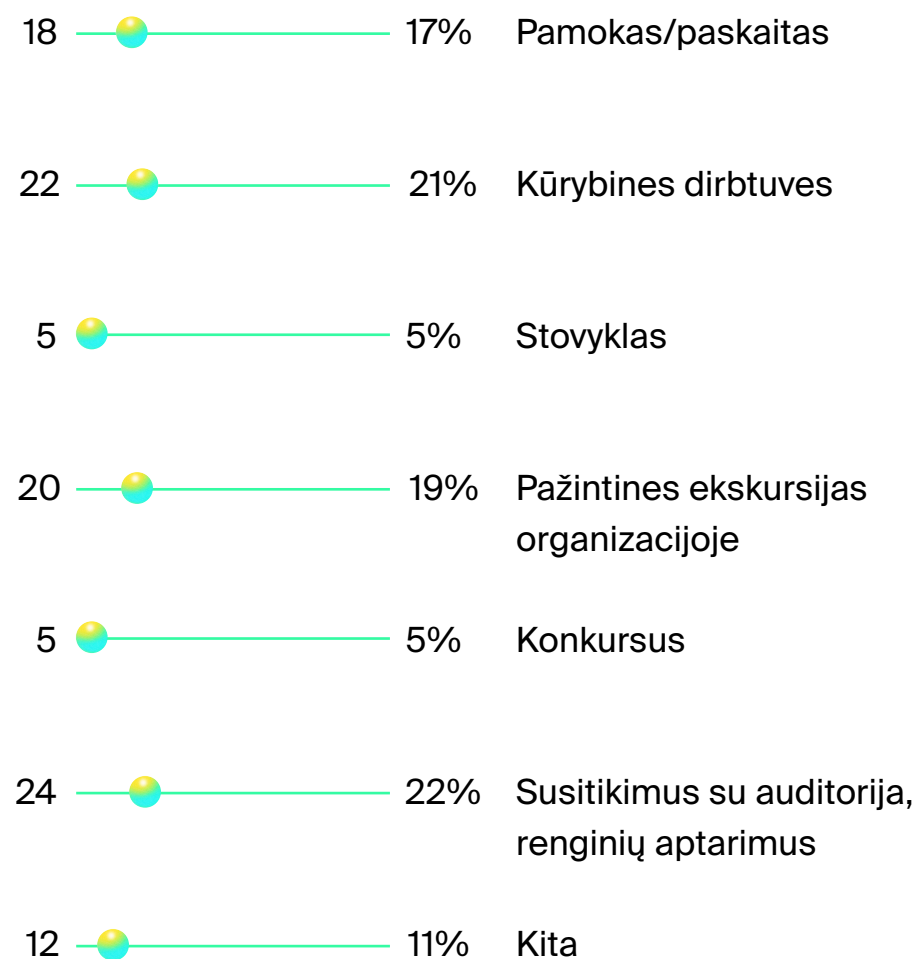
Pusiau struktūrizuoti interviu su scenos meno organizacijų atstovais Estijoje, Vokietijoje ir Danijoje buvo atlikti 2018 m. liepos – rugpjūčio mėnesiais. Respondentai buvo atrinkti, prieš tai atlikus dokumentų analizę ir parengiamuosius interviu su scenos meno organizacijų atstovais šiose šalyse. Vienintelis interviu su Estijos atstove buvo atliktas telefonu, gauti duomenys nebuvo išsamūs, todėl nėra pateikiami kaip interviu, o integruoti respondento išskirtų gerosios praktikos pavyzdžių aprašymą.

Atliekant tyrimą buvo laikomasi bendrųjų socialinių tyrimų etikos reikalavimų: dalyvavimo tyrime savanoriškumo, tyrimo dalyvių konfidencialumo išsaugojimo, tyrimo teisėtumo, tyrimo tikslų aiškumo ir atskleidimo dalyviams, mokslinio sąžiningumo.

3. VAIKŲ IR JAUNIMO KULTŪRINĖS EDUKACIJOS PROFESIONALIOJO SCENOS MENO ORGANIZACIJOSE BŪKLĖS TYRIMAS

3.1. Profesionaliojo scenos meno organizacijų apklausos rezultatai

Apklausoje dalyvavo 37 organizacijos, iš kurių 35 nurodė, kad vykdo kultūrinės edukacijos veiklas, 2 organizacijos nurodė, kad tokių veiklų nevykdo. Paprašius pakomentuoti, kodėl nevykdo kultūrinės edukacijos veiklų, vienas iš respondentų nurodė, kad jų organizacija yra tik neseniai susikūrusi, spektakliai nėra specialiai orientuoti į vaikus ir jaunimą, nors repertuare yra ir tokių. Kita organizacija nurodė, kad turi teatrinę jaunimo studiją, kuri ir vykdo kultūrinės edukacijos veiklas.

1 pav. Įgyvendintų kultūrinės edukacijos priemonių profesionaliojo scenos meno organizacijose pasiskirstymas

Atsakydami į pateiktą atvirą klausimą, kokių tikslų siekia profesionaliojo scenos meno organizacijos, įgyvendindamos kultūrinę edukaciją, buvo gauti įvairūs atsakymų variantai, kuriuos galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: supažindinimas su scenos menu / auditorijos plėtra, kritinio mąstymo ir kūrybiškumo ugdymas, atskirties mažinimas / socialinių problemų sprendimas.

Supažindinimas su scenos menu / auditorijos plėtra: „skleisti žinią apie lėlių teatro meną (...)\", „supažindinti su lėlių teatro žanro specifiška, profesijos subtilybėmis, teatro istorija, lėlių valdymo bū-

dais, teatro padaliniais ir jų atliekamomis funkcijomis“; „Populiarinti lėlių teatrą, edukuoti visuomenę lėlių ir objektų teatro specifikos klausimais“; „ugdyti teatro pažinimą. Supažindinti su teatro dirbtuvėmis ir teatriniais elementais. Siekiame priartinti jauną žiūrovą prie profesionalaus meno kūrėjų bendruomenės, net jei ir jo artimoje aplinkoje domėjimasis kultūriniais reiškiniais nėra skatinamas“; „norime parodyti teatrą iš arti, supažindinti su aktorių gyvenimu (...)“; „plėsti aktyvių teatro lankytojų ratą“; „tenkinti bendruomenės poreikius, plėsti savo auditoriją. Vykdamas organizacijos misiją, skleisti profesionalaus choro meno plėtrą šalyje“ „(...) išmokyti tinkamų elgesio normų juose, supažindinti su klasikine muzika, auginti jaunąją klausytojų kartą“; „ugdyti jaunąją teatrą bendruomenę“; „ugdyti būsimą teatro auditoriją, prijaukinti vaikus prie teatro“. „Kultūrinė edukacija yra viena iš strateginių ilgalaikių teatro krypčių. Siekiame palaikyti ir plėsti savo auditoriją, suteikti pridėtinę vertę mūsų spektakliams, kalbėti ir diskutuoti apie spektakliuose nagrinėjamas temas, dalintis teatro kūrėjų patirtimi“. „Auditorijos plėtra, supažindinti su šiuolaikiniu šokiu, bendruomenės kūrimas.“ „Skatinti vaikus domėtis muzika, muzikuoti, būti smalsiais ir susipažinti su menu įvairove, lankytis kituose mūsų renginiuose“. „Pasitelkus teatro išteklius, kuo daugiau vaikų ir jaunimo įtraukti į kultūrinę veiklą, ugdyti jų kultūros poreikius, plėsti ir auginti žiūrovų auditoriją“. „Naujos kultūrinės kartos formavimas ir auginimas, profesionalaus meno prieinamumas regionuose, bendrakultūrinės veiklos vykdymas“. „Tikslai - kurti spektaklius vaikams ir jaunimui, remiantis profesionalaus teatro tradicijomis, kurti ir plėtoti naujas, originalias teatro vaikams ir jaunimui formas, pristatyti šiuolaikinio teatro vaikams ir jaunimui tendencijas ir kryptis, kūrybiškai perteikti pasaulio scenos meno kultūros vertybes, sudaryti sąlygas talentingiems jauniems ir pripažintiems Lietuvos ir pasaulio meno kūrėjams, kūrybiniais darbuotojams, atlikėjams dalyvauti teatro kūrybinėje veikloje, dalyvauti formuojant šalies teatro vaikams ir jaunimui kultūros įvaizdį, propaguoti ir diegti naujus meninio ugdymo metodus ir formas“.

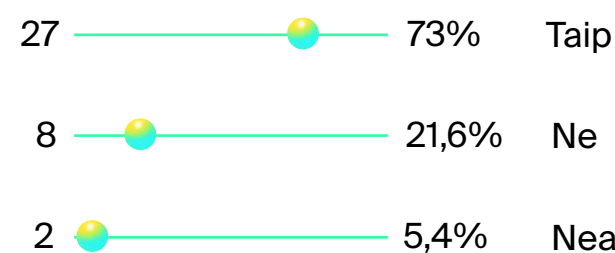
Kūrybiškumo ir kritinio mąstymo ugdymas: „ugdyti mąstančią, kūrybišką asmenybę“; „skatinti vaikus nebijoti kurti ir būti unikaliais“; „laužyti stereotipą, kad profesionalus menas yra įdomus ir suprantamas tik vyresnio amžiaus žmonėms“; „besidomintiems teatro veikla sudaryti sąlygas patirti daugiau nei tik tai, ką suteikia spektaklio žiūrėjimas; išmokyti įveikti savo baimes, išmokyti raiškaus ir sklandaus kalbėjimo, darbo komandoje, įveikti scenos baime, lavinti vaizduotę“; „auginti kūrybišką visuomenę (...)“; „ugdyti vaikų kūrybiškumą, suteikti mokytojams metodologines priemones“; „plėsti vaikų ir jaunimo pasaulėžiūrą, skatinti žingeidumą, padėti atsiskleisti ir suprasti save (...)“; „ugdyti kūrybingą ateities visuomenę“. „Sudaryti sąlygas vaikams ir jaunimui sukaupti teatro kūrybos ir suvokimo patirtį, reikšmingą jų dvasinei brandai, kompetencijų plėtotei, poreikiui dalyvauti teatriniam bei kultūriniame gyvenime. Dalintis patirtimi, leisti vaikams kūrybiškai mąstyti, būti atlikėjais ir vystyti laisvą judėjimą“; „siekiama auginti auditorijos estetinį suvokimą, plėsti požiūrį į teatrą“.

Atskirties mažinimas, socialinių problemų sprendimas: „mažinti atokesnių šalies regionų atskirtį nuo Lietuvos kultūros židinių“; „suteikti galimybę aktyviai dalyvauti kultūroje regionų vaikams; nuolat palaikyti gyvą ryšį su savo publika“; „(...) periferijoje gyvenantis jaunimas ir vaikai turėtų galimybę pama-

tyti profesionalių teatrų spektaklius“; „(...) įtraukti vaikus ir jaunimą į kultūrinį gyvenimą, skatinti juos dalyvauti ir lankytis tokio pobūdžio renginiuose“; „vaikų užimtumo, sąmoningumo (...) skatinimas (...)“; „ilgalaikio bendradarbiavimo, užimtumo, kūrybinės saviraiškos“ siekis.

Paprašyti įvertinti veiksmų svarbą rengiantis įgyvendinti vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas/projektus, respondentai nurodė, kad svarbiausias veiksnys yra organizacijos misijos įgyvendinimas (rodiklis – 9 iš 10), bendruomenės poreikiai (8,7 iš 10) ir auditorijos plėtra (8,7 iš 10). Mažiausiai reikšmingais iš įvardintųjų veiksmų respondentai išskyrė galimybę gauti finansavimą (6,4 iš 10) ir darbuotojų užimtumą (5,9 iš 10). Respondentų nuomone, svarbiausi veiksniai, lemiantys vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektų sėkmę, yra projekto idėja (reikšmė 9,1 iš 10), projektą įgyvendinančių asmenų patirtis (9,1 iš 10), valstybės finansavimas (8,3 iš 10), organizacijos patirtis, įgyvendinant panašaus pobūdžio projektus (8,3 iš 10). Mažiausiai svarbūs veiksniai, lemiantys tokių projektų sėkmę, respondentų nuomone, yra projekto vieta (7 iš 10), suaugusiųjų įsitraukimas į projektą (6,9 iš 10), projekto reklama (6,4 iš 10), projekto laikas (6,3 iš 10) ir privatūs rėmėjai (5,1 iš 10).

Net 27 iš 37 apklausoje dalyvavusių profesionaliojo scenos meno organizacijų nurodė, kad renka kultūrinės edukacijos dalyvių grįžtamąjį ryšį, 8 nerenka, 2 į klausimą neatsakė (žr. 2 pav.).

2 pav. Ar renkate vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektų dalyvių grįžtamąjį ryšį?

Kodėl nerenka kultūrinės edukacijos veiklų dalyvių atsiliepimų, respondentai dažniausiai nurodė, kad neturi tam reikalingų žmogiškųjų išteklių: „nėra tiek žmogiškųjų išteklių, kad rinkti grįžtamąjį ryšį, tačiau su-laukiame nemažai įvairiausių atsiliepimų įvairiausiomis formomis (socialiniai tinklai, žodžiu, el.paštu ir pan.)“. Taip pat respondentai pažymėjo, kad projektų dalyvių nuomones ir įspūdžius išklauso tuoj pat po renginio arba stebi kūrybinių laboratorijų dalyvių tolesnę veiklą.

Patys respondentai projektų poveikį jų dalyviams vertina teigiamai – gerai arba labai gerai (tik vienos organizacijos atstovas nurodė, kad tokį poveikį vertina vidutiniškai). Komentuodami atsakymus, kaip vertina įgyvendintų vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektų poveikį jų dalyviams, profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai pažymėjo, kad projektai skatina dalyvių smalsumą, žingeidumą, sąmoningumą, praplečia akiratį: „organizacijos edukaciniai projektai yra paveikūs vaikams ir skatina juos domėtis ir kurti toliau“; „objektų teatro priemonėmis ugdomas kūrybiškumas, empatija, emocinis intelektas, gebėjimas reikšti savo mintis ir jausmus. Praplečiamos meno pažinimo ir suvokimo ribos. Dalyviai skatinami kurti, pasitelkę paprastas priemones. Elementariuose dalykuose įžvelgti žaidimo elementus ir juos naudoti“; „organizacijos vykdomuose projektuose vaikams ir jaunimui ne tik smagu, bet ir naudinga. Jie džiaugiasi galėdami susipažinti su teatro užkulisiais, pabendrauti su teatro darbuotojais, praplėsti akiratį. Teatro pažinimas skatina jų smalsumą ir norą pamatyti spektaklius“; „vaikai ir jaunimas, susidūrę su mūsų vykdomais įvairaus pobūdžio projektais, tampa aktyvūs, smalsūs, kelia klausimus ir mums ir sau. Tai labai svarbu. Kitas momentas, vaikai kitaip vertina kūrybinę raišką apskritai, mieliau ir dažniau lankosi spektakliuose (ne tik mūsų), domisi idėjomis bei pačiu procesu. Jaunimas bando vertinti idėjas savo aplinkoje, kelia klausimus grupėse, bando susitapatinti su aktoriais, lektorais, pajauti, ką tokio netikėto jie gali rasti savyje. Apskritai tokie projektai skatina juos spręsti klausimus ir problemas kūry-

biškai, kritiškai analizuoti įvairias situacijas ir klausimus, tokiu būdu principiniai ugdomas vaikų sąmoningumas.“

Respondentai nurodė, kad jų vykdomos kultūrinės edukacijos veiklos keičia dalyvių požiūrį į organizaciją, jos vykdomas menines veiklas, skatina jų lojalumą: „(...) apie 60 proc. veiklose dalyvavusio jaunimo vėliau reguliariai lankosi (...) teatro spektakliuose“; „poveikis yra labai teigiamas, nes teatro edukacinė veikla sulaukia vis didesnio susidomėjimo, o pačiuose spektakliuose lankosi vis daugiau jaunimo“; „poveikis yra, kadangi kaskart tokie projektai pritraukia pilnas sales vaikų ir jaunimo, o atsiliepimai patys geriausi“; „atveria naujas patirtis ir rakursus – keičiasi požiūris į teatrą kaip į sudėtingą ar tiesiog neįdomų, uždara, ribotai auditorijai skirtą meną. Teatras tampa kažkuo, kas atsiduria galimų laisvalaikio (o gal ir ne tik jo) praleidimo opcijų sąrašė“. „Dalyvių atsiliepimai ir aktyvus dalyvavimas tolimesnėje teatro veikloje (spektaklių lankymas, kvietimai pakartotinai surengti diskusijas, seminarus etc.) rodo kultūrinės edukacijos projektus esant tikslingus ir reikalingus minėtai auditorijai“. „Manau, kad poveikis yra pastebimas – jie dažniau ateina į spektaklius, domisi teatro specifika, tampa mūsų sekėjais *Facebook* paskyroje ir t.t.“.

Kai kurie respondentai išskyrė ir vykdomų kultūrinės edukacijos veiklų socialinį poveikį: „per galimybę įsitraukti į teatro projektus tiesiogiai kuriasi šiuolaikinio šokio mėgėjų-profesionalų bendruomenė, aktyviai besidominti scenos menu, gebanti kritiškai vertinti ir pasirinkti kokybišką produkciją. Neįgalūs jaunuoliai per judesio ir šokio užsiėmimus su moksleiviais, studentais, šokėjais lavina socialinius įgūdžius, įgauna pasitikėjimo savimi, o „sveikieji“ atsikrato stereotipų apie negalią, tampa betarpiškesni. Abiem atvejais matome teigiamą poveikį, kai į veiklas tiesiogiai įsitraukia skirtingos socialinės grupės ir taip turi galimybę permąstyti stereotipus, iš vidaus pažinti teatrą ir tai motyvuoja toliau gilintis į anksčiau nepažintą sritį/socialinę grupę“.

Siekiant geriau suprasti, kokias socialinę atskirtį patiriančias grupes į savo vykdomas kultūrinės

edukacijos veiklas įtraukia profesionaliojo scenos meno organizacijos, anketoje tam buvo numatytas atskiras klausimas. Respondentų atsakymai atskleidė, kad jie dažniausiai įtraukia vaikus iš socialinės rizikos šeimų, globos įstaigų auklėtinius, negalią turinčius asmenis: „yra rengti edukaciniai projektai pradinių klasių moksleiviams neatlygintinai, kviečiame vaikus iš socialinės rizikos šeimų atvykti į koncertus, esant galimybei suteikiame neįgaliesiems nemokamą lankymąsi renginiuose“; „visuomet stengiamės pakviesti vaikus iš globos namų, taip pat bendradarbiaujame su atviromis jaunimo erdvėmis, kuriose renkasi soc. rizikos, neįgalūs ir pan. soc. atskirties vaikai“. Tarp atsakymų paminėta kitataučių, migrantų, romų bendruomenės socialinė įtrauktis.

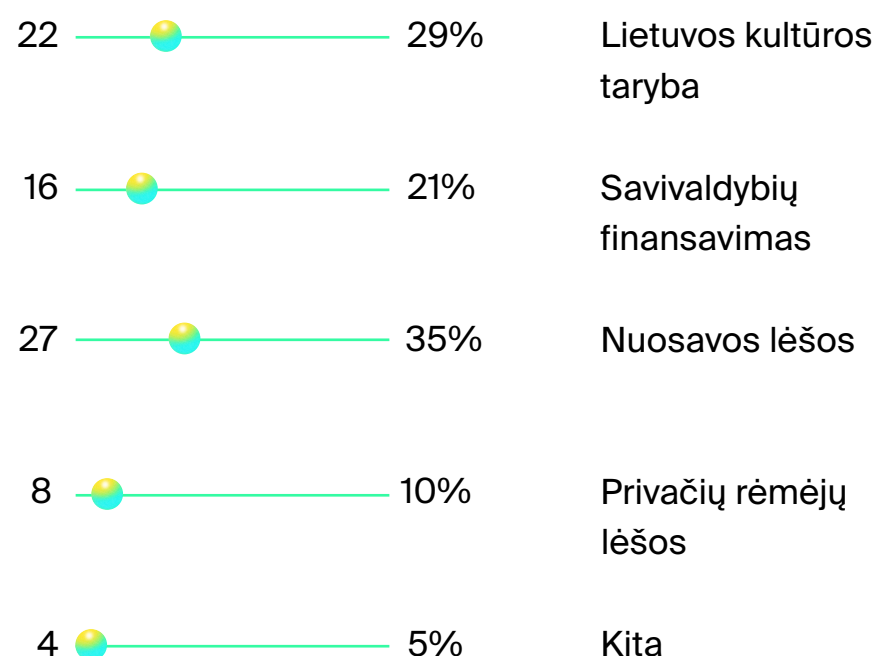
Keturios tyrime dalyvavusios organizacijos nurodė, kad neišskiria atskirų socialinę atskirtį patiriančių grupių, kurioms skirtos kultūrinės edukacijos veikos: „Visas. Mes stengiamės įtraukti visus vaikus ir jaunimą į savo veiklą. Taip jie jaučiasi geriau ir pri- tapę socialinėje erdvėje“; „visas klausime išvardintas, taip pat įvairių paramos fondų narius, sergančiuosius sunkiomis ligomis ir t.t.“; „į savo vykdomus edukacinius projektus įtraukiame vaikus iš visų socialinių grupių, nes manome, kad tokie projektai privalo būti prieinami visiems“.

Kaip svarbiausius veiksnius, lemiančius kultūrinės edukacijos projektų sėkmę, respondentai įvardino projekto idėją (9,2 iš 10), projektus įgyvendinančių asmenų patirtį (9,1 iš 10), valstybės finansavimą (8,3 iš 10) ir organizacijos patirtį, įgyvendinant panašaus pobūdžio projektus (8,3 iš 10). Mažiau svarbiais veiksniais įvardinti projekto vieta (7 iš 10), suaugusiųjų įsitraukimas į projektą (6,9 iš 10), projekto reklama (6,4 iš 10), projekto laikas (6,3 iš 10), privatūs rėmėjai (5,1 iš 10).

Pagrindiniais kultūrinės edukacijos finansavimo šaltiniais tyrime dalyvavusios profesionaliojo scenos meno organizacijos įvardina nuosavas lėšas (27 organizacijos) ir Lietuvos kultūros tarybos skirtą finansavimą (22 organizacijos), savivaldybių finansavimas

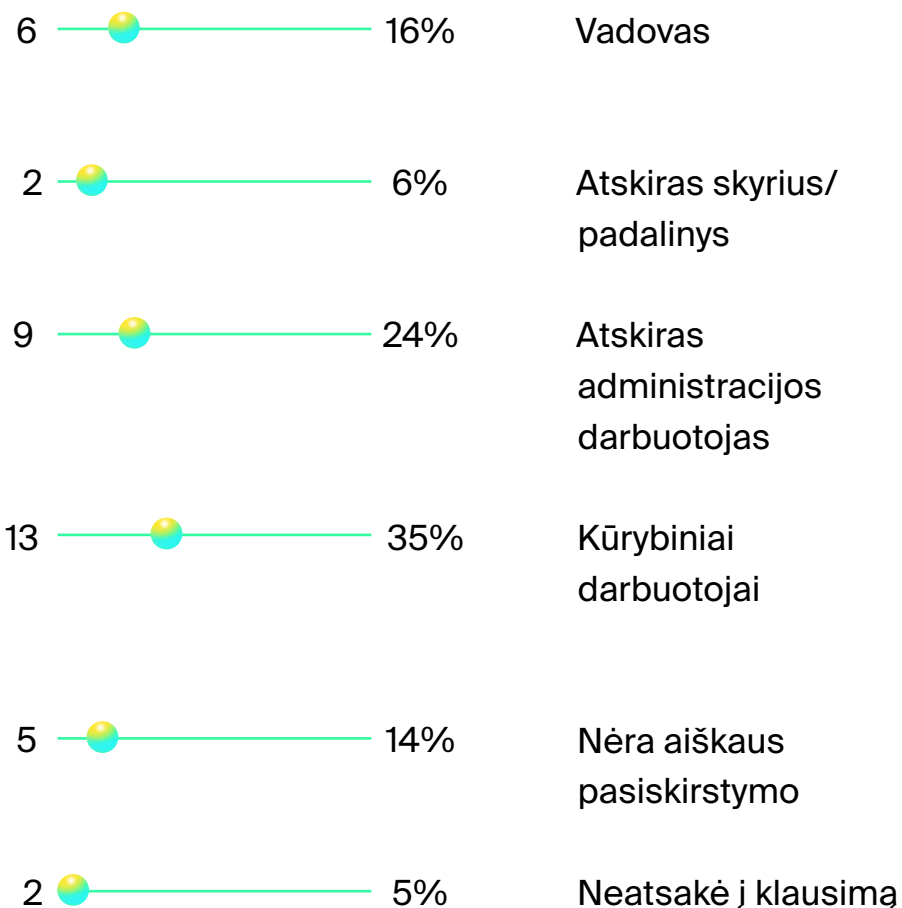
aktualus 16-ai organizacijų, privačių rėmėjų lėšos – 8-ioms, kitomis finansavimo priemonėmis naudojasi 4 organizacijos (žr. 3 pav.).

✓ **3 pav.** Kultūrinės edukacijos finansavimo šaltiniai

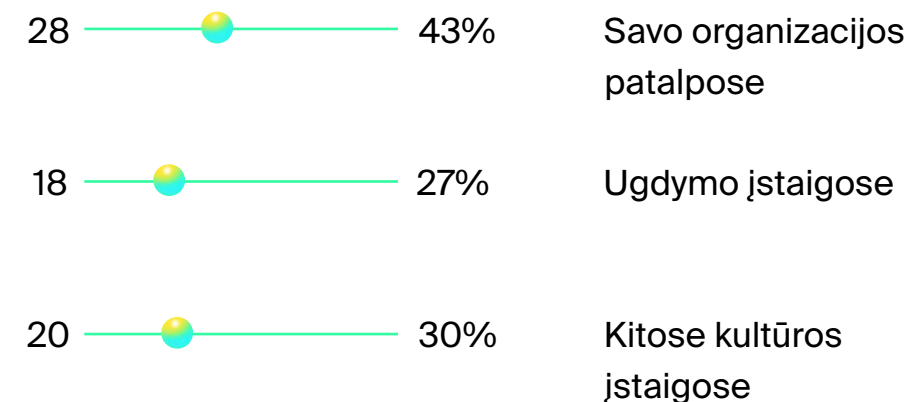
Tyrime dalyvavusių organizacijų atstovai nurodė, kad vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas dažniausiai administruoja kūrybiniai darbuotojai (13) arba atskiras administracijos darbuotojas (9), šešios organizacijos nurodė, kad tokias veiklas administruoja vadovas, penkiose nėra aiškaus tokių funkcijų pasiskirstymo organizacijoje. Tik dvi tyrime dalyvavusios organizacijos nurodė, kad turi tam atskirą skyrių/padalinį (žr. 4 pav.).

✓ **4 pav.** Kultūrinės edukacijos veiklų administravimas organizacijoje

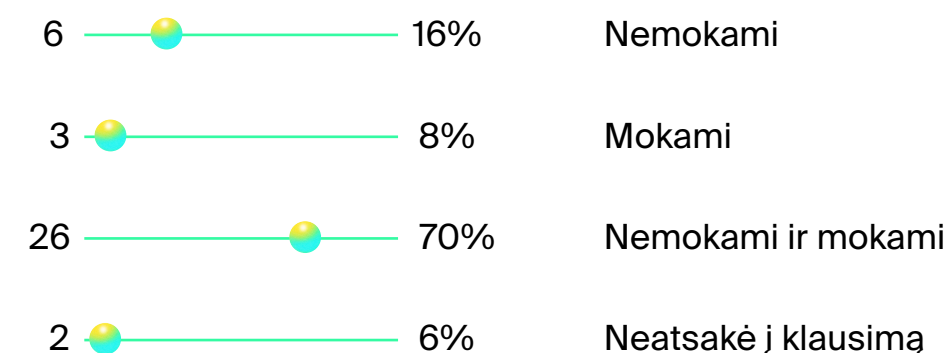
Paprašytos nurodyti vykdomų vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklų teritoriją, respondentai pažymėjo, kad dažniausiai tokias veiklas vykdo organizacijos buveinės teritorijoje (25) arba visoje Lietuvoje, neišskiriant didžiųjų miestų/regiono. Septynios tyrime dalyvavusios organizacijos kultūrinės edukacijos veiklas vykdo ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio valstybėse. Respondentai taip pat nurodė, kad dažniausiai kultūrinės edukacijos veiklas vykdo savo organizacijos patalpose (28), šiek tiek mažesnė dalis – kitose kultūros įstaigose (18) ir ugdymo įstaigose (18) (žr. 5 pav.).

✓ **5 pav.** Kultūrinės edukacijos vykdymo vieta

Didžiausia dalis respondentų nurodė, kad jų įgyvendinamos kultūrinės edukacijos veiklos yra tiek mokamos, tiek nemokamos (26), kultūrinės edukacijos veiklas nemokamai vykdo 6, mokamai – 3 apklausoje dalyvavusios organizacijos (žr. 6 pav.).

✓ **6 pav.** Įgyvendinami kultūrinės edukacijos renginiai (mokami/nemokami)

Paprašyti įvertinti priemonių svarbą pritraukiant vaikų ir jaunimo edukacijos projektų dalyvius, respondentai nurodė, kad svarbiausia priemone yra ilgalaikis bendradarbiavimas su švietimo ir/ar socialinėmis įstaigomis (9,2 iš 10), bendradarbiavimas su projekto dalyviais (8,5 iš 10), socialiniai tinklai (7,6 iš 10). Mažiausiai svarbios, tyrimo dalyvių nuomone, yra kitų organizacijų pagalba (6,5 iš 10), reklama medijose (6,2 iš 10) ir savanoriystė (6,2 iš 10).

Paskutiniu tyrimo klausimu respondentų buvo prašoma įvardinti, jų manymu, sėkmingiausius 2012–2016 m. įgyvendintus vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektus. Respondentų nurodyti gerosios praktikos pavyzdžiai pateikti pirmoje lentelėje.

1 lentelė. Kultūrinės edukacijos gerosios praktikos pavyzdžiai

Nuo 2008 m. VšĮ Klaipėdos lėlių teatro patalpose veikia „Karakumų asilėlio mokyklėlė“, kuri ugdo vaikų nuo 1 iki 7 metų meninę raišką, komunikacinius gebėjimus, prisitaikymą svetimose aplinkose, vaizduotę, gebėjimą reikšti savo mintis.

Edukacinė programa „Lėlių teatro magija“ nuo 2016 m. vyksta įvairiose erdvėse Lietuvoje, bet dažniausiai vykdančios organizacijos patalpose. Edukacijos metu vaikai ir jaunimas yra supažindinami su lėlių teatro istorija, teatro subtilybėmis, edukacijos metu vaikai pasigamina lazdelines lėles. Šios edukacijos metu yra ugdomas vaikų savarankiškumas, kūrybiškumas, vaizduotė, drąsa.

Klaipėdos lėlių teatre prieš ir po spektaklių yra vykdomos edukacinės programos, kaip elgtis teatre, su vaikais analizuojami spektakliai, pagal galimybes sudaroma galimybė apžiūrėti teatro užkulius.

Nuo 2010 m. organizacija vykdo vasaros stovyklą, kurioje pagal paskirtą temą vaikai mokomi kurti, veikti grupėse, komunikuoti tarpusavyje, elgtis draugiškai ir drausmingai.

Kelmės mieste ir Kelmės rajone organizuojami festivaliai: 2016 m. balandžio 11–15 d. vyko „Nacionalinis ASSITEJ festivalis Kelmėje“, 2015 m. spalio 14–16 d. Kelmės mažajame teatre vyko festivalis „Kelmės mažoji scena“, 2014 m. rugsėjo 15 d. – spalio 10 d. „Kelmės scena“ Kelmėje.

„Apeirono teatras“ nuo 2015 m. vykdo programą „Kalba visi“, kurios metu pažiūrėję spektaklius jaunieji žiūrovai lieka diskusijose, kuriose nagrinėja spektaklyje analizuotą socialinę temą. Programos pobūdis – socialinė, pilietinė edukacija per meną. Įgyvendinimo vieta – „Apeirono teatras“.

Lietuvos nacionaliniame operos ir baleto teatre nuo 2003 m. vykdomos ekskursijos po teatro užkulius, nuo 2007 m. organizuojama „Operos diena“, į kurios programą įtraukiami susitikimai, koncertai, ekskursijos. 2013 m. šventinės Verdi savaitės renginiai, jos metu organizuotas „Didysis Verdi Lietuvoje“ ir susitikimai su menininkais Lietuvos nacionaliniame operos ir baleto teatre. Taip pat paminėtinas Londono Karališkojo filharmonijos orkestro edukacinis projektas, vykęs 2016 m. Lietuvos nacionaliniame operos ir baleto teatre, kurio metu buvo organizuojami susitikimai su orkestro artistais ir dirigentu, sudaromos galimybės dalyvauti orkestro repeticijoje.

Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras įgyvendina nemokamas edukacines pamokas „Susipažinkite su simfoniniu orkestru“, kurių metu pristato-

mas klasikinis kūrinys ir supažindinama su instrumentais. 2016 m. gegužės 6 d. pamokoje, kuri vyko Vilniaus kongresų rūmuose, dalyvavo šešių Vilniaus miesto mokyklų moksleiviai.

2015 m. visą sezoną VšĮ „Vilniaus Keistuolių teatras“ vykdė projektą „Profesionalai vaikams“. Tai teatralizuotos muzikos pamokos, skirtos 3–12 m. vaikams su Ilona Balsyte ir kviestiniais svečiais. Projekto metu buvo supažindinama su instrumentais, istorija, geografija, įvairių tautų muzika bei šokiais.

Taip pat paminėti kiti „Keistuolių teatro“ vykdyti vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektai: spektaklis–projektas „Persikūnijimai“ (rež. V. V. Landsbergis, 2014 m.), kuris skirtas visiems žiūrovams, o ypač regos negalią turintiems žmonėms; „Keistuolių teatro“ kūrybiškumo stovykla (vykdyta 2016 ir 2017 m. Vilniuje); vykdytos diskusijos po spektaklio „Heraklis“ (2016 m. Vilniuje ir Alytuje); spektakliai vaikams.

Vienas didžiausių projektų „Šekspyras gyvas“ sulaukė didelio mokytojų susidomėjimo. Iš viso jame dalyvavo apie 1000 žmonių, tarp jų – Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono mokytojų ir moksleivių bendruomenių nariai. Tuo tarpu „Ekspedicija į teatro vidų“ – tęstinis, šviečiamasis projektas, supažindinantis vaikus su pagrindiniais teatro veikimo principais, – skatina vaikus domėtis teatro meno pasauliu, tyrinėti įvairias jo formas. „Ekspedicija į teatro vidų“ vyksta nuo 2012 m., „Violetos Palčinskaitės vardo festivalis“ vyko 2014 m., „Aktoriai skaito pasakas“ 2014–2015 m., „Edukacinė savaitė „Šekspyras gyvas“ – 2016 m.

Spektaklis „Stebuklinga kreidelė“ (2012), renginiai „Mokinių recenzijos“ (2014 m., 2015 m.), „Mokyklinė drama“ (2016 m.).

Susitikimas-diskusija su moksleiviais po spektaklio „Lietaus žemė“ 2016 m. gegužės 24 d. (Vilniaus licėjus), šešių dienų vaidybos seminaras 2014 m. liepos 28 d. – rugpjūčio 2 d. tarptautiniame menų forume „Montfiz Art Fest 2014“ Sozopolyje (Bulgarija), sceninio judesio seminaras Čikagos universiteto laboratorinėje mokykloje (JAV) 2015 m. spalio 14 d., susitikimas-diskusija su žiūrovais (vaikais) po spektaklio „Senelės pasaka“ 2015 m. birželio 19 d. Kaišiadorių vaikų namuose, susitikimas-diskusija su žiūrovais (mokiniais) po spektaklio „Lietaus žemė“ 2014 m. sausio 23 d. Kauno „Rasos“ gimnazijoje.

Valstybinio jaunimo teatro aktorė Aušra Pukelytė sukūrė spektaklį-ekskursiją, skirtą supažindinti vaikus ir jaunimą su vidine ir nematoma teatro dalimi. Keletoje po teatrą ji, pasakodama įvairias istorijas apie teatro pastatą, lydi jaunuosius žiūrovus ten, kur paprastai netenka pabuvoti eiliniam teatro lankytojui, – į grimo ir persirengimo kambarius, siuvyklą, kostiumų sandėlį, milžiniškas dekoracijų laikymo patalpas. Ekskursiją vainikuoja Aušros Pukelytės vaidinama pasaka apie išmintingąją princesę, kurios metu galima pamatyti visas spektaklių metu naudojamus techninius ypatumus.

Vilniaus mažasis teatras vykdo vaikams nuo 5 metų skirtą teatro aktorių Ilonos Kvietkutės ir Agnės Kiškytės sukurtą unikalią teatralizuotos ekskursijos programą, leidžiančią ekskursijos dalyviams praverti duris į ypatingą Vilniaus mažojo teatro pastato erdvę, pakviečia ten, kur paprastai žiūrovams pakliūti dažniausiai netenka – į užkulisius, repeticijų salę, grimerinę, kostiumų sandėlį, meno technikų cechą, supažindinama su garso ir šviesų efektų galimybėmis. Pagrindinė ekskursijos dalis vyksta Vilniaus mažojo teatro scenoje, kur aktorė Ilona Kvietkutė akimirksniu sukuria daugybę personažų.

Iki 2012 m. teatre buvo vykdomos edukacinės programos „Kiškis Drąsuolis“ ir „Skudurinė Onutė“ (renginių metu pristatoma teatrinių lėlių raida bei jų valdymo būdai, dalyviai patys turėjo galimybę išbandyti valdyti lėles, edukacijos veiklos vyksta teatro muziejaus patalpose). Nuo 2014 m. lėlių muziejuje vyksta edukacinis spektaklis „Peliuko pasakų dirbtuvėlė“, supažindinantis žiūrovus su spektaklio kūrimo procesu ir kūrybinės grupės sudėtimi. Šiuo metu lėlių teatro muziejuje taip pat rengiamos šios edukacinės programos: „Kas slepiasi už lėlių teatro širmos“, supažindinanti su paslaptingu ir subtiliu lėlių teatro žanru, aktoriaus-lėlininko profesija ir lėlių valdymo būdais; „Profesija – lėlininkas“, atskleidžianti aktoriaus-lėlininko profesijos išskirtinumą, žavesį ir specifiką; „Teatro istorija: nuo svajonės – iki Pasakų šalies“, supažindinanti su teatro istorijos tarpsniais, jo įkūrėjais ir raida. Programos „Nepažįstamos teatro erdvės“ dalyviai turi galimybę apžiūrėti vietas, kurios paprastai nėra prieinamos žiūrovams – teatro dirbtuvės, užkulisiai, aktorių kambariai ir kt. Keletą metų rengiami teatralizuoti edukaciniai projektai Kauno klinikų Vaikų onkohematologijos skyriuje „Šypseną palatoje“ (remiama V. Kernagio fondo). Ne vienerius metus kelis kartus per sezoną organizuojamos išvažiuojamosios lėlių parodos su edukacine programa po visą Lietuvą. Vyksta pokalbiai su aktorais po spektaklių, žiūrovai kviečiami susipažinti su šešėlinio lėlių teatro subtilybėmis po spektaklio „Gulbė – Karaliaus patį“.

Kultūrinė edukacinė lėlių teatro programa „Diena su lėle“ (spektakliai, parodos, kūrybinės dirbtuvės, seminarai) – Šalčininkų (2015, 2017 m.), Švenčionių (2015 m.), Pakruojo (2016 m.), Visagino (2016 m.) kultūros centruose, Dusetų (2015 m.) galerijoje-kultūros centre, Trakų pilyje (2017 m.); Gyvojo lėlių muziejaus parodos ir kūrybinės lėlių teatro dirbtuvės – Vilniaus Juozas Art (2013 m.) galerijoje, Lietuvos, teatro, muzikos ir kino (2014, 2015 m.) muziejuje, Vilniaus knygų mugėje (2013 m., 2014 m., 2016 m.).

Renginiai iš ciklo „Muzikos enciklopedija gyvai“, pažintinės ekskursijos į staigoje, teatralizuoti renginiai iš ciklo „Koncertai visai šeimai“.

„Pažinkime operą: spektaklio gimimas“. Kauno muzikinis teatras, 2015 m. sausio 16 d. Pokalbis koncertas ir spektaklio žiūrėjimas.

„Teatriuko“ stovykla kaimo vaikams Drąsių kaime, Dubingių sen., Molėtų raj. sav., – dienos stovykla kaimo vaikams.

2012-2016 m. specialioji teatro edukacija vaikams su negalia Lietuvos regionuose, „Stalo teatro“ spektaklių sklaida socialinės atskirties vaikams, 2015 m. „Rezanim, arba Liudviko Rėzos knygų lentyna“, 2016 m. etnokultūros objektų teatro-muzikos kūrybinės dirbtuvės lietuviško tautinio kostiumo tema „Nuo grūdo iki rūbo“.

Jaunųjų kompozitorių kūrinių chorui konkursas „Vox Juventutis“, choro muzikos interpretavimo kūrybinė laboratorija, koncertai vaikams ir jaunimui.

Nuo 2015 m. vyksta diskusijų spektaklis jaunimui „pX prieš kryžkelę“, 2014 m. rugsėjo 22 – 27 d. Alytaus teatre įgyvendinta edukacinė programa jaunimui „Mažoji scena“, kurią sudarė: kūrybinių pamokų ciklas „Literatūros pamokos teatre“; kūrybinės dirbtuvės „Teatro praktika“; II Jaunųjų kūrėjų festivalis „Nebijok to, kas rimta“. Spektaklis „Sulamita“, 2014 m. vyko poetinė misterija Senojo Testamento poemos „Giesmių Giesmė“ motyvais. Spektaklyje neįgaliųjų dienos centro lankytojai ir teatro aktorės sukuria išorinio pa-

prastumo ir naivaus teatrališkumo būtį. Nuo 2012 m. vyksta mini edukacijų festivalis „Teatronautas“.

Lėlininko dirbtuvėlė, vykusi 2013-2016, Alytuje, lėlių gamyba ir lėlės istorija, ABC mokyklėlė – 2012 – 2015 m., Alytus, teatro mokyklėlė su vaidyba ir lėlių gamyba.

Teatro ir specialiosios mokyklos „Šilas“ sukurtas ir atliktas bendras šokio spektaklis „Pasaulio sutvėrimas“, 2016 m. gegužės mėn. rodytas Vilniaus rotušėje.

„Nerk į teatrą“ festivalis Nacionaliniame Kauno dramos teatre (renjiamas kasmet nuo 2010).

FORUMO TEATRO LABORATORIJA, konfliktinių situacijų laboratorija su 8-12 kl. moksleiviais.

„Lėlės lagamine“, kuris vyko 2016 m. rugsėjo 20 d. – lapkričio 20 d., Panevėžio, Utenos, Anykščių ir Kupiškio rajonų mokyklose; paskaita-vaidinimas, kai į procesą įtraukiamas ir pats žiūrovas.

Kiti: Andersono pasakos „Alavinis kareivėlis K. Amos muziką“, „Jaunieji kūrėjai“ ir „Ryt teatras“.

Respondentų įvardinti kultūrinės edukacijos gerosios praktikos pavyzdžiai apima platų spektrą veiklų: tiek spektaklius ir koncertus, skirtus vaikams ir jaunimui, tiek veiklas, siekiančias išimtinai edukacinių tikslų (stovyklas, kūrybines dirbtuves, ekskursijas ir pan.). Tyrime identifikuoti gerosios praktikos pavyzdžiai buvo

įgyvendinami ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, tačiau taip pat ir regionuose, dažniausiai jie buvo skirti supažindinti žiūrovus su scenos meno įstaiga ir jos vykdoma veikla.

3.2. Apibendrinimas

1) Tyrimas atskleidė, kad respondentai vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veikloms kelia trejopus tikslus: auditorijos supažindinimo su scenos menu / auditorijos plėtros, kūrybiškumo ir kritinio mąstymo ugdymo, atskirties mažinimo, socialinių problemų sprendimo, kas leidžia teigti, kad kultūrinę edukaciją profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai supranta plačiau negu ji apibrėžta įstatyme. Vis tik vertinant kultūrinės edukacijos gerosios praktikos pavyzdžius matyti, kad reali situacija yra šiek tiek kitokia: įgyvendinamos veiklos dažniausiai skirtos auditorijos plėtrai ir tik su retomis išimtimis – socialinėms problemoms spręsti.

2) Tyrimo duomenys atskleidžia, kad profesionaliojo scenos meno organizacijos kultūrinės edukacijos veiklas dažniausiai įgyvendina savo patalpose. Tai sudaro galimybę veiklos dalyviams iš arčiau susipažinti su organizacija, joje vykstančiais muzikos, teatro ar šokio pastatymo procesais, skatina auditorijos lojalumą. Vis tik toks kultūrinės edukacijos veiklų lokacijos pasirinkimas turi ir neigiamą aspektą, nes riboja tokių veiklų prieinamumą socialinę atskirtį patiriantiems ir regionuose gyvenantiems vaikams ir jaunuoliams.

3) Tyrime dalyvavusios organizacijos įgyvendinamas kultūrinės edukacijos veiklas ir jų poveikį auditorijai vertina teigiamai, o pagrindiniais kriterijais, lemiančiais kultūrinės edukacijos projektų sėkmę, įvardina projekto idėją, projektus įgyvendinančių asmenų patirtį, valstybės finansavimą ir organizacijos patirtį, įgyvendinant

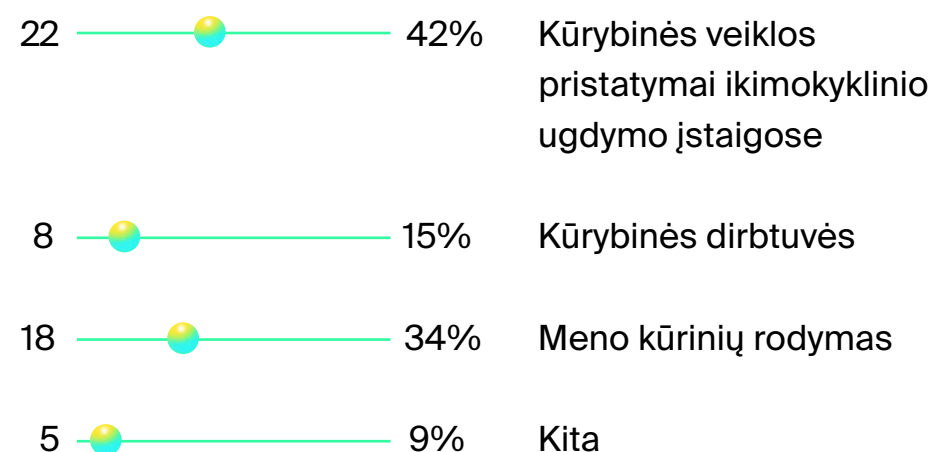
panašaus pobūdžio projektus. Nors tyrime respondentų įvardinti gerosios praktikos pavyzdžiai ir leidžia pasidžiaugti veiklų įvairove ir plačia įgyvendinimo teritorija, tačiau veiklos dažnai paremtos tuo pačiu „šablonu“ (pvz. supažindinimas su scenos meno organizacijos užkulisiais arba spektakliu), joms dažnai trūksta įvairiapusiškumo, inovatyvumo, interaktyvumo. Gerosios praktikos pavyzdžių sklaida taip pat nėra pakankama.

3.3. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų Vilniaus mieste apklausos rezultatai

Apklausoje, kuria buvo siekiama išsiaiškinti, ar (ir jeigu taip, kaip) ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendradarbiauja su profesionaliojo scenos meno organizacijomis, įgyvendindamos kultūrinės edukacijos veiklas, kokie jų poreikiai ir lūkesčiai, dalyvavo 43 Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Į pirmąjį klausimą, ar įstaiga bendradarbiauja su teatro menininkais/trupėmis ir/arba atlikėjais/koncertinėmis įstaigomis, vykdydama kultūrinės edukacijos veiklas, 34 įstaigos nurodė, kad bendradarbiauja, 9 nurodė, kad nebendradarbiauja.

Respondentai nurodė, kad, bendradarbiaudamos su teatro menininkais/trupėmis ir/arba atlikėjais/koncertinėmis įstaigomis, ikimokyklinio ugdymo įstaigos dažniausiai įgyvendina tokias kultūrinės edukacijos veiklas: scenos meno įstaigos kūrybinės veiklos pristatymus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje (22), kūrybinių rodymų (18), kūrybines dirbtuves (5). Tarp kitų variantų buvo paminėtos išvykos į teatrą, koncertai (žr. 7 pav.).

✓ **7 pav.** Įgyvendinamos kultūrinės edukacijos veiklos ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Atsakydami į klausimą, su kokiais teatro menininkais/trupėmis ir/arba atlikėjais/koncertinėmis įstaigomis bendradarbiauja jų įstaiga, respondentai išskyrė 37 skirtingas organizacijas/trupes ir atlikėjus, tarp kurių dažniausiai paminėtos šios profesionaliojo scenos meno organizacijos: Vilniaus teatras „Lėlė“ (16 kartų), VšĮ „Raganiukės teatras“ (8 kartai), Lietuvos rusų dramos teatras (3 kartai), VšĮ „Teatriukas“ (2 kartai), po kartą paminėtas VšĮ „Stalo teatras“, Koncertinė įstaiga Valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“, Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras, Valstybinis jaunimo teatras. Atkreiptinas dėmesys, kad gana dažnai minėti ir neprofesionalūs kolektyvai, kurių veiklos kokybę dėl informacijos stokos sudėtinga vertinti. Ypač aktyvūs mėgėjų kolektyvai Folkloro teatras „Tarškalai“ ir VšĮ „Drakoniuko teatras“ (2 lentelė).

✓ **2 lentelė.** Ikimokyklinio ugdymo įstaigų partneriai, įgyvendinant kultūrinės edukacijos veiklas

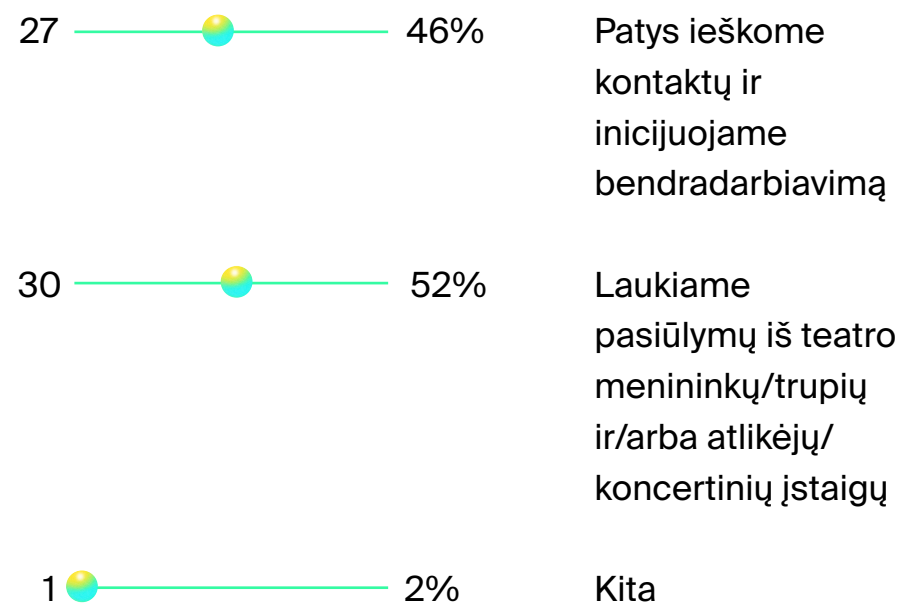
Nurodytos organizacijos/ menininkai/trupės	Pasikartojimų sk.
Vilniaus teatras „Lėlė“	16
Folkloro teatras „Tarškalai“	11
VšĮ „Raganiukės teatras“	8
VšĮ „Drakoniuko Teatras“	7
„Drevinuko teatras“	6
VšĮ „Avilio teatras“	4
Tautosakos ir tradicijų teatras „Antis“	3
Lietuvos rusų dramos teatras	3
VšĮ „Užupio teatras“	3
Kauno Klouno teatras	2
„Nieko sau teatras!“	2
„Bitės“ teatriukas	2
VšĮ „Liaudies instrumentų studija“	2

Ansamblis „Ainiai“	2
Vitalijus Mazūras	2
VšĮ Teatriukas	2
„Kakės Makės trupė“, VšĮ „Stalo teatras“, VšĮ „Teatro ir muzikos idėjos“, IĮ „Petro Šou“, „Smagumėlis“, „Linksmasis lagaminas“, Vilniaus vitražinių lėlių teatras „Vaivorykštė“, <i>Koncertinė įstaiga valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“</i> , „Gyvi Teatre“, Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras, Valstybinis jaunimo teatras, „Neįgaliųjų Naujasis teatras“, MB „Pramogų skonis“, „Nieko rimto“, „Teatras Nr.1“, „Juodšilių teatras“, Šiaulių teatras vaikams „Birbironas“, „Tonika“, „Labai teatras“, Joana Čižauskaitė.	1

Didžioji dalis respondentų nurodė, kad renkant teatro menininkus/trupes ir/arba atlikėjus/koncertines įstaigas kultūrinės edukacijos veikloms įgyventinti, jų profesinis statusas/kvalifikacija yra svarbi, tačiau tai nėra svarbiausias kriterijus ir kiekvienu atveju yra sprendžiama individualiai, priklausomai nuo pasiūlymo patrauklumo (18).

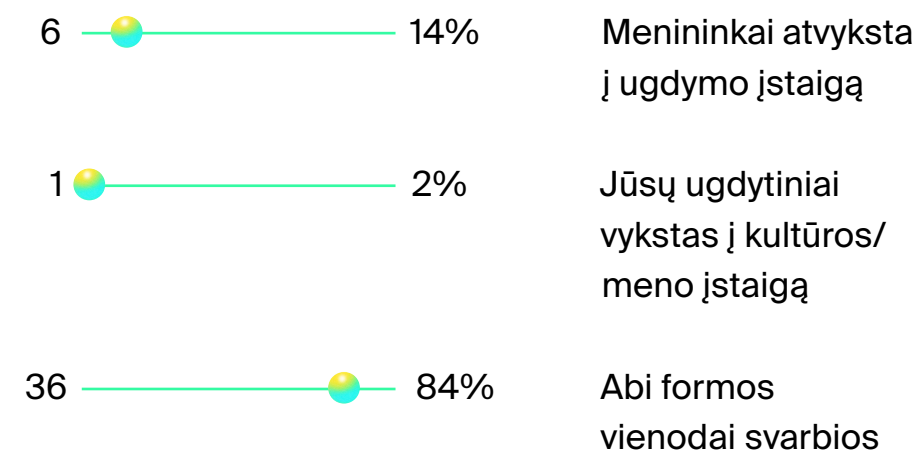
Atsakydami į klausimą, kaip prasideda ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendradarbiavimas su teatro menininkais/trupėmis ir/arba atlikėjais/koncertinėmis įstaigomis, respondentų atsakymai (buvo galimybė pasirinkti kelis galimus atsakymo variantus) pasiskirstė apylygiai: pačios ieško kontaktų ir inicijuoja bendradarbiavimą (27 įstaigos) arba laukia pasiūlymų iš teatro menininkų/trupių ir/arba atlikėjų/koncertinių įstaigų (30 įstaigos). Prie kitų variantų buvo nurodyta: „įvairiai – ir patys ieškome, ir siūlosi“ (žr. 8 pav.).

✓ **8 pav.** Ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir meno įstaigų/menininkų bendradarbiavimo iniciatyvos

Vertindami, kokia bendradarbiavimo forma priimtinausia ikimokyklinio ugdymo įstaigoms, įgyvendinant kultūrinės edukacijos veiklas, respondentai nurodė, kad abi formos, tiek kai menininkai atvyksta į ugdymo įstaigą, tiek ugdytiniai vyksta į kultūros ir meno organizaciją, jiems yra vienodai svarbios (žr. 9 pav.).

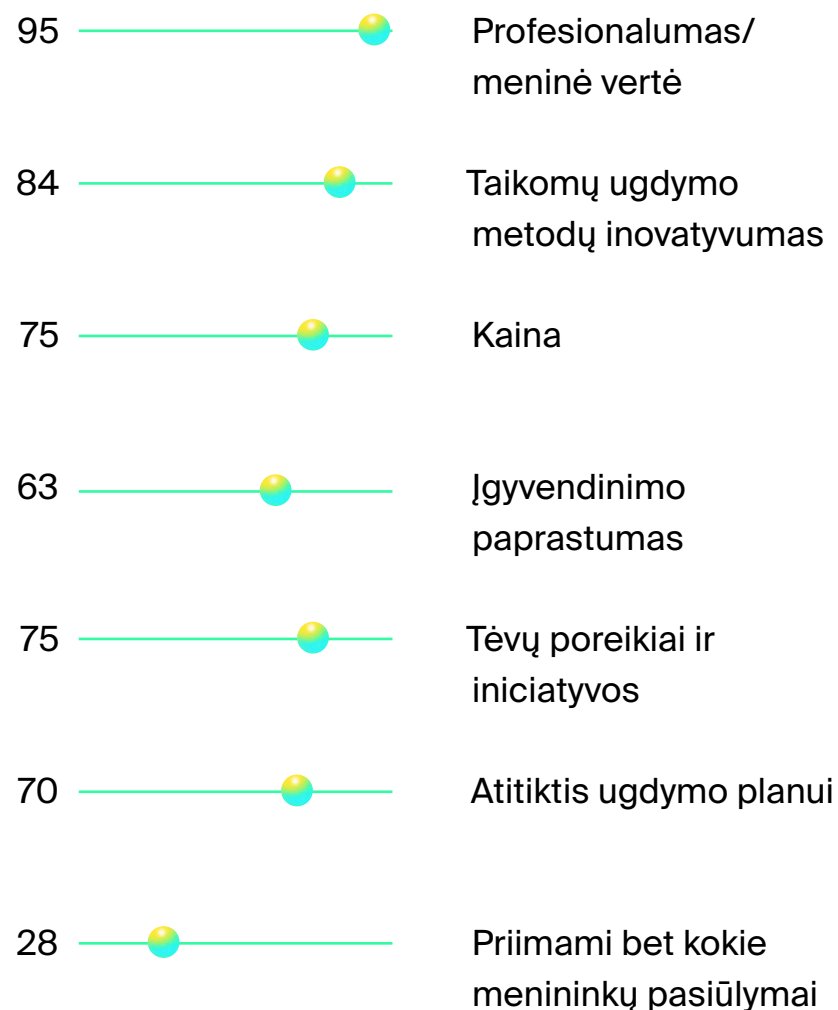
✓ **9 pav.** Ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir meno įstaigų/menininkų bendradarbiavimo formos

Paprašyti nurodyti, kas lemia apsisprendimą bendradarbiauti su vienu ar kitu teatro menininku/trupe ir/arba atlikėjais/koncertinėmis įstaigomis, respondentai nurodė, kad svarbiausias kriterijus jiems yra profesionalumas ir meninė vertė (95 iš 100), taikomų ugdymo metodų inovatyvumas (84 iš 100), tėvų poreikiai ir iniciatyvos (75 iš 100), kaina (75 iš 100), mažiausiai svarbūs – atitiktis ugdymo planui (70 iš 100), įgyvendinimo paprastumas (63 iš 100) (žr. 10 pav.).

10 pav. Kultūrinės edukacijos veiklų/ tiekėjų pasirinkimo kriterijai

Tyrimo duomenys atskleidė, kad, vertindami jau įgyvendintus kultūrinės edukacijos projektus, respondentai išskiria jų meninę ir šviečiamąją vertę (94 iš 100), atitiktį poreikiams (87 iš 100) ir taikomų metodų aktualumą (79 iš 100).

Respondentams pateikus atvirą klausimą ir paprašius įvardinti, kokie yra jų poreikiai ir pageidavimai teatro menininkams/trupėms ir/arba atlikėjams/koncertinėms įstaigoms, įgyvendinant kultūrinės edu-

kacijos veiklas, dažniausiai paminėtas buvo profesionalumas (10 kartų), šviečiamoji/edukacinė vertė (7 kartai), kaina (6 kartai), atsižvelgimas į vaiko poreikius (5 kartai) ir meninė vertė (5 kartai). Taip pat buvo išskirta veiklų trukmė, lankstumas, inovatyvumas, kokybė.

Bendradarbiavimo poreikiai (kriterijai)	Paminėjimų sk.
Profesionalumas	10
Šviečiamoji/edukacinė vertė	7
Kaina	6
Atsižvelgimas į vaiko poreikius	5
Meninė vertė	5
Veiklų trukmė	4
Lankstumas	3
Inovatyvumas	2
Kokybė	2
Bendradarbiavimas su pedagogais, estetiškumas, dažnesnis atvykimas į ugdymo įstaigas, repertuaras pritaikytas 3-mečiams, ugdytinių įtraukimas į veiklas, atitiktis ugdymo turiniui, kūrybiškumo skatinimas	1

Komentuodami pateiktu atsakymus, respondentai nurodė, kad svarbus profesionalumas, kaina ir kultūrinės edukacijos vykdančio subjekto suinteresuotumas meniniu ugdymu: „mes pageidaujame ir renkames profesionalus, kuriems rūpi vaikų meninis ugdymas, švietimas, inovatyvumas, bet taip pat mums svarbi ir kaina. Esame maža ugdymo įstaiga, todėl už renginį galime mokėti iki 250 Eur“. Taip pat buvo išskirtas bendradarbiavimas, atsižvelgimas į vaiko poreikius: „edukacinės, pažintinės, susijusios su meno srities pristatymu, supažindinimu, veikimu drauge“. „Daugiau apgalvoti edukacinės veiklos eigą, trukmę, vaidinimo tekstą – žodyną ir pritaikyti ikimokyklinio amžiaus vaikams“. „Norėtume pakviesti teatrus, kurie įtrauktų ir šeimas į veiklas“.

3.4. Apibendrinimas

1) Kiekybinis ikimokyklinio ugdymo institucijų Vilniaus mieste tyrimas atskleidė, kad bendradarbiaudamos su teatro menininkais/trupėmis ir/arba atlikėjais/koncertinėmis įstaigomis, ikimokyklinio ugdymo įstaigos Vilniaus mieste dažniausiai įgyvendina tokias kultūrinės edukacijos veiklas: kūrybinės veiklos pristatymus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, kūrybinių rodymų ir kūrybines dirbtuves.

3 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų poreikiai bendradarbiaujant su meno organizacijomis/menininkais

2) Renkantis, su kokiais teatro menininkais/trupėmis ir/arba atlikėjais/koncertinėmis įstaigomis ikimokyklinio ugdymo įstaigomis bendradarbiauti įgyvendinant kultūrinės edukacijos veiklas, svarbiausiais kriterijais respondentai įvardino profesionalumą, šviečiamąją/edukacinę vertę, kainą, atsižvelgimą į vaiko poreikius, meninę vertę, veiklų trukmę.

3) Tyrimo duomenys atskleidė, kad tyrime dalyvavusios Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo institucijos, įgyvendindamos kultūrinės edukacijos veiklas, bendradarbiavo su 37 skirtingomis organizacijomis/trupėmis ir atlikėjais. Iš paminėtųjų tik 8 yra profesionaliojo scenos meno organizacijos. Dalies kitų paminėtų organizacijų kultūrinės edukacijos veikla kelia klausimų dėl jų meninės vertės, profesionalumo ir kokybės.

3.5. Kultūrinės edukacijos profesionaliojo scenos meno organizacijose kokybinio tyrimo rezultatų analizė

Taikant pusiau struktūrizuotą interviu, buvo apklausti 6 informantai, dirbantys skirtingose Lietuvos profesionaliojo scenos meno organizacijose, turintys skirtingą darbo patirtį, bet visi dirbantys su vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektais. Ne visi respondentai sutiko, kad jų asmeniniai duomenys būtų naudojami tyrime, todėl buvo išlaikyta kokybinio tyrimo atlikimo etika – jeigu nors vienas asmuo nesutinka nurodyti savo asminių duomenų, visi asmenys turi būti koduojami – tapatybė nenurodoma. Todėl visiems respondentams buvo priskirtas unikalus kodas, kuris naudojamas kokybinio tyrimo metu surinktų duomenų analizėje. 4 lentelėje pateikiamos informantų charakteristikos.

✓ **4 lentelė.** Struktūrizuoto interviu informantų charakteristikos

Eil. Nr.	Informanto charakteristika	Informanto kodas
1.	Koncertinė įstaiga	R1
2.	Teatras	R2
3.	Teatras	R3
4.	Teatras	R4
5.	Šokio teatras	R5
6.	Teatras	R6

Pirmuoju interviu klausimu buvo siekiama nustatyti, kaip meno profesionalai supranta sąvoką „kultūrinė edukacija“. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pateikiamas žemiau esančioje lentelėje.

➤ **5 lentelė.** Sąvokos „kultūrinė edukacija“ samprata

Informanto kodas	Kaip Jūs suprantate „kultūrinę edukaciją“? Kokius išskirtumėte pagrindinius kultūrinės edukacijos veiklų/projektų ypatumus, kas tokioms veikloms/projektams būdinga? Jūsų manymu, kokia didžiausia kultūrinės edukacijos nauda? Informantai nurodė, kaip supranta kultūrinę edukaciją.
R1	Kultūrinė edukacija – tai švietimas kultūros klausimais, kurie kyla lankantis kultūros įstaigoje. Pagrindiniai ypatumai yra edukacija, susijusi su veikla, pavyzdžiui „R1“, kasmet rengia koncertą mažiesiems, kurio metu visi orkestro instrumentai groja solo, taip vaikai gali susipažinti konkrečiai su simfoniniu orkestru. Edukacijos nauda – tai žiūrovo auginimas.
R2	Teatras, kaip estetiškas elgesys, neįsivaizduojamas be taisyklių laužymo, ribų peržengimo. Todėl atsiradus sąvokai „kultūrinė edukacija“ - ji atsiskyrė nuo kolektyvo ir veržiasi į nežinomybę, į neįsivaizduojamas erdves. Kultūrinė edukacija – tik pavadinime nauja. Tai įvairios vaikų, jaunimo, senjorų ir dirbančių kolektyve performanso formos, kurios egzistavo visada, bet nebuvo išskirtos ir taip pavadintos. Kartu kultūrinė edukacija ir laisvalaikio praleidimas, glaudžiai susijusi su ritualų ir pramogų apraiškomis.
R3	Kultūrinė edukacija – tai kultūrinis švietimas, kultūrinio akiračio plėtimas,

vienas iš ypatumų – tai edukacinės programos adaptavimas įvairaus amžiaus grupėms. Didžiausia nauda – tai gyvai išgirsti pasakojimą, patiems būti įveiklinantiems, išgirsti gyvas iliustracijas ir pažinti kultūrą platesne prasme.

„R4“ prieš 12 metų buvo vienas pionierių šitoje nišoje. Kokia didžiausia nauda? Jauno žiūrovo ugdymas, būtent – kultūrinis ugdymas. Pirmus kartus būna taip, kad mokytojai atveda moksleivius. Sužinome, kad tie moksleiviai vėliau jau ateina patys arba mums rašo laiškus, dėkodami, kad mūsų dėka jie pirmą kartą pamatė teatrą kitaip, kažką jame suprato, kažką gavo ir kad tai jiems nebuvo prievolė. Iš tikrųjų jie užsikabina ir kažkaip pajunta naudą, prasmę. Man atrodo, tai yra didžiausia nauda.

Ar spektaklis vaikams jau yra kultūrinė edukacija? Manau, bet koks menas savyje neša transformuojamąjį poveikį žmogui. Atėjęs į bet kokį spektaklį, bet kokį koncertą, bet kokią parodą tu patiri kažkokį meno kūrinio, su kuriuo tu esi santykiyje duotuoju metu, poveikį ir tavyje vyksta pokytis. Jeigu žiūrėtume į edukaciją, kaip į pokyčius, vykstančius žmogaus viduje, t.y. tam tikrose vertybinėse struktūrose, tai tada bet kas vykdo edukaciją. Bet kuris meno kūrinys turi edukacinį poveikį. Net jeigu ir neturi vadinamojo moralo. Labai daug kas priklauso nuo skirstymo. Pavyzdžiui, jeigu vaikai spektaklį žiūri, o ne jame dalyvauja, tai nėra laikoma edukacija. Edukacija vyksta tada, kai spektaklis kuriamas kartu su vaikais, t.y. kai vaikai yra spektaklio atlikėjai. Sakykim, koks nors profesionalus režisierius atėjęs į mokyklą surenka krūvelę vaikų ir su jais padaro spektaklį, kur nors regione. Tokiu atveju, anot tarybos, šitoks projektas pateks į kultūrinės edukacijos programą. Manau, kad šiuo atveju tai yra tiesiog susitarimo reikalas. O didžiausia nauda – transformuojamasis poveikis žmogui. Kažkokie pokyčiai spektaklio metu vyksta žmoguje, kurie dažniausiai nėra apčiuopiami čia ir dabar, aš manau, kad iš viso edukacijos sukurtų pokyčių nėra įmanoma pamatuoti čia ir dabar. Edukacija, arba ugdymas, yra ilgalaikis procesas. Žmogus, šiuo atveju, pavyzdžiui,

R4

Jeigu kalbėsime apie „R4“, jis nuo pat pradžių buvo sukurtas ir orientuotas į jauną žiūrovą: paauglius, jaunimą, mokyklinio amžiaus žiūrovus, vaikus. Galima sakyti, kad praktiškai visi be išimties spektakliai yra skirti auditorijai nuo 12 iki 18 metų, kaip atskirą grupę galima išskirti vaikiškus spektaklius, bet jų nėra daug (iš viso 4 per visą gyvavimo laikotarpį). Iš mūsų teatro perspektyvos ta edukacija ir yra suprantama per spektaklius, jų kūrimą. Mes vykdome ir projektus, apie kuriuos galbūt vėliau pakalbėsiu, bet patys spektakliai, jų tematika, apie ką juose kalbama, ką mes norime jais pasakyti, sakyčiau, ir yra pagrindinė kryptis. Tuo metu, kai kūrėsi „R4“, spektaklių, skirtų jaunimui, niša nebuvo užpildyta. Buvo spektakliai vaikams ir suaugusiems. Kalbėjome apie tai, kad paaugliai būdavo palikti savieigai, nelabai buvo kaip prie jų prieiti būtent teatro meno kalba, juos sudominti, kalbėti jiems aktualiomis temomis. Tad kryptingai buvo sugalvota kurti jiems. Metams bėgant, daugėja projektų, kurie orientuojasi į jauną žiūrovą.

R5

Pirmiausia, reikėtų susitarti, kas yra kultūrinė edukacija, nes iki šiol Lietuvoje šio susitarimo nėra. Iš mano patirties į kultūrinę edukaciją galima žvelgti dvejopai. Pirmiausia, formalioji kultūrinė edukacija, kuri vyksta mokykloje: meno pamokų metu ar meno mokyklose, specializuotuose būreliuose. Formali, bet tuo pačiu, kaip ir neformali, nes, pavyzdžiui, būreliai jau yra laikomi neformalioju ugdymu. Antrasis aspektas būtų kultūrinė edukacija, kuri vyksta meno institucijose. Pati būdama iš šokio teatro daugiau kalbėčiau apie teatrus, koncertines organizacijas. Jeigu į kultūrą žvelgsime plačiąja prasme, ne vien tik kaip į meno sinonimą, tai kultūrinė edukacija galima laikyti viską. Šiuo atveju turbūt dėmesys yra kreipiamas į meno įstaigų vykdomą kultūrinę edukaciją arba programą, vykdomą Kultūros tarybos.

mokytojas net nemato galutinio rezultato. Jeigu jis išsilavinęs, poveikį numano, tačiau dauguma atvejų mažai kas numano, kaip kažkoks procesas ar matytas spektaklis po 20 metų atsilieps. Dėl to kalbėti apie kažkokią naudą nelabai yra įmanoma. Tai yra toks ilgalaikis ir kompleksinis dalykas.

visuomenės sluoksnių išskyrimas ir grupavimas tik dar labiau juos izoluoja – o juk siekiame mažinti socialinę atskirtį. Galbūt meniniai būreliai ar užsiėmimai, kuriuos vėliau pasirenkame savo noru, galėtų būti laikomi kultūrine edukacija. Galbūt tie užsiėmimai turėtų tapti įprastu dalyku kasdienybėje. Žinoma, nauda yra bet koku atveju. Nors dirbama su izoliuotomis žmonių grupėmis, vis tik pasiekiamas ir žmonių bendravimo atvirumas, ir kūrybiškumas, ir tarpusavio ryšys per meną.

Pažymėtina, kad lyginant kokybinio tyrimus su apklausos rezultatais, matyti, kad tyrimo dalyviai mažiau akcentuoja socialinius kultūrinės edukacijos tikslus.

Antruoju ir trečiuoju kokybinio tyrimo klausimais buvo siekiama išsiaiškinti sėkmingiausius tyrimo dalyvių įgyvendintus projektus ir nustatyti kultūrinės edukacijos projektų sėkmės kriterijus. Kadangi į antrąjį klausimą pateikti atsakymai leidžia identifikuoti tyrime dalyvavusių profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovus, apie sėkmingiausius įgyvendintus kultūrinės edukacijos projektus pateikiami tik apibendrinti duomenys, jeigu tai galima padaryti. Respondentų atsakymai pateikiami 6 lentelėje.

R6

Kultūrinė edukacija – bandymas sudominti menu kitų profesijų, veiklų žmones. Nors kultūrinė edukacija labiausiai orientuota į vaikus ir jaunimą bei socialinę atskirtį patiriančius žmones, norėtusi neužmiršti, jog menas ar kultūra labai reto žmogaus suvokiama ir laikoma įprastine gyvenimo ar kasdienybės dalimi. Kultūrinės edukacijos projektai mažina socialinę atskirtį ir tarp vaikų, ir tarp suaugusiųjų, tačiau kodėl kultūrinė edukacija turi būti orientuota tik į probleminius laukus? Terminas „edukacija“ tarsi pats savaime turi neigiamą prasmę. Kai susiejame kultūrinę edukaciją tik (sakykim, daugiausiai) su rajonų/regionų gyventojų švietimu, meno užsiėmimais probleminiams paaugliams, meno terapijomis neįgaliesiems – žodis „edukacija“ tampa atstumiančiu. Kodėl edukacija turi būti skirta socialinės rizikos grupėms? Suprantu, jog tai ilgas procesas ir galbūt kultūrinė edukacija dar nėra toks priimtinas ir savaime suprantamas dalykas, tad turime jį išskirti ir paskirti. Atrodo, jog

Iš gautų duomenų matyti, kad profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai labai panašiai supranta, kas yra kultūrinė edukacija. Beveik visuose tyrimo dalyvių atsakymuose galima įžvelgti, kad kultūrinės edukacijos metu profesionaliojo scenos meno organizacijos augina žiūrovą – vykdo auditorijos plėtrą. Respondentai nurodo, kad per kultūrinės edukacijos veiklas vykdomas kultūrinis švietimas, kultūrinio akiračio plėtimas, edukacinių programų adaptavimas įvairaus amžiaus grupėms, jos dėka pasiekiamas artimesnis žmonių bendravimas, ugdomas kūrybiškumas. Išskirtinas vieno iš tyrimo dalyvių atsakymas, kad „bet koks menas savyje neša transformuojamąjį poveikį žmogui ir (...) bet kuris meno kūrinys turi edukacinį poveikį“. Tačiau „jeigu vaikai spektaklį žiūri, o ne jame dalyvauja, tai nėra laikoma edukacija. Edukacija vyksta tada, kai spektaklis kuriamas kartu su vaikais, t.y. kai vaikai yra spektaklio atlikėjai“. Šis atsakymas nubrėžia aiškią takoskyrą tarp kultūrinės edukacijos ir išimtinai meninės veiklos, kuria nėra siekiama specifinių edukacinių tikslų.

6 lentelė. Sėkmingų edukacinių projektų sėkmės kriterijai

Informanto kodas	Kaip manote, kas lėmė jų sėkmę? Kokie, Jūsų manymu, svarbiausi vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklų sėkmės kriterijai?
R1	Sėkmę lėmė koncertmeisterių pasakojimas, kurį palydėjo muzika ir pažvelgimas į viską su humoru. Pristatant perkusiją vaikus labai žavėjo pavyzdžiai, kuriuos jie žino – žaibas, griaustinis ir t.t.
R2	Edukaciniai spektakliai vaikams, kurių metu vaikai galėjo patys vaidinti ir spręsti scenarijuje numatytas problemas arba veikėjų situacijas. Nuolat buvo jie provokuojami

klausimais: „o ką dabar daryti vilkui?“. Sėkmę lemia: puikios profesionalų komandos subūrimas, netikėta kultūrinė idėja, finansai, tinkamos patalpos/erdvės. Dar vienas iš kriterijų jaunimui būtų atitiekamos socialinės temos, kurios skatintų jų diskusijas.

R3

Projektas sėkmingas, nes tokio amžiaus vaikams projektų trūksta, didelę reikšmę turi gyvai atliekama muzika, tinkamai parinkti kūriniai, betarpiškas bendravimas. Mano nuomone, projektų sėkmė priklauso nuo tinkamai parinktų temų, gebėjimo sudominti auditoriją, taip pat auditorija turi būti ne pasyvi stebėtoja, bet aktyvi dalyvė.

R4

Sėkmingiausias spektaklis (...) buvo kuriamas dar studijų metais kaip diplominis (...) darbas. Sėkmingas nuo pat pirmųjų rodymų (...). Kur slypi jo unikalumas? (...) spektaklis pavadintas autobiografinėmis improvizacijomis. Aktoriai ėmė savo pačių istorijas ir jas sėdėdami rate vaidino, išgyveno, pasakojo kontaktuodami vieni su kitais. Čia slypėjo daug atpažįtamumo jaunam žiūrovui, pasakotos įvairiausios istorijos: nuo linksmiausių iki skaudžiausių, nuo vaikystės, mokyklos, pirmųjų meilių, netekčių. Gyvenimiški, bendražmogiški dalykai. Po šito sulaukėme begalybės padėkų, kai kurie net bandė mokyklose padaryti savo atvirą ratą. Sakyčiau, spektaklis turėjo psichoterapinio poveikio.

Iki šiol sulaukiame skambučių su prašymais parodyti šitą spektaklį. Kitas (...) spektaklis (...) rodomas iki šiol. (...) pasakojamos jau nebe aktorių istorijos, bet kitų istorijos – biografinės improvizacijos. Istorijos yra autentiškos – kai kurie aktoriai rinkosi savo tėvų, kai kurie – senelių, kai kurie rėmėsi partizanų istorijomis. Tai spektaklis apie Lietuvos istoriją. Su šiuo spektakliu lankėmės 10 šalių. Įdomu, kad tose šalyje, kurios nelabai turi sąsajų su Lietuvos istorija, per diskusijas su žiūrovais jie noriai pradeda dalintis savo istorijomis, pradeda pasakoti apie to paties laikmečio įvykius savo šalyje ir kaip jie juos paveikė. Po šio spektaklio sulaukdavome daug laiškų, kuriose žiūrovai užrašo savo istorijas. Kažkas yra atrakinama. (...) yra lyg kažkoks raktas, kuris pažadina paties žiūrovo norą kalbėti, dalintis. Sėkmę visų pirma, manau, lėmė tikslinis medžiagų bei temų pasirinkimas. Tai yra, bandymas nuoširdžiai kalbėti jaunam žiūrovui suprantama kalba. Nėra didaktikos, pamokymų, moralų. Bandome suprasti, kas jaunam žiūrovui yra aktualu ir tas temas aktualizuoti. Kai statome spektaklius pagal pjeses, labai tikslingai renkamės medžiagą, kuri jaunam žiūrovui būtų aktuali. Manau, temos, medžiagos pasirinkimas yra vienas iš sėkmės kriterijų. O kitas dalykas, tai – metodas, kaip tai yra daroma. Vienas iš svarbiausių sėkmės kriterijų tai būtų būtent (...) metodas, kaip jis

tai daro. Manau, tai yra sėkmės paslaptis. Tai yra kažkas unikalaus. (...) labai svarbu, kad (...) skatina savo aktorius būti ne tik aktoriais kaip atlikėjais, bet ir kūrėjais, bendraautoriais. Visi jie yra skatinami patys kurti dramaturgiją, daug „R4“ aktorių patys rašo tekstus, kuria muziką, režisuoja. Manau, tai irgi vienas sėkmės ingredientų, lemiančių bendrą rezultatą.

R5

Jeigu kalbėsime apie tai, koks turi būti spektaklis tam tikro amžiaus vaikui, reikia suvokti, kad tam tikro amžiaus vaikai ne viską suvokia, nes jie neturi susidariusių nervinių sinapsių, jie neturi gyvenimiškų patirčių. Dėl to, pavyzdžiui, 7 mėnesių kūdikiui rodyti geltoną kamuolį ir sakyti, jog čia šviečia saulė bei įsivaizduoti, kad vaikas tą metaforą kažkaip suvoks, yra nerealu. Dažnai pasitaiko tokių niuansų. Kitas pasitaikantis kraštutinis – pataikavimas, kuomet bandoma vaikus juokinti, daryti grimasas ir tikėtis, kad vaikas išeis iš spektaklio laimingas. Svarbu yra kalbėti su vaiku ta kalba, kurią jis supranta. Tą aš darau per savo (...) pamokėles (...) ir per spektaklius. Reikia suvokti, kad jeigu jūs dvimečiui vaikui pradėsite pasakoti apie lytinio akto subtilumus, manau, kad niekaip apie tai nepavyks su juo susikalbėti, nes jis tiesiog nepajėgus priimti tos informacijos. Iš kitos pusės, vaikai yra dažnai nuvertinami, nes galvojama, kad dvimetis nieko nesupranta. Reikia žinoti, ką jis supranta.

Tam, kad vykdomas projektas būtų sėkmingas, tas, kas jį organizuoja, turi turėti daug psichologinių, vaiko amžiaus raidos žinių. Ir ne tik vaiko. Paaugliams dažniausiai kuriama apie narkotikus, technologijas. Toks vaizdas, kad jie nei myli, nei yra kažkuo nusivylę, nei nesijaučia vieniši. Vėl gi, kažkodėl įsivaizduojama, kad paaugliai nebeturi paprastų, natūralių žmogiškų emocijų, nes visos bėdos slypi alkoholyje, narkotikuose bei kompiuteriuose. Ir žinoma, atlikėjų profesionalumas. Atlikėjai turi suvokti, kad šokant ar vaidinant, ypač mažų vaikų auditorijai, jeigu žmonės pradeda vaidinti, kad jie yra penkiamečiai ar dvimečiai ar panašiai, arba pradeda veblenti kažką panašaus į „aš kiškutis, šiandien atėjau pas tave“, jau yra neprofesionalumo apraiška. Suaugusieji neturi apsimesti vaikais.

Atvirumas ir kūrybiškumas. Nesistengimas „pritempti“ edukacijos prie projekto reikalavimų. Kai idėja ir tikslas svarbesni už projektines lėšas, tos veiklos įvyksta nepriklausomai nuo to, ar finansavimas skirtas, ar ne. Manau, kad šis bruožas daugumoje Lietuvos (o gal ir ne tik) kultūrinių įstaigų išnyko arba bent jau atsidūrė antrame plane.

Tyrimo dalyviai sugebėjo aiškiai išvardinti sėkmingiausius kultūrinės edukacijos projektus ir jų sėkmės kriterijus. Tyrimo dalyvių atsakymai atskleidžia, kad jų projektuose taikomi interaktyvūs vaikų ir jaunimo įtraukimo į kultūrinės edukacijos veiklas metodai: vaikai/ jaunimas kuria kartu istorijas, atpažįsta biografijas arba jas stebi iš šalies, improvizuoja, įtraukiami į diskusijas ir pan. Visa tai ugdo projektų dalyvių kūrybiškumą, naują suvokimą apie meną bei skatina naujas bendravimo formas.

Tyrimo dalyviai nurodė, kad jų įgyvendintų kultūrinės edukacijos projektų sėkmę lėmė gerai parinkta idėja, suprantamai atskleista tema, menininko profesionalumas, psichologiniai gebėjimai, suprasti vaikų ir paauglių psichosocialinę raidą. Respondentai pabrėžė, kad meninkai turi kalbėti vaikų suprantama kalba ir tomis temomis, kurios paliečia emocinę vaiko būseną. Taip pat kaip vienas iš sėkmės kriterijų įvardintas vaikų/ paauglių/ jaunimo įsitraukimas į vaidinamą kūrinį. Apibendrinant respondentų atsakymus galima teigti, kad įgyvendintų vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektų sėkmė priklauso nuo juos įgyvendinančio personalo profesionalumo (tinkamo pasirengimo dirbti su vaikais ir jaunimu), veiklų turinio (meninės kokybės ir turinio, atliepančio vaikų ir jaunimo poreikius) bei taikomų metodų.

Kitu tyrimo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kas, respondentų nuomone, turėtų įgyvendinti kultūrinės edukacijos projektus. Atsakymų pasiskirstymas pateikiamas 7 lentelėje.

✓ **7 lentelė.** Kultūrinės edukacijos įgyvendintojai

Informanto kodas	Kaip manote, kas turėtų įgyvendinti kultūrinės edukacijos projektus/ veiklas? Kodėl taip manote?
R1	Turėtų įgyvendinti visos įstaigos, nes reikia auginti savo žiūrovą/klausytoją. Kartais edukacija yra reikalinga ir suaugusiesiems, nes dauguma žmonių ateina į teatrą ar koncertų salę jau būdami brandaus amžiaus ir dėl laiko ar finansų stokos niekuomet gyvenime nebuvo kultūros įstaigoje. Nenuostabu, jog toks žmogus tikrai nežinos, kas yra batuta, dirigento pultas, avanscena ir pan.
R2	Visi profesionalai: aktoriai, režisieriai, vadybininkai, mokytojai, bibliotekininkai, muziejininkai, muzikantai. Visi, kurie gali/moka dirbti kūrybiškai.
R3	Jų įgyvendintojai gali būti įvairios kultūrinės įstaigos: teatrai, muziejai, bibliotekos ir pan. Edukacijos

R6

Jaunimui skirtas projektas (...), vykęs Anykščiuose, Šalčininkuose ir Visagine. (...) kūrybinės dirbtuvės, skirtos 14-19 metų jaunimui, kurių metu buvo pristatoma aktoriaus, režisieriaus, scenografo, dramaturgo, kompozitoriaus ir choreografo profesija. (...) dirbtuvės, skirtos 5-10 metų vaikams. Šį projektą vertinčiau kaip sėkmingiausią, nes (...) vedami užsiėmimai įtraukia įvairių socialinių sluoksnių ir meninių interesų vaikus, taip pat skatina kūrybiškumą, supažindina su teatro užkulisiais, nes vyksta prieš arba po spektaklio (...).

	vadovas turėtų būti praktikas (mokantis bendrauti su įvairaus amžiaus auditorija).
R4	Šiandienos teatre, atrodo, įgyvendina, kas netingi. Šiuo metu labai nemažai teatrų, kurie stengiasi vykdyti kultūrinės veiklas, bendrauti su jaunu žmogumi. Vieniems pasiseka, kitiems ne. Nemanau, kad kažkam galima uždrausti tas veiklas vykdyti. Mano galva, kultūrinė edukacija turėtų užsiimti tie, kurie turi pedagoginę patirtį, tas pats (...) yra puikus teatro pedagogas, nemažai metų dirbantis Akademijoje, vedantis kūrybines dirbtuves, nemažai dirbantis su jaunais žmonėmis. Manau, kad ta patirtis ir atsiliepia jo darbuose. Patirtis, matymas, nuojauta, kaip ir ką turėtum padaryti ir pasakyti jaunam žmogui taip, kaip jis išgirstų, yra būtini. Tam turi būti žmogus, turintis atitinkamą patirtį, jeigu norima, kad tai taptų sėkmingu dalyku.
R5	Tai turi būti menininkai profesionalai, turintys labai daug psichologinių žinių. Kad ta veikla nedarytų žalos. Taip, kartais aktoriams, vaidinusiems teatre ir nusprendusiems tiesiog pabandyti sukurti projektą su vaikais, neturint kažkokių specifinių žinių, pavyksta. Bet tai dažniausiai vienkartiniai atvejai. Norint veiklą vykdyti sistemingai, reikia įdirbio, metodologinės sistemos išmanymo. Reikia žinoti savo tikslus ir suvokti, ar ir vaikams to reikia.

R6	Kultūrinė edukacija turėtų užsiimti visos kultūrinės įstaigos. Tačiau pageidautina su specialistų, švietimo įstaigų darbuotojų pagalba. Tikiu, jog vaikams ar jaunimui kur kas įdomiau, kai, pavyzdžiui, dirbtuves veda tikras menininkas, o ne mokytojas, tačiau ar jis moka susikalbėti su jaunimu, turėtų nuspręsti ir, žinoma, padėti pasiruošti susitikimui su vaikais, žmonės turintys šios srities išsilavinimą bei patirtį.
-----------	---

Respondentų nuomone, kultūrinės edukacijos įgyvendintojais turėtų būti profesionalūs meninkai, kultūros įstaigos – teatrai, muziejai, bibliotekos bei kiti suinteresuoti asmenys – vadybininkai, mokytojai ir pan. Tyrime dalyvę profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai mano, kad vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas įgyvendinantis personalas turėtų turėti pedagoginių ir psichologijos žinių, patirties ir žinoti, kaip dirbti su vaikais/jaunimu, išmanyti metodologiją. Įgyvendinant vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas profesionaliojo scenos meno organizacijose, tokių žinių ir patirties spragas galima užpildyti bendradarbiaujant su profesionaliais pedagogais, psichologais.

Penktuoju klausimu buvo siekiama sužinoti, su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduria vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos įgyvendintojai. Jų atsakymų pasiskirstymas nurodytas 8 lentelėje.

✓ **8 lentelė.** Problemos įgyvendinant kultūrinės edukacijos projektus

Informanto kodas	
	Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriate įgyvendindami vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas? (paprąšyti pakomentuoti įvardintas pagrindines problemas)
R1	Pagrindinė problema – vaikų dėmesio išlaikymas. Salėje dažnai būna šurmuly, triukšmas. Reikia organizuoti specializuotus koncertas/ spektaklius, kurie vaikams būtų įdomūs ir atitiktų jų amžių ir gebėjimą koncentruotis.
R2	Per brangūs bilietai į vaikų spektaklius, mažai reklamos į vaikų spektaklius, nepakamai plati erdvė vaikų ir jaunimo projektų idėjų aptarimui, neįvairus repertuaras.
R3	Dar neteko susidurti.
R4	Kažkokių problemų, kurios būtų neišsprendžiamos, nelabai ir buvo. Mūsų teatras niekada nebuvo linkęs skųstis, kad kažko trūksta, net ir finansavimo klausimais. Mes 10 metų gyvenome be finansavimo ir dotacijų – kiek surinkdavom iš bilietų, tiek ir turėdavom. Turbūt tai galima laikyti net ir viena iš sėkmės priežasčių, nes kurdamas spektaklį žinai, kad negali pasidaryti įspūdingos scenografijos

ar panašiai – darai taip, kad būtų minimalu, mobilu. Visi spektakliai turėjo būti lengvai išvežami, tilpti į vieną autobusiuką. Tas pats (...) spektaklis – jam reikia tik 8 kėdžių, daugiau nieko nereikia. Bandome kūrybiškai žiūrėti į situacijas. Turime per daug metų išaugintą auditoriją, su auditorijos problema nesusiduriame. Galbūt trūksta žmogiškų resursų organizacinėje srityje, bet tai rodo, kad plečiamės.

gyvenime, teatre, koncerte. Niekas neverčia mąstyti žmonių ir tai yra baisiausia. Kai jie ateina į mokyklą – jau vėlu kažką keisti. Reikia veikiančios sistemos. O ne termino „kultūrinė edukacija“ deklaratyvaus vartojimo. Tyrinėjau, kiek kultūrinei edukacijai skiriama pinigų. Kultūros rėmimo fonde skiriama tik 15 procentų nuo visų skirstomų lėšų. Nėra sisteminio požiūrio, reguliacijos. Tokiu atveju ir išeina, kad kas ką nori, tas tą ir daro.

pinigus. Po to nėra ko stebėtis, kad vaikai nenori niekur eiti, nei į teatrus, nei į koncertus. Tai kyla dėl sisteminio požiūrio nebuvimo. Bėda dar yra ta, kad kai yra skiriami pinigai pastatymams, spektakliams, skirtiems suaugusiems, yra skiriamas dvigubai didesnis finansavimas negu spektakliui vaikams. Tada kyla klausimas: negi spektakliui vaikams reikalingi išteklių kainuoja pigiau? Medžiagos kostiumams, salės nuoma – kainos tos pačios, nesvarbu, tai spektaklis vaikams ar suaugusiems. Taip pat dažnai sulaukiu klausimų: jeigu spektaklis kūdikiui, kodėl tėvams reikia pirkti bilietus ir sau? Arba ar reikia pirkti bilietą kūdikiui? Atrodo, visuose sluoksniuose yra iškreiptas suvokimas apie meną, apie kultūrą, pamirštama, kad ji kainuoja. Viskam reikia pinigų. Reikia sugalvoti, ką daryti, nes esama sistema neveikia.

R5

Primygtinių veiklų brukimu vaikams. Galbūt vaikas visai nenori teatro. Ir man tai yra priimtina. Pavyzdžiui, labai populiariu šiuo metu kviesti tapti inžinieriais. Bet jeigu aš to nesugebu. Čia lygiai tas pats. Meninė veikla yra geras dalykas, bet neprivalo visi ja užsiimti. Reikia suvokti, kad menas pasaulio neišgelbės. Jis prisideda prie to, bet negalima suabsoliutinti jo galios. Jeigu kalbame apie kultūrinę edukaciją, ji turėtų prasidėti nuo labai ankstyvo amžiaus. Laikotarpyje iki trijų, kartais penkių metų vaikas yra paliktas kažkokiai savieigai. Tik sulaukus trijų metų, kai vaikas pradeda vaikščioti ir kalbėti, imamasi jį kultūriškai edukuoti. Tada jau vėlu. Vertybinės struktūros tokiam amžiui jau yra susiformavusios. Pažiūrėkime, ką tėvai veikia su vaikais iki trejų metų: viską draudžia. „Nelipk, nukrisi“, „nebėk, užsigausi“, „neimk, sudaužysi“. Kas iš tokių vaikų išauga? „Kareivukai“. Jie nemąsto, jiems neduoda pasirinkimo. Bet kur:

Blogiausia tai, kad ataskaitų Kultūros taryba prašo, bet niekas jų nepatikrina. Niekas neateina pažiūrėti renginių, niekas neateina realiai jų įvertinti. Reikėtų, kad kažkas imtųsi tas ataskaitas skaityti ir žiūrėti, ką menininkai arba tie, kas vykdo kultūrinės edukacijos veiklas, prirašo ir pasižiūrėtų, kas visgi realiai padaryta. Teko matyti vaizdo įrašą, kaip darželyje mergaitės dainuoja grupės „69 danguje“ dainą „Super mergaitės“, o berniukai kilnoja rankas pagal Andriaus Rimiškio „Mes vyrai“. Trimečiai. Darželyje. Buvo laikas, kai tokių vaizdų buvo kiekviename darželyje, įtariu, kad ir dabar dar yra. Nes tokie atlikėjai eina į darželius ir siūlo veiklas. Siūlo steigti choras, vesti šokio ar teatro pamokas ir daro tokius košmariškus dalykus. Kai nuvažiuojame į darželius regijonuose, auklėtojos ateina pažiūrėti, iš pradžių net nenori žiūrėti, nes mano, kad ateis eilinis veikėjas, padarysiantis kažką panašaus, kaip minėtame pavyzdyje ir už tai susirinkiantis

R6

Su priešišku nusiteikimu. Ne tik iš vaikų, bet ir iš tų, kurie vykdo šias veiklas. Darbas su vaikais ir jaunimu reikalauja psichologinio ir emocinio pasiruošimo. Neužtenka padaryti namų darbus, kad vaikui būtų įdomu. Reikia atidžiai pažvelgti ir į amžiaus grupes – kaip bendrauti su 5-6 metų vaikais, o kaip su 10-ies. Manau, kad dažnai į kultūrinę edukaciją vaikams žvelgiama atmestina, neįsigilinant į vaiko požiūrį arba įsigilinant be patirties bendraujant su vaikais.

Šio klausimo gauti duomenys atskleidė, kad dalis respondentų, įgyvendindami kultūrinės edukacijos veiklas, su sistemine problema, kurių negalėtų išspręsti, nesusiduria, dalis įvardintų problemų yra išsprendžiamos (pvz. reklamos trūkumas, specialių koncertų/spektaklių vaikams organizavimas ir pan.). Tyrimo duomenys taip pat atskleidė ir sisteminę vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos problemas: mažesnę finansavimą, skiriamą vaikų ir jaunimo projektams, nepakankamą įgyvendinančio personalo psichologinį ir emocinį pasirengimą, skirtingą kultūrinės edukacijos ir ją įgyvendinančių priemonių kokybę ir profesionalumo supratimą.

Kitu kokybinio tyrimo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar profesionaliojo scenos meno organizacijos vertina įgyvendinamų kultūrinės edukacijos projektų efektyvumą, kokiomis priemonėmis ir pagal kokius kriterijus.

✓ **9 lentelė.** Kultūrinės edukacijos projekto vertinimo kriterijai

Informanto kodas	
R1	Kaip manote, ar organizacijos, įgyvendinančios vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektus, turėtų vertinti jų efektyvumą. Jeigu taip, kokius išskirtumėte tokio vertinimo kriterijus?
	Reikia atsižvelgti į edukacijos poveikį – ar moksleiviai/studentai į koncertą ar teatrą ateina tik todėl, jog nereikėtų eiti į pamokas, ar iš tiesų jiems tai patinka. Dargi reikia stebėti, ar edukacija atitinka kokybę. Edukaciniai projektai nėra skirti

	uždirbti daugiau pinigų ir daryti jų kuo daugiau. Reiktų apklausti pačius moksleivius, mokytojus ir kitus asmenis, apsilankiusius edukacijoje.
R2	Apklausa, reakcijų stebėjimas, lankomumas, pritaikomumas edukacinių projektų mokykloms/gatvės erdvėms, vaikų ir jaunimo stovykloms, taip pat vienas iš kriterijų būtų – kultūrinės edukacijos projektų pritaikomumas visiems profesionaliems menininkams, kad ir aktorius ir muziejininkas galėtų projekto idėją „pasiimti“ ir vykdyti savo erdvėje.
R3	Manau, kad tai natūraliai išsigręstų, stebint programų lankomumą.
R4	Ar organizacijos galėtų vertinti? Taip, galėtų. Bet ar turėtų? Ne, nemanau. Tam turėtų būti skirtos vertinimo komisijos ar ekspertai, nes jeigu organizacijos imtų vertinti vienos kitas, taigi mes esame kolegos ir tai neatrodo teisinga. Žinoma, ekspertų komisijoje, kuri dirbtų tam, kad bendrai vertintų kultūrinėje edukacijoje vykdomų projektų efektyvumą, galėtų būti atstovai, bet tai atskiri žmonės, ne organizacijų atstovai. Manau, kad kokybiniai kriterijai svarbesni, negu kiekybiniai. Svarbiausias kriterijus ir man, ir „R4“ atstovams, visgi yra iš žiūrovų gautas atgalinis ryšys – per diskusijas po spektaklių, laiškais.

R5	Žinau, kad šiuo metu vertinimas vyksta skaičiais: kiek į spektaklius atėjo vaikų, kiek iš tų vaikų yra iš regionų ir pan. Bet čia yra labai daug išlygų. Mūsų spektakliai skirti kūdikiams – negali ateiti 200 žiūrovų. Jų ateina daugiausia 30. Užrašius, kad per metus apsilankė 2000 žiūrovų, mums, kaip teatrui, tai yra didelis skaičius. Žmonėms, kurie vertina didesnių teatrų spektaklius, tai turbūt jau būtų mažas skaičius. Tai tokio kriterijaus laikantis mums jau net nėra šansų konkuruoti su dideliais teatrais. Neįsivaizduoju, kaip būtų įmanoma pamatuoti tą kokybę. Remtis tėvų atsiliepimais irgi nebūtų tikslinga. Nes jie vis tiek viską matuoja per savo prizmę. Vaikui reikia visai kitų dalykų. Klausti menininko, kūręsio spektaklį, irgi neatrodo efektyvu, nes kuris menininkas pripažins viešai, kad sukūrė blogą darbą? Aš, kaip šokio edukologė, suprantu ir šokio meną, ir edukologijos mokslą, dėl to matau tai, ko turbūt kiti tik menininkai ar tik pedagogai nemato. Yra Lietuvoje žmonių, kurie išmano ir savo kuriamo meno ir edukologijos sritis. Manau, kad galima su jais kartu suformuluoti tuos kriterijus, bet kažkas turėtų eiti į vykdomus projektus ir vertinti. Kažkas turi atsisėsti ir žiūrėti. Jeigu kalbėsime apie paraiškų vertinimo kriterijus, ten irgi yra neaiškumų. Yra tokie punktai, kuriuose reikia pateikti spektaklio tikslą ar spektaklio uždavinius. Aš galiu parašyti spektaklio idėją,
----	--

bet tikslo – ne. Koks yra meno tikslas? Gi neklausiamo dailininko „koku tikslu tapai šj paveikslą?“. Vykdėme projektą kartu su Vilniaus socialinio ugdymo centru „Aidas“, kartu su neįgaliais vaikais. (...) mano vienintelis tikslas buvo, kad tie vaikai patirtų nors kiek džiaugsmo. Auklėtojos, dirbančios daug metų pasako, kad šitame užsiėmime auklėtinius pirmą kartą pamatė besišypsančius. Neateinu su misija kažko išmokyti, nenoriu jų padaryti geresniais žmonėmis. Ateinu pasidalinti savo džiaugsmu su jais. Ar toks projektas gautų pinigų, jeigu kaip tikslą įrašysiu „suteikti vaikams džiaugsmo“? Ne. Bet ar kas nors ateis į pamokėlę pažiūrėti, ar tie vaikai iš tikro džiaugiasi? Irgi ne. Galiu parašyti ką tik noriu, bet kaip man tai įrodyti: filmuoti, fotografuoti gi negaliu. Žodinio įrodymo neužtenka.

nes, pavyzdžiui, pasirinkta netinkama amžiaus grupė arba netinkamas turinio perdavimas? Veikiausiai, ne. Neturime prabangos sakyti tiesą be prisitaikymo prie aplinkybių.

Apibendrinus respondentų atsakymus, galima daryti išvadą, kad tyrime dalyvavę profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai supranta kultūrinės edukacijos projektų/veiklų kokybės vertinimo svarbą, nurodo, kad tikslinga atsižvelgti į edukacijos poveikį, kokybę, lankomumą, pritaikomumą, o galimi vertinimo būdai yra apklausa ir stebėjimas. Tyrimo dalyviai išskėlė ir keletą aktualių problemų, susijusių su vykdomų kultūrinės edukacijos veiklų efektyvumo vertinimu: kas turėtų vykdyti kultūrinės edukacijos veiklų efektyvumo užtikrinimą ir kokie turėtų būti kriterijai, vertinant menines kultūrinės edukacijos veiklas. Akivaizdu, kad rasti universalius kriterijus visoms kultūrinės edukacijos veikloms vertinti būtų sudėtinga, nes jos skiriasi pagal savo pobūdį, tikslines auditorijos amžiaus grupes, siekiamus tikslus, kuriuos, kaip nurodo kai kurie respondentai, kartais taip pat sudėtinga aiškiai apibrėžti. Kiekybiai kriterijai nėra tinkami kultūrinės edukacijos projektų/veiklų efektyvumui ir kokybei vertinti, vertinimas turėtų būti nešališkas ir įvairiapusis, todėl tai geriausiai galėtų padaryti su edukacine veikla tiesiogiai nesusiję asmenys.

Paskutiniu metu kokybinio tyrimo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios reikalingos viešosios politikos priemonės vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos plėtrai. Respondentų atsakymų pasiskirstymas nurodytas žemiau esančioje lentelėje.

✓ **10 lentelė.** Rekomendacijos viešosios politikos priemonėms vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos plėtrai

Informanto kodas	Kokios, Jūsų manymu, reikalingos viešosios politikos (valstybinės) priemonės/paskatos vaikų ir jaunimo edukacijos plėtrai (profesionaliojo scenos meno organizacijose)?
R1	Kultūrinės edukacijos projektų yra, bet yra jų nepakankama sklaida. Taip pat TV transliuotojai tam turėtų skirti didesnę dėmesį.
R2	Reikėtų didesnio finansavimo, jog teatras galėtų statyti specialius spektaklius vaikams ir jaunimui. Vaikas po baleto „Snieguolė ir 7 nykštukai“ Operos ir baleto teatre nebeturi kur eiti. Po to jo laukia jau rimti spektakliai, o paaugliui baletai vaikams nėra įdomūs ir aktualūs. Reikėtų statyti spektaklius pagal populiarius romanus ar filmus paaugliams, pvz., „Heroinas“. Valstybės dotacija leistų specialiai kurti spektaklius.
R3	Skirti didesnę finansavimą ir daugiau dėmesio informacinei sklaidai.
R4	Finansinės priemonės, projektai, kurie įgalintų prieinamumą prie meno jaunam žiūrovui. Svarbus klausimas,

R6

Žinoma, jog turėtų. Tačiau būti savikritiškam sunku. O suaugusiam įvertinti vaikus ar jaunimą, neteisinga. Manau, kad efektyvumą turėtų vertinti visi edukacijos dalyviai – ir tie, kurie dirba, ir tie, su kuriais dirbama. Pernelyg dažnai paisome tik vienos pusės. Iš man žinomų kultūrinės edukacijos praktikų, dažniausiai siekiama įtikti projektams, o kiek vėliau – ataskaitoms. Prisitaikymas tampa svarbesnis už pasiektus tikslus. Ar kas nors galėtų viešai prisipažinti, jog projektas nepavyko,

manau, būtų, kaip pasiekti atokiau esančius žiūrovus? Ne didmiesčiuose, o mažuose miesteliuose. Mes patys savo iniciatyva į juos važinėjame, neseniai buvome Žagarėje. Mums tai yra nuostolinga. Reikėtų kažkokio skatinimo, priemonių, susijusių su tuo. Tuose miesteliuose ne visi išgali ir nusipirkti bilietą pas juos atvažiuvus. Mes savo valia leidžiame neišgalintiems miesteliuose nemokamai apsilankyti spektakliuose. Manau, kad parama tokioje sferoje būtų labai prasminga. Čia, Vilniuje, visi yra persisotinę, renginių labai daug. Bet į atokesnes vietas, manau, labai svarbu atvežti kultūrą, padaryti ją prieinamą. Nežinau, koks turėtų būti tam skirtas mechanizmas. Bet tikrai ne vežti žmones autobusais į Vilnių, o kad patys teatrai ar kitos įstaigos atvažiuotų į kultūriškai apleistas vietas.

R5

Tiesiog reikia sistemos. Jos nėra, nieko ir nevyksta. Reikėtų glaudaus Švietimo ir Kultūros ministerijų bendradarbiavimo. Teikėme paraišką su teatru spektakliui, po kurio kartu su vaikais darome tą vadinamąją kūrybinę laboratoriją. Bet paraišką atmetė, nes priimamos tik paraiškos, kuriose vaikai yra patys dalyviai, o ne stebėtojai. Nesuprantu, kaip galima spektaklio nelaikyti kultūrinės edukacijos dalimi. Bet žmonės, kurie vertina projektus, turi tokį supratimą. Reikia vykdyti ekspertų, ministerijų

atstovų mokymus. Net nežinau, nuo ko reikėtų pradėti. Atsiranda programų, bet ar to pakanka? Vienintelis dalykas, kuriame ryškiai matosi parama vaikų ir jaunimo spektakliams, tai salių nuomos kompensavimo programa.

R6

Profesiniai mainai, bendradarbiavimas. Nors ir skelbiamės apie tarpdiscipliniškumą, esame užsidarę. Norint surengti kultūrinės edukacijos veiklas teatre, reikia apmokyti aktorius, režisierius, kaip kalbėti su vaikais ir jaunimu. Ypatingai dirbant su socialinės rizikos žmonių grupėmis. Manau, kad įsisažmoninus pačią kultūrą, nereiktų taip dirbtinai stengtis išpildyti kultūrinės edukacijos veiklą. Šie dalykai turi būti neatskiriami. Žmogui turi būti įprasta ateiti į teatrą ir po spektaklio pasilikti diskusijai. Galbūt po visų vaikiškų spektaklių turėtų būti jų aptarimai, pasikeitimas nuomonėmis. Tai naudinga ir kūrėjams, ir žiūrovams. Tačiau viskas atsiremia į finansus ir požiūrį. Kai bandai persiversti per galvą ir supranti, kad aplinkui tokių nėra labai daug, tampa vis sunkiau save motyvuoti.

Tyrimo dalyviai atskleidė, kad pagrindinės, jų manymu, reikalingos viešosios politikos (valstybinės) priemonės/paskatos vaikų ir jaunimo edukacijos plėtrai yra finansavimo prieinamumas tokiems projektams,

bendradarbiavimo skatinimas tarp skirtingų institucijų ir subjektų, įgyvendinančių kultūrinės edukacijos veiklas bei tokių projektų plėtra regionuose ir sklaida. Viešosios politikos priemonės taip pat turėtų garantuoti kvalifikacijos kėlimą ne tik personalo, įgyvendinančio kultūrinės edukacijos veiklas, tačiau ir ekspertų, politikos formuotojų. Viešosios politikos priemonės turėtų sudaryti kultūrinės edukacijos dalyvių sisteminių bendradarbiavimą ir naujų praktikų, kuriomis taikomos naujos kultūrinės edukacijos formos, diegimą.

3.6. Apibendrinimas

1) Profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovų interviu rezultatai atskleidė, kad jų įgyvendintų kultūrinės edukacijos projektų sėkmę lėmė gerai parinkta idėja, suprantamai atskleista tema, menininko profesionalumas, psichologiniai įgūdžiai, gebėjimas suprasti vaikų ir paauglių psichosocialinę raidą.

2) Respondentų nuomone, kultūrinės edukacijos įgyvendintojais turėtų būti profesionalūs meninkai, kultūros įstaigos – teatrai, muziejai, bibliotekos bei kiti suinteresuoti asmenys – vadybininkai, mokytojai ir pan. Tyrime dalyvę profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai mano, kad vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas įgyvendinantis personalas turėtų turėti pedagoginių ir psichologijos žinių, patirties ir žinoti, kaip dirbti su vaikais/jaunimu, išmanyti metodologiją.

3) Tyrime dalyvavę profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai supranta kultūrinės edukacijos projektų/veiklų kokybės vertinimo svarbą, nurodo, kad tikslinga atsižvelgti į edukacijos poveikį, kokybę, lankomumą, pritaikomumą, o galimi vertinimo būdai yra apklausa ir stebėjimas.

4) Tyrimo dalyviai atskleidė, kad pagrindinės, jų manymu, reikalingos viešosios politikos (valstybinės) priemonės/paskatos vaikų ir jaunimo edukacijos plėtrai yra: finansavimo prieinamumas tokiems projektams, bendradarbiavimo skatinimas taip skirtingų institucijų ir subjektų, įgyvendinančių kultūrinės edukacijos veiklas, tokių projektų plėtra regionuose ir sklaida.

3.7. Užsienio scenos meno įstaigų gerosios patirties kultūrinės edukacijos srityje aptarimas

3.7.1. Estijos gerosios praktikos pavyzdžiai

Estijos kultūros politikos strategijoje 2014–2020 kultūrinės edukacijos plėtra įvardinama kaip prioritetinga kultūros politikos sritis (Lagerspetz, Tali, 2014). Tačiau Estijoje yra tik keletas profesionalių teatrų, kryptingai ir nuosekliai įgyvendinančių kultūrinės edukacijos veiklas. Šiame tyrime, konsultuojantis su Talino muzikos ir teatro akademijos lektore dr. Eva Liisa-Linder, analizuojamos „NUKU“ teatro, „VAT“ teatro, Estijos nacionalinės operos ir teatro „NO99“ kultūrinės edukacijos veiklos.

a) NUKU teatras – Estijos lėlių teatras.

Teatro **repertuare** visda yra spektaklių pagal klasikinius literatūros kūrinius. Šiuo metu tai – „Mažasis princas“, „Timas Taleris, arba Parduotas juokas“, „Poliana“ ir kt. Tačiau NUKU, kuris yra seniausias ir svarbiausias profesionalus teatras vaikams, sistemaiškai nevykdo edukacinių veiklų, neinicijuoja pastatymų socialiai jautriomis temomis. Galima paminėti tik keletą pavienių edukacinių projektų, pvz., lėlių vaidinimą „**Šiukšlių vilkas ir Su-**

pertriušis“ (2011), kuris mokė vaikus rūšiuoti atliekas ir kurį finansavo Aplinkos investicijų centras.

Teatre yra **lėlių muziejus**, kuris yra vienas šiuolaikiškiausių ir interaktyviausių muziejų Estijoje. Čia vaikai, naudodamiesi interaktyviais ekranais, susipažįsta su estų lėlių teatro istorija, gamina savo lėles ir pan.

Be to, NUKU savo spektaklius papildė edukacinėmis veiklomis.

b) VAT teatras – teatras jaunimui ir suaugusiems.

Tai seniausias nepriklausomas Estijos teatras, įkurtas 1987 m., ir vienintelis, sistemaiškai vykdamas **edukacines veiklas** – diskusijas, dirbtuves ir pan.

Keletas edukacinių pastatymų pavyzdžių:

Ms Müller Must Go! Tema – mokytojo ir tėvų konfliktas. Po spektaklio vyksta forumo teatro dirbtuvės vaikams ir suaugusiems.

Do Fish Sleep? – Spektaklis apie dešimtmetę mergaitę, kurios brolis mirė nuo vėžio. Teatras pateikia metodinės medžiagos, padedančios kalbėti šia tema su vaikais – kaip paruošti juos spektakliui ir kaip aptarti jį po peržiūros.

Mister Green – Spektaklis be žodžių apie miškų svarbą. Teatras taip pat pateikia **metodinės medžiagos**, kurią mokytojai gali naudoti pamokose, – nuotraukas, bendrą informaciją, klausimus (pvz., kiek laiko vaikai praleidžia prie kompiuterio ir pan.), internetines nuorodas.

Web Demon – VAT teatre yra visa serija pastatymų apie interneto pasaulį ir jo pavojus. Po spektaklių moksleiviai ir mokytojai prašomi užpildyti specialias anketas ir, jei pageidauja, užsisakyti kūrybines dirbtuves apie interneto sukeliamas grėsmes arba forumo teatro užsiėmimą „Jaunuoliai virtualiame pasaulyje“.

#deleteme – dar vienas pastatymas apie internetą ir tam tikrus videožaidimus, kurie gali sukelti depresiją ir net atvesti iki savižudybės. Teatras pateikia ir **metodinės medžiagos**.

c) Estijos nacionalinė opera

Estijos nacionalinė opera yra vienintelė profesionali scenos meno organizacija, siūlanti edukacinius spektaklius ir projektus, pristatančius vaikams teatrą kaip meno formą. Jų interneto puslapyje yra atskira skiltis „**Jaunimui**“.

Be to, šis teatras yra vienintelis, statantis spektaklius kūdikiams. Pvz., „**Koncerte kūdikiams**“, skirtame 0–3 metų vaikams, grojama klasikinė muzika, kuri žinovų yra rekomenduojama kaip pirmoji „koncertinė patirtis“.

Keletas kitų pavyzdžių:

„**Langas į orkestro pasaulį**“ – valandos trukmės spektaklis-koncertas vaikams nuo 7 metų, pristatantis skirtingus muzikos instrumentus ir jų istoriją. Koncerte skamba Mozarto, Rossini, Händelio muzika.

Edukacinis projektas „**Orkestras**“ – valandos trukmės projektas, pristatantis skirtingus orkestrą sudarančius instrumentus. Paaškinamas dirigento vaidmuo, aptartiamas klausimas, kas yra muzika. Skirtas 4–10 metų vaikams.

d) Teatras NO99 (2005–2018)

Teatras NO99 daugiausia vaidino suaugusiems. Tačiau jie turi keletą spektaklių vaikams ir vieną reikšmingą pastatymą paaugliams.

Tai buvo teatro vadovo Tiito Ojasoo spektaklis „**poh, YOLO**“ (2014). Jis buvo rodomas mokyklų kabinetuose visoje Estijoje. Aktoriai tiesiog klasėse, įsimaišę tarp moksleivių, vaidino skirtingas situacijas, susijusias su paauglių alkoholio vartojimu. Jie kalbėjo taip, kaip kalba paaugliai, ir bandė perteikti jų požiūrį. Tuo pat metu aktoriai pateikė mokslinių duomenų apie alkoholio poveikį organizmui ir asmenybės raidai.

Šį spektaklį rėmė Socialinių reikalų ministerija. Be to, minėtina, kad teatro NO99 dramaturgai Eero

Epner and Laur Kaunissaare vedė užsiėmimus apie teatrą ir šiuolaikinį meną daugelyje Estijos mokyklų.

3.7.2. Danijos gerosios praktikos pavyzdžiai

Danijoje daugelis teatrų siūlo teatro ir/arba dramos užsiėmimus vaikams ir jaunajai auditorijai. Teatro menininkai kviečiasi moksleivius į teatrą arba patys vyksta į ugdymo įstaigas vaidinti spektaklių ir vesti edukacinių užsiėmimų. Danijos Meno taryba, „Teatro centras“, savivaldybės ir teatrai sudaro tarpusavio bendradarbiavimo sutartis ir bendradarbiauja su ugdymo įstaigomis (mokyklomis ir darželiais), kad profesionalusis scenos menas pasiektų kiek įmanoma daugiau vaikų.

Scenos meno edukacija Danijoje plėtojama keliomis kryptimis: 1) mokoma teatro kūrimo įgūdžių (vaikai dalyvauja spektaklio kūrimo procese); 2) vaikai supažindinami su teatro specifika; 3) keliama mokytojų ir edukatorių kvalifikacija; 4) pasitelkiant teatrinę edukaciją, sprendžiamos socialinės problemos (pvz., pabėgėlių ir imigrantų integracijos, paauglių priklausomybių, ankstyvų seksualinių santykių ir pan.). Kai kurie teatrai, kaip pavyzdžiui, „ZeBU“ teatras Kopenhagoje, prie kiekvieno spektaklio siūlo nemokamą edukacinių priemonių paketą mokytojams, kuriame pateikiamos rekomendacijos, kaip dirbti klasėje su nagrinėjama tema, teatro pratimai, užduotys ir pan.

„ZeBU“ teatras, Kopenhaga. Interviu su edukacijos vadove Sine Sværdborg.

Kokias edukacines veiklas įgyvendina „ZeBU“ teatras?

Teatre mes turime edukacijos skyrių, kuris vadinasi „ZIU“. Įgyvendindami edukacinius projektus, sie-

kiame skatinti mokymąsi per teatrą. Mūsų tikslas yra suteikti vaikams ir jaunimui įgūdžių, kurie leistų jiems gauti didžiausią įmanomą naudą iš apsilankymo teatre. Taip norime įduoti mokytojams įrankių, kurie leistų naudoti teatro priemones kasdieniame jų darbe.

Mes rengiame laboratorijas vaikams, daugiausia paaugliams. Dažniausiai jos vyksta po spektaklio, bet taip pat gali vykti prieš spektaklį. Tai du skirtingi keliai, skirtingi priėjimai prie spektaklio. Dirbtuvėse, kurios vyksta prieš spektaklį, vaikai skatinami diskutuoti spektaklio temomis ir pabandyti patys suvaidinti spektaklį, kai jiems duodamas tekstas, rekvizitas ir kitos sceninės priemonės. Tai suteikia visapusiškesnį spektaklio suvokimą. Tuo metu dirbtuvėse, kurios vyksta po spektaklio, skatiname aktyvią refleksiją, diskusijas ir vertinimus. Po spektaklio mes kalbamės su moksleiviais ir per keletą valandų padedame jiems sukurti savo spektaklį naudojant tokius pat metodus kaip ir aktoriai realaus spektaklio aplinkoje. Taigi iš pradžių jie aptaria, ką pamatė, kokias mintis ir jausmus jiems sukėlė matytas vaidinimas, o paskui kuria savo pačių vaidinimą. Mes tai vadiname „Mokyklos teatro diena“. Vaikai susirenka į teatrą 9 val. ryte ir būna čia iki 14-15 val. Labai svarbi šio darbo dalis yra darbas su jų teatro mokytojais, mes juos įtraukiame į procesą. Prie kiekvieno spektaklio siūlome metodinės medžiagos mokytojams, kad jie galėtų tęsti edukacinį darbą klasėse. Taip pat rengiame workshopus mokytojams. Tačiau turiu pasakyti, kad mokytojus gana sunku motyvuoti skirti laiko šiems mokymams.

Be šių laboratorijų, šiuo metu siūlome dar du **edukacinius užsiėmimus**. Tai „Įgūdžių ugdymas – perduok žinutę nuo scenos“ ir „Teatro mokslas – vaidybinis požiūris į gamtos mokslus“. Pirmajame ugdomi viešojo kalbėjimo įgūdžiai, mokoma įveikti scenos baimę, pasitikėti savimi ir pan. Mokymo metodai pritaikomi pagal vaikų amžių. Antrojo užsiėmimo metu pasitelkiant teatro metodus plečiamos biologijos, chemijos, fizikos ir geografijos žinios.

Taip pat įgyvendiname ilgalaikius projektus: pvz., tris mėnesius kartą per savaitę vykstame į kokią

nors mokyklą ir dirbame su klase. Būtina šio darbo dalis yra ta, kad moksleiviai atvyksta pas mus į teatrą stebėti spektaklio. Visų mūsų edukacinių veiklų centre yra spektaklis. Tai visai kitokia teatro edukacija nei ta, kurią vykdo kultūros namai arba teatro mokyklos.

Kaip plėtojate bendradarbiavimą su ugdymo įstaigomis?

Danijoje yra sistema, kad moksleiviai mokslo metų pradžioje gali pasirinkti teatro dalyką, bet jį dėsto ne teatro pedagogai, dirbantys mokyklose, bet profesionalūs teatro menininkai. Kartą per savaitę teatro profesionalai vyksta į mokyklas ir veda teatro pamokas. Tada moksleiviai vyksta į teatrą. Taip yra ne visose mokyklose, kai kuriose vis dar dirba dramos mokytojai, bet jie neturi specialaus teatro edukologo išsilavinimo, o tik bendrą pedagogo išsilavinimą. Mums, kaip teatrui, labai svarbu apmokyti mokytojus, kad jie mūsų siūlomus metodus galėtų taikyti patys savo darbe.

Man atrodo, labai svarbu dirbti su visa klase. Klasėje yra vaikų iš įvairių šeimų – taip pat iš tokių, kurios pačios niekada neatvestų vaikų į teatrą. Taip pat kartais rengiame atskirus edukacinius projektus neįgaliems vaikams, vaikams su autizmu ir pan. Tada kviečiamės specialistus, kurie išmano tokios edukacijos specifika.

Pagal Danijos įstatymus kiekviena mokykla privalo įgyvendinti „atviros mokyklos“ koncepciją. Tai reiškia, kad mokykla turi bendradarbiauti su vietos bendruomene – ūkininkais, kultūros namais ir teatrais. Tačiau vyriausybė tokio bendradarbiavimo neremia, tai – savivaldybių reikalas. Mokyklos, kurios nori bendradarbiauti, kreipiasi į savivaldybę, o savivaldybė sumoka teatrui. Tai nauja sistema ir ji turės keistis.

Kaip manote, kaip įmanoma „pamatuoti“ edukacijos efektyvumą?

Edukacijos efektyvumą sunku įvertinti ir sunku išmatuoti juos poveikį. Kai naudojome teatro metodus kalbos raidai arba dėmesio koncentracijai, darbui klasėje, matėme rezultatus – pasikeitė vaikų elgesys, pato-

bulėjo kalbiniai įgūdžiai ir pan. Kad edukacijos poveikis būtų iš tiesų juntamas, veiklos turi būti tęstinės. Todėl labai svarbu apmokyti mokytojus, kad jie galėtų taikyti teatro edukacijos metodus.

Kaip apibūdintumėte „ZeBU“ teatro kuriamus spektaklius?

Spektaklius kuriame įvairius, tačiau ne pagal žinomus kūrinius – tekstus kuriame patys. Mūsų auditorija – 6-15 metų vaikai ir paaugliai. Vadovaujamės meniškumo kriterijais, siekiame, kad vaikai patirtų naujų pojūčių ir įgytų naujų suvokimų apie pasaulį. Pavyzdžiui, vienas iš naujų mūsų spektaklių vadinasi „Suaugęs“. Mes jį kūrėme tokiu būdu: bendravome su paaugliais, klausinėjome jų, kaip jiems atrodo, ką reiškia būti suaugusiu, tada panaudojome tą medžiagą spektaklyje. Kitas spektaklis yra „**Tolimų salų atlasas**“ – apie naujų geografinių vietų atradimą, o iš tiesų – apie drąsą atverti duris, už kurių nežinai, kas tavęs laukia.

3.7.3. Vokietijos gerosios praktikos pavyzdžiai

Kadangi Vokietija turi galias socialinio teatro tradicijas, kultūrinė edukacija taip pat orientuota į socialinį dialogą. Scenos kūriniai tampa pagrindu reflektuoti ir kritiškai įvertinti šiandieninės visuomenės prieštaravimus ir problemas. Teatro menininkai, bendradarbiaudami su klasių auklėtojais ir teatro mokytojais, kviečia mokinius diskutuoti apie socialinius klausimus ir jų atspindžius teatre. Nemokamose kūrybinėse dirbtuvėse ir po spektaklių vykstančiose diskusijose nagrinėjamos scenos kūriniuose gvildenamos temos ir režisūriniai sprendimai bei jų sąsajos su šiandienos pasauliu.

Kitas svarbus edukacinis Vokietijos teatrų aspektas yra susijęs su auditorijos plėtra. Pavyzdžiui,

„Junges Deutsches Theater“ Berlyne Edukacijos padalinio darbuotojai veda moksleiviams užsiėmimus, kurie vyksta viso spektaklio kūrimo proceso metu. Moksleiviai tyrinėja medžiagą ir siūlo savo idėjas. Rezultatai pristatomi per premjerą kaip „jauno žmogaus perspektyva“.

Be to, „Junges Deutsches Theater“ kartą per mėnesį po spektaklio pedagogai yra kviečiami pasilikti pabendrauti neformalioje aplinkoje, kad teatro menininkai ir už edukaciją atsakingi specialistai gautų tiesioginį grįžtamąjį ryšį. Į šiuos spektaklius pedagogams teatras siūlo pigesnius bilietus.

Teatras taip pat inicijuoja projektus skirtus socialiai pažeidžiamoms grupėms imigrantams ir pabėgėliams, siekiant padėti jiems geriau integruotis į vokiečių visuomenę. Pvz., projekte „Naujosios kaimynystės“, kuris yra didesnės programos „Atviras Deutsches Theater“ dalis, teatras bendradarbiauja su „Drabužių ir mados mokymo centru“, kuriame mokosi daug kitataučių ir pabėgėlių. Projekte tyrinėjama laisvai pasirenkamų santykių tema, o rezultatas pristatomas teatro scenoje.

Be edukacinių veiklų, kurios yra įgyvendinamos teatruose, menininkai taip pat patys vyksta į mokyklas, kur vaidina vienai klasei. Pvz., „Junges Deutsches Theater“ taip pat įgyvendina „Klasės vaidinimo“ programą, kurią 2018 m. taip pat pritaikė ir kita-taučiams.

Maxim Gorki Theater, Berlynas. Interviu su edukacijos vadove Janka Pankus.

Kokias edukacines veiklas įgyvendina „Gorki“ teatras?

Mes čia užsiimame klasikine teatro pedagogika. Daugiausia rengiame kūrybines dirbtuves (workshops), kurių metu paruošiame mokinius spektakliui, kurį jie pamatys. Taigi edukaciją siejame tiesiogiai su savo teatru. Įprastai vienos kūrybinės dirbtuvės

trunka 4 valandas. Mokiniai su savo mokytoju atvyksta ryte ir dirba čia 4 valandas. Dažniausiai mokiniai, ypač paaugliai, patys neina į teatrą ir tėvai jų nesiveda taip pat. Todėl labai svarbu jiems įteikti savotišką „instrukciją“, apie ką čia viskas bus. „Gorki“ teatro repertuaras tam palankus, nes mes turime spektaklių, kurių temos aktualios jauniems žmonėms (apie įvairovę, migraciją, stereotipus, rasizmą, lyties klausimus) ir jie naudoja naują teatro kalbą. Kalbėdamiesi su mokiniais, išsakome savo pastebėjimus apie visuomenę. Anksčiau tarsi egzistavo vienas „teisingas“ požiūris į Shakespeare'ą, Goethe'ę ir kitus autorius ir tą požiūrį reikėjo perteikti. O šiandien mokymą pateikė refleksija ir teatras tapo įrankiu kalbėti apie visuomenę ir mūsų požiūrius. Sakyčiau, kad aš lygiai taip pat mokausi iš jaunų žmonių, kaip ir jie iš manęs. Daug sužinau apie visuomenę. Aš, kaip baltai moteris, niekada nebuvau susidūrusi su rasizmu, bet per pažintį su tais jaunais žmonėmis galiu suprasti šią temą. O jiems tai labai patinka: jiems svarbu jausti, kad į juos čia žiūrima rimtai. Atsisakome mokymo ir hierarchijos.

Kaip organizuojate procesą praktiškai?

Repeticijų procesui einant į pabaigą, kalbuosi su režisieriumi ir dramaturgu, taip pat su jauna savo komanda (dviem kolegomis ir studentais, atliekančiais praktiką), nes man reikia kuo daugiau skirtingų požiūrių į tą pačią temą. Taip lyg „pasitikrinu“, kaip spektaklį gali suvokti publika. Diskutuoju apie tai, kokios kliūtys gali iškilti, suvokiant spektaklį, kaip galima apibrėžti temas, estetiką, kaip reikėtų pasiruošti, taip pat ko nereikėtų išduoti, kad liktų staigmenų. Apgalvojame užduotis, kurias galėtume pasiūlyti moksleiviams. Surengiame 5 - 6 tokius susitikimus, kurie trunka iki 4 valandų.

Pačių kūrybinių dirbtuvių struktūra tokia: iš pradžių padarome apšilimą ir pamažu moksleiviai (jų grupės dydis svyruoja nuo 10 iki 35 žmonių) aktyviai įsitraukia į veiksmą. Pabaigoje visada turime didelę vaidybinių sceną, kur moksleiviai patys vaidina, dėvėdami

teatro kostiumus. Jie kuria savo spektaklio versiją, bet jiems labai patinka, kai mes pasakome, kad taip spektaklyje vaidina ir tikri aktoriai. Kartais jiems duodame rašto užduotis. Arba žaidžiame įvairius žaidimus, susijusius su spektaklio tema. Pvz., kai kūrėme spektaklį apie stereotipus, rodžiau moksleiviams realių asmenybių, kurių jie tikriausiai nepažintų, nuotraukas (pvz., filosofo Slavojaus Žižeko) ir klausiau, kaip jiems atrodo, kokia gali būti šio žmogaus profesija, tautybė ir pan. Tada paprašiau jų paaiškinti, kodėl jiems būtent taip atrodo. Tada diskusija plėtojasi toliau. Klausiamo, kodėl mes dažnai viską supaprastiname ir pan.

Iš tiesų kiekvienas režisierius turi savo edukacijos metodą, todėl tos kūrybinės dirbtuvės skiriasi. Pastebiu tokį skirtumą: jei anksčiau mes daugiau kalbėdavome apie režisūrinę interpretaciją, spektaklio koncepciją, tai dabar daugiau diskutuojame apie visuomenę. Šis pokytis lemia ir metodų pasirinkimą. Pavyzdžiui, kartais naudojuosi socialinių pedagogų metodais, kartais kviečiuosi į pagalbą psichologijos studentus. Iš viso per sezoną surengiame 150 tokių kūrybinių dirbtuvių. Galėtume surengti dar daugiau, nes poreikis yra didelis.

Kaip surenkate grupes?

Siunčiame informaciją į mokyklas. Kai viena grupė ateina, jiems dažniausiai patinka, tada mokytojai pasidalina su kolegomis, kurie atveda savo klases ir t.t. Su kai kuriais mokytojais užmezgame ilgalaikį bendradarbiavimą ir įgyvendiname bendrus projektus.

Kaip dar pritraukiate į teatrą jaunų žmonių?

Turime ir kitų programų, skirtų įtraukti jaunus žmones. Viena yra „Jaunimo klubas“. Čia žmonės dirba su mumis vienerius metus ir stato savo pačių spektaklį. Tie žmonės jau turi tvirtą motyvaciją ir priklausymo teatrui jausmą. Mums nereikia jų ieškoti – jie patys rašo ir skambina mums. Anksčiau teatre turėjome teatro pedagogo etatą (kuris taip pat buvo ir režisierius), šiandien šiam darbui samdome žmones. Beje, turime ir vyresnių vaidinančių žmonių klubą.

Daugiau:

<https://gorki.de/en/this-season>

3.7.4. Apibendrinimas

Išanalizavus pasirinktų Estijos, Danijos ir Vokietijos scenos meno įstaigų patirtį, įgyvendinant kultūrinės edukacijos veiklas, galima padaryti šias išvadas:

- 1) Estijoje, Danijoje ir Vokietijoje vaikų ir jaunimo kultūrinę edukaciją vykdo tiek scenos meno įstaigos, kurios kuria ir spektaklius rodo tik vaikams, tiek tos, kurių meninė produkcija nėra išimtinai skirta jaunajai auditorijai. Nagrinėtos užsienio scenos meno organizacijos įgyvendina kelių rūšių edukacines veiklas: 1) spektaklių, atliekančių šviečiamąją funkciją, statymas (pagal literatūros klasiką, istorinius įvykius ir pan.); 2) spektaklių, kūrybinių dirbtuvių ir diskusijų, atliepančių socialines, aplinkosaugines ar kitas visuomenei aktualias problemas, organizavimas; 3) spektaklių arba projektų, vaikams ir jaunimui pristatančių scenos meną, vykdymas; 4) spektaklių su moksleiviais statymas teatruose ir 5) projektai, kuriuose teatro priemonės naudojamos mokymuisi, geresniam mokykloje gaunamų žinių įsisavinimui (mokymasis per teatrą). Kultūrinės edukacijos veiklas galima suskirstyti į dvi grupes: motyvuotiems ir teatrą mėgstantiems moksleiviams (daugiausia tai kūrybinės veiklos mokantis sceninių įgūdžių) ir visai klasei, kurioje yra labai skirtingų vaikų. Antruoju atveju edukacija efektyviai naudojama kaip įrankis sprendžiant socializacijos ir kitas socialines problemas (įvairios priklausomybės, tapatybės bei įvairovės klausimai ir pan.)
- 2) Daugelio kultūrinės edukacijos veiklų centre yra scenos kūrinys, kuris diktuoja temas kultūrinei edukacijai. Nagrinėjamų atvejų kultūrinės edukacijos formos panašios į naudojamas Lietuvoje – daugiausia tai kūrybinės dirbtuvės (workshops), laboratorijos, dis-

kusijos. Tačiau jų turinys yra kitoks – įvairesnis. Be to, dažnai siekiama ne tiesiog supažindinti su įstaigos kūrybine veikla, kaip dažniausiai vyksta Lietuvoje, bet prisidėti prie socialinių problemų sprendimo ir jaunam žmogui reikalingų kompetencijų ugdymo. Scenos meno įstaigos Danijoje ir Vokietijoje inicijuoja edukacinius projektus, į kuriuos įtraukia socialinę atskirtį patiriančias paauglių grupes, daugiausia pabėgėlius.

3) Pažymėtina Berlyno Maksimo Gorkio teatro praktika, kai 10–35 moksleivių grupės yra ruošiamos atėjimui į konkretų spektaklį. Šiuose užsiėmimuose sujungiamos dvi edukacinės kryptys: estetinė ir pilietinio sąmoningumo, kritinio mąstymo ugdymas.

4) Tyrime nagrinėti teatrai edukaciją panaudoja ir auditorijų plėtrai, paauglių pritraukimui į teatrą, taikdami inovatyvias priemones, o neapsiribodami auditorijos supažindinimu su teatro užkulisiais. Pavyzdžiui, „Deutsches Theater Berlin“ turi programą „Jauno žmogaus perspektyva“, kurios rėmuose edukacijos padalinio darbuotojai veda moksleiviams užsiėmimus, vykstančius viso spektaklio kūrimo proceso metu. Be to, šiame teatre kartą per mėnesį po spektaklio pedagogai yra kviečiami pasilikti pabendrauti neformalioje aplinkoje, kad teatro menininkai ir už edukaciją atsakingi specialistai gautų tiesioginį grįžtamąjį ryšį. Be edukacinių veiklų, kurios yra įgyvendinamos teatruose, menininkai taip pat patys vyksta į mokyklas.

5) Visi tyrimo dalyviai išskyrė, jų manymu, esminį edukacinių veiklų sėkmės kriterijų – tai rimtas požiūris į vaikus ir ypač paauglių auditoriją. Kad edukacijos dalyviai galėtų pasijusti visaverčiais diskusijos partneriais, reikalingas kruopštus ir atsakingas pasiruošimas kiekvienam edukaciniam užsiėmimui, kurio turinys turėtų priklausyti tiek nuo scenos kūrinio, tiek ir nuo grupės poreikių. Edukacinius projektus įgyvendina profesionalūs scenos menininkai, tačiau jiems padeda ir dažnai idėjas inicijuoja teatruose dirbantys edukacijos spe-

cialistai, kurie prireikus į pagalbą kviečiasi kitų sričių profesionalus – psichologus, socialinius pedagogus ir pan.

6) Visi užsienio scenos meno įstaigų atstovai pabrėžė, kad edukacinių veiklų efektyvumą užtikrina jų tęstinumas. Todėl ypatingai svarbu teikti dalykinę pagalbą mokytojams, kurie kasdien dirba su vaikais ir paaugliais. Šioje srityje pavyzdžiais galėtų būti laikomi „ZeBU“ teatras Kopenhagoje ir „VAT“ teatras Taline, kurie prie edukacinių spektaklių siūlo mokytojams metodinę medžiagą, su kuria jie gali susipažinti ir pasiruošti prieš atveddami klasę į teatrą ir reflektuoti jau pažiūrėjus spektaklį.

7) Visos užsienio scenos meno įstaigos renka grįžtamąjį ryšį apie savo edukacines veiklas. Estijos „VAT“ teatras savo interneto svetainėje pateikia anketų pavyzdžius. Estijoje egzistuoja ta pati problema kaip ir Lietuvoje: ikimokyklinio ugdymo įstaigose dažnai vaidina mėgėjų trupės, kurių meninis lygis labai abejotinas.

1) Profesionaliojo scenos meno organizacijos vaikų ir jaunimo kultūrinę edukaciją pirmiausia supranta kaip auditorijos plėtrą, kas iš esmės atitinka Profesionaliojo scenos meno įstatyme pateikiamą kultūrinės edukacijos apibrėžimą. Nors profesionaliojo scenos meno organizacijos kultūrinės edukacijos veikloms kelia papildomus – atskirties mažinimo ir socialinių problemų sprendimo tikslus, vis tik gerosios praktikos pavyzdžiai rodo, kad pasirinktos priemonės dažnai nėra tinkamos arba nėra tikslingai nukreiptos socialinės įtraukties problemoms spręsti.

2) Įgyvendinant kultūrinės edukacijos veiklas, sėkmingam švietimo ir kultūros institucijų bendradarbiavimui didelės įtakos turi individualus mokymo personalo įsitraukimas į veiklas ir motyvacija. Patirties mainus tarp šių skirtingų sričių subjektų riboja ne tik žmogiškųjų išteklių trūkumas, bet ir žinių apie švietimo institucijų poreikius, veiklų integravimo į mokymosi procesą stoka.

3) Tyrimo respondentų nuomone, kultūrinės edukacijos įgyvendintojais turėtų būti profesionalūs meninkai, kultūros įstaigos – teatrai, muziejai, bibliotekos bei kiti suinteresuoti asmenys – vadybininkai, mokytojai. Tyrime dalyvę profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai mano, kad vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas įgyvendinantis personalas turėtų turėti pedagoginių ir psichologijos žinių, patirties, žinoti, kaip dirbti su vaikais/jaunimu, išmanyti metodologiją.

4) Tyrime dalyvavę profesionaliojo scenos meno organizacijų atstovai supranta kultūrinės edukacijos projektų/veiklų kokybės vertinimo svarbą, nurodo, kad tikslinga atsižvelgti į edukacijos poveikį, kokybę, lankomumą, pritaikomumą, o galimi vertinimo būdai yra apklausa ir stebėjimas.

5) Ikimokyklinio ugdymo įstaigų Vilniaus mieste tyrimas atskleidė, kad šios įstaigos, įgyvendindamos kultūrinės edukacijos veiklas, bendradarbiauja su

skirtingomis organizacijomis, kurių įgyvendinamos kultūrinės edukacijos veiklos ne visuomet atitinka kokybės reikalavimus ir atliepia kultūrinės edukacijos tikslus. Nors renkantis kultūrinės edukacijos paslaugas ikimokyklinio ugdymo įstaigoms profesionalumas ir meninė vertė ypatingai svarbios, vis tik ne mažiau svarbūs ir kiti kriterijai, į kuriuos turėtų atsižvelgti profesionaliojo scenos meno organizacijos, teikdamos kultūrinės edukacijos paslaugas šioms organizacijoms: tai inovatyvumas, kaina, atitiktis tėvų poreikiams ir iniciatyvoms.

REKOMENDACIJOS LIETUVOS SCENOS MENO ORGANIZACIJOMS

- 1) Scenos meno organizacijose kultūrinės edukacijos koordinatoriaus ar edukacinių projektų vadovo pozicijas formuoti kaip atskiras pareigybes, atskiriant jas nuo kūrybinių darbuotojų, rinkodaros, viešųjų ryšių ar kitų esamų pareigybių. Investuoti į tokių darbuotojų specifinių kompetencijų formavimą ir kvalifikacijos kėlimą, kuris garantuotų įgyvendinamų kultūrinės edukacijos veiklų aktualumą, šiuolaikiškumą ir kokybę.
- 2) Formalizuoti kultūrinės edukacijos veiklų įgyvendinimą, sudarant ilgalaikes „efektyvias“ sutartis su švietimo įstaigomis ir parengiant kasmetinius tokių sutarčių įgyvendinimo ir kultūrinės edukacijos veiklų planus, aktyviai įtraukiant pedagoginį personalą į kultūrinės edukacijos projektų kūrimą.
- 3) Plėsti bendradarbiavimą su ikimokyklinio ugdymo institucijomis, mokyklomis ir mokytojais, socialiniais darbuotojais, psichologais, kuriant regioninius kultūrinės edukacijos klasterius/ kompetencijų centrus, kurie padėtų plėtoti suinteresuotų asmenų tinklaveiką, užtikrintų kultūrinės edukacijos projektų kokybę ir paprastesnį jų administravimą regionuose.
- 4) Parengti ir padaryti viešai prieinamas kultūrinės edukacijos veiklų metodines priemones bei garantuoti edukatoriams, naudojantiems šias mokymo priemones mokymo tikslais reikalingas konsultacijas. Parengti tinkamas mokymo metodikas ir paruošti personalą, kad būtų užtikrinta, jog į vykdomas kultūrinės edukacijos veiklas bus įtraukiama visa klasė (grupė), o ne tik motyvuoti mokiniai. Tam būtinos tęstinės, interaktyvios veiklos, kurios atlieptų edukacinėje veikloje dalyvaujančios asmenų grupės poreikius ir interesus.
- 5) Paauglių auditorijai suteikti galimybę pabendrauti su scenos menininkais, nes, kaip rodo tyrimai, tokia patirtis skatina geresnį scenos meno suvokimą: „Dirbdami su „gyvais“ menininkais, jauni žmonės ima juos matyti ne kaip tolimas garsenybes (ar net mirusias!), bet kaip

kasdien sutinkamus žmones, kurie tiesiog užsidirba pragyvenimui iš meno“ (Kershaw, Nicholson, 2011).

- 6) Taikyti įvairias ir interaktyvias kultūrinės edukacijos formas, pasinaudojant užsienio šalių gerosios praktikos pavyzdžiais, neapsiribojant vien trumpais pokalbiais po spektaklių, pažintimis su teatro ar koncertinės įstaigos scenos užkulisiais ar nedidelėmis kūrybinėmis užduotimis. Inicijuoti pastatymus socialiai jautriomis temomis, kurioms idėjas galėtų pasiūlyti patys veiklose dalyvaujantys vaikai, jaunuoliai, mokytojai, kurios skatintų plėsti edukacinių veiklų formų spektrą (paauglių auditorijai).
- 7) Sistemizuoti ir kryptingai organizuoti grįžtamojo ryšio rinkimą, aktyviau viešinti ne tik gerosios praktikos pavyzdžius, tačiau ir mokslinei diskusijai pateikti įgyvendintų projektų iššūkius ir klaidas.

REKOMENDACIJOS KULTŪROS POLITIKOS LAUKUI

- 1)** Per viešuosius užsakymus skatinti platesnį ir įvairesnį požiūrį į kultūrinę edukaciją ne tik užsakant kultūrinės edukacijos metodinių priemonių parengimą, bet kvalifikacijos kėlimo programų sudarymą ir jų įgyvendinimą.
- 2)** Sudaryti sąlygas kultūrinės edukacijos projektus Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuoti ne vieneriems, kaip yra šiuo metu, bet 3 metams. Tai leistų profesionaliojo scenos meno organizacijoms planuoti tęstines veiklas, plėtoti tam reikalingą ilgalaikį bendradarbiavimą su švietimo įstaigomis ir kitais suinteresuotais asmenimis, planuoti reikalingus išteklius veikloms įgyvendinti.
- 3)** Ieškoti sąsajų ir bendradarbiavimo tarp teatro menininkų ir teatro edukologų Lietuvoje, siekti glaudesnio kultūros ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo.
- 4)** Užtikrinti, kad ikimokyklinėms ir priešmokyklinėms ugdymo įstaigoms būtų prieinamas profesionalus scenos menas ir profesionali kultūrinė edukacija.
- 5)** Finansinėmis paskatomis skatinti regioninių kultūrinės edukacijos centrų kūrimąsi, kurie koordinuotų įgyvendinamų veiklų turinį ir kokybę.
- 6)** Parengti rekomendacinius profesionaliojo scenos meno įgyvendinamų kultūrinės edukacijos kokybės vertinimo kriterijus, integruoti juos į profesionaliojo scenos meno organizacijų metines ataskaitas.
- 7)** Užtikrinti realų edukacinių veiklų monitoringą, kurį atliktų nepriklausomi ekspertai.

Bamford A. (2006). The Wow Factor: Global research compendium on the impact of arts in education. Berlin, Waxmann Verlag.

Bamford A. (2010). Arts and Cultural Education in Norway 2010/2011. Interaktyvus šaltinis, prieiga per internetą: <http://www.kunstkultursenteret.no/sites/k/kunstkultursenteret.no/files/1f0ba571783fe8dc31a13ac76d5f196a.pdf>

Bässler K., Fuchs M., Schulz G., Zimmermann O. (2009). Kulturelle Bildung: Aufgaben im Wandel. Interaktyvus šaltinis, prieiga per internetą: <http://kulturrat.de/wp-content/uploads/altdocs/dokumente/studien/kulturelle-bildung-aufgaben-im-wandel.pdf>

Bockhorst H., Reinwand V. I., Zacharias W. (2012). Handbuch Kulturelle Bildung. Kopaed, 2012.

Henley D. (2012). Cultural Education in England. Interaktyvus šaltinis, prieiga per internetą: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/260726/Cultural_Education_report.pdf

Jackson A., Vine Ch. (2013). Learning Through Theatre: The Changing Face of Theatre in Education, Routledge, 3rd. Ed.

Kershaw B., Nicholson H. (2011). Research Methods in Theatre and Performance (Research Methods for the Arts and Humanities). Edinburgh University Press, 1 st. Ed.

Lagerspetz M., Tali M. (2014). Compendium Cultural Policies and Trends. Country Profile Estonia. Interaktyvus šaltinis, prieiga per internetą: http://www.culturalpolicies.org/down/estonia_092014.pdf

Rat fur Kulturelle Bildung (2014). Qualitätskataloge in der kulturellen Bildung, interaktyvus šaltinis, prieiga per internetą: https://www.rat-kulturelle-bildung.de/fileadmin/user_upload/pdf/RFKB_Recherche_Unterberg_Doppelseiten.pdf

Viešojo sektoriaus kultūros įstaigų veiklos vertinimo kriterijų nustatymas. Galutinė ataskaita (2012). Interaktyvus šaltinis, prieiga per internetą: <http://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2017/08/Vie%C5%A1ojo-sektoriaus-kult%C5%ABros-%C4%AFstaig%C5%B3-veiklos-vertinimo-kriterij%C5%B3-nustatymas.pdf>

Weishaupt H., Zimmer K. (2013). Indikatoren kultureller Bildung. Zeitschrift für Erziehungswissenschaften. Springer, No. 16, p. 83–98.

Wimmer M., Schad A., Nagel T. (2013). Ruhtratlas Kulturelle Bildung. Stiftung Mercator.

Zirfas J. (2016). Die Arena der Kulturellen Bildung. Ein analytisches Modell, interaktyvus šaltinis, prieiga per internetą: <https://www.kubi-online.de/artikel/arena-kulturellen-bildung-analytisches-modell>

11 lentelė. Pusiaus struktūrizuoto interviu klausimai

Klausimas	Ką siekiama nustatyti	Kategorija	Subkategorija
1. Kaip Jūs suprantate „kultūrinę edukaciją“? Kokius išskirtumėte pagrindinius kultūrinės edukacijos veiklų/projektų ypatumus, kas tokioms veikloms/projektams būdinga? Jūsų manymu, kokia didžiausia kultūrinės edukacijos nauda?	Nustatyti kultūrinės edukacijos projektų ypatumus ir naudą	Kultūrinės edukacijos sąvoka. Kas būdinga edukacinėms veikloms?	Kultūrinės edukacijos kriterijai
2. Kokius išskirtumėte sėkmingiausius Jūsų įgyvendintus vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektus/veiklas?	Išsiaiškinti apie sėkmingus projektus.	Sėkmingo edukacinio projekto vaikams sąvoka	Sėkmingi projektai
3. Kaip manote, kas lėmė jų sėkmę? Kokie, Jūsų manymu, svarbiausi vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklų sėkmės kriterijai?	Nustatyti, kas lėmė sėkmingų edukacinių projektų sėkmę	Edukacinių veiklų sėkmės kriterijai	Sėkmės kriterijai
4. Kaip manote, kas turėtų įgyvendinti kultūrinės edukacijos projektus/veiklas? Kodėl taip manote?	Išsiaiškinti, kas turėtų įgyvendinti kultūrinės edukacijos projektus	Kultūrinės edukacijos projektų įgyvendinimas	Projektų įgyvendintojai
5. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriate įgyvendindami vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos veiklas? (Paprašyti pakomentuoti įvardintas pagrindines problemas)	Nustatyti, su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduria vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos įgyvendintojai	Kultūrinės edukacijos projektų įgyvendinimo problemos	Projektų problemos
6. Kaip manote, ar organizacijos, įgyvendinančios vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektus turėtų vertinti jų efektyvumą. Jeigu taip, kokius išskirtumėte tokio vertinimo kriterijus?	Nustatyti, ar kultūrinės edukacijos projektų įgyvendintojai turi vertinti jų efektyvumą	Kultūrinės edukacijos projektų efektyvumas	Kokybė
7. Kokios, Jūsų manymu, reikalingos viešosios politikos (valstybinės) priemonės/paskatos vaikų ir jaunimo edukacijos plėtrai (profesionaliojo scenos meno organizacijose)?	Išsiaiškinti, kokios reikia viešosios politikos vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos plėtrai	Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos plėtra	Viešosios politikos priemonės